

UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS TARYBA

SPRENDIMAS

DĖL UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS TURIZMO PLĖTROS STRATEGIJOS 2022-2026 METAMS PATVIRTINIMO

2022 m. kovo d. Nr. TS-
Utena

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 22, 38 punktais, 16 straipsnio 2 dalies 40 punktu, Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Strateginio planavimo Utenos rajono savivaldybėje organizavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Utenos rajono savivaldybės tarybos 2021 m. gruodžio 23 d. sprendimu Nr. TS-312 „Dėl Strateginio planavimo Utenos rajono savivaldybėje organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 5.3 papunkčiu ir įgyvendindama Utenos rajono savivaldybės 2022-2024 metų strateginio veiklos plano, patvirtinto Utenos rajono savivaldybės tarybos 2022 m. sausio 27 d. sprendimu Nr. TS-4 „Dėl Utenos rajono savivaldybės 2022-2024 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“, 02.1.1.03 priemonę „Galimybių studijų, tyrimų, investicijų projektų, plėtros programų ir pan. rengimas“, Utenos rajono savivaldybės taryba n u s p r e n d ž i a:

1. Patvirtinti Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros strategiją 2022-2026 metams (pridedama).

2. Nurodyti, kad šis sprendimas turi būti paskelbtas Teisės aktų registre ir savivaldybės interneto svetainėje www.utena.lt.

Savivaldybės meras

Alvydas Katinas

UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS TURIZMO PLĖTROS STRATEGIJA 2022–2026 METAMS

UŽSAKOVAS

Utenos rajono savivaldybės administracija

Utenio a. 4, LT-28503 Utena

info@utena.lt

RENGĖJAS

KONSULTAVIMAS.LT

VšĮ „Konsultavimas.lt“

Vytenio g. 22, LT-03229 Vilnius

info@konsultavimas.lt

TURINYS

I. BENDROJI INFORMACIJA.....	4
II. PLANAVIMUI AKTUALIŲ DOKUMENTŲ ANALIZĖ.....	5
2.1. Tarptautiniai teisės aktai ir politikos gairės.....	5
2.2. Nacionaliniai teisės aktai ir politika.....	6
2.3. Utenos regiono politika ir vietos teisės aktai.....	8
III. ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ.....	11
3.1. Apie Utenos rajoną.....	11
3.2. Demografiniai rodikliai.....	12
3.3. Turizmo srities valdymas.....	14
3.4. Turizmo sektoriaus statistinių duomenų apžvalga.....	16
3.4.1. Turizmo informacijos centro duomenys.....	16
3.4.2. Apgyvendinimo įstaigų rodikliai.....	21
3.4.3. Turizmo verslas, paslaugos ir ekonominiai rodikliai.....	28
3.5. Turizmo resursų apžvalga.....	34
3.5.1. Gamtiniai ištekliai.....	36
3.5.2. Kultūriniai ištekliai.....	44
3.5.3. Gastronominis turizmas.....	58
3.5.4. Sakralinis turizmas.....	58
3.5.5. Sportinis ir aktyvus turizmas.....	60
3.5.6. Turizmo rinkodara.....	61
IV. UTENOS RAJONO GYVENTOJŲ APKLAUSOS REZULTATAI.....	64
V. SSGG ANALIZĖ.....	70
VI. UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS TURIZMO PLĖTROS STRATEGIJA 2022–2026 M.....	71
6.1. Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros vizija iki 2026 m.....	71
6.2. Strateginiai prioritetai.....	72
6.3. Prioritetai, tikslai, uždaviniai ir siejami rodikliai.....	73
6.4. Prioritetų, tikslų, uždavinių ir priemonių suvestinė lentelė.....	75
VII. STEBĖSENOS SISTEMA.....	83
7.1. Strategijos įgyvendinimo stebėsenos ir kontrolės sistema.....	83
7.2. Strategijos įgyvendinimo plano priemonių vykdymo ir rodiklių pasiekimo ataskaitų teikimo grafikas.....	84

I. BENDROJI INFORMACIJA

Turizmas – dinamiška ir konkurencinga industrija, kuriai reikia gebėjimo nuolat prisitaikyti prie kintančių klientų poreikių ir norų, nes būtent klientų pasitenkinimas, saugumas ir malonūs potyriai yra turizmo verslo dėmesio centre. Viešasis sektorius įstatymų nustatyta tvarka atsakingas dar ir už savivaldybės teritorijoje esančio gamtinio, kultūros, istorinio paveldo tvarkymą, priežiūrą, vietinio ir atvykstamojo turizmo skatinimą, turizmo informacijos teikimą ir kt. funkcijas.

Turizmo sektorius yra gana fragmentuotas, itin priklausantis nuo informacijos ir jos sklaidos, apimantis kelionių organizatorius, kelionių agentūras, viešbučių atstovus, asociacijas, transporto paslaugas, restoranus, suvenyrų gamintojus ir amatininkus, pramogas ir t. t. Tai itin dinamiškas sektorius, todėl visiems jo dalyviams privalu greitai reaguoti į konkurencinės aplinkos ir rinkos pokyčius, siekti, kad turizmo paslaugos ir aplinka būtų patrauklūs atvykstantiesiems.

Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros strategija 2022–2026 metams (toliau – Strategija) rengta 2021 m. kovo–lapkričio mėn. Siekta parengti tokią Strategiją, kuri užtikrintų sėkmingą į rezultatus orientuotą rajono turizmo plėtros veiklų įgyvendinimą ir prisidėtų prie konkurencingos rajono ekonomikos plėtros. Rengiant Strategiją buvo:

- Atlikta vidaus ir išorės aplinkos analizė (apžvelgti planavimui aktualūs tarptautiniai, nacionaliniai, regiono ir vietos teisės aktai, išanalizuoti statistiniai turizmo rodikliai bei apžvelgtas rajono turizmo potencialas, atlikta SSGG analizė);
- Organizuota Utenos rajono gyventojų apklausa (el. būdu) klausiant, ką Utenos rajone turistai galėtų pamatyti išskirtinio, kokių pramogų, paslaugų rajone trūksta ir kokias idėjas gyventojai galėtų pasiūlyti dėl turizmo plėtros rajone;
- Strategijos projektas parengtas pagal Strateginio planavimo Utenos rajono savivaldybėje organizavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Utenos rajono savivaldybės tarybos 2021 m. gruodžio 23 d. sprendimu Nr. TS-312 „Dėl Strateginio planavimo Utenos rajono savivaldybėje organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, reikalavimus;
- Strategijos projektas pateiktas viešai svarstyti 2021 m. lapkričio mėn., tikslintas pagal gautas pastabas ir pasiūlymus.

II. PLANAVIMUI AKTUALIŲ DOKUMENTŲ ANALIZĖ

2.1. Tarptautiniai teisės aktai ir politikos gairės

Europos turizmo politika. ES siekia išlaikyti Europos, kaip pirmaujančios organizacijos pasaulyje, poziciją didinant pramonės indėlį į augimą ir užimtumą bei skatinant ES šalių bendradarbiavimą, ypač keičiantis gerąja patirtimi. ES kompetencija turizmo srityje apima paramą ir koordinavimą, papildantį valstybių narių veiksmus. Nurodoma, kad pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria šalys narės, plėtodamos turizmo sektorių, yra:

- saugumas – aplinkos, socialinis ir politinis saugumas; saugios maitinimo ir apgyvendinimo paslaugos; socialinis ir kultūrinis tvarumas;
- ekonominis konkurencingumas – sezoniškumas, administracinė, reguliavimo našta, mokesčiai, darbuotojų kvalifikacija;
- technologijos – IT raida, inovacijos, informacijos globalizacija ir technologinė pažanga (IT įrankiai rezervacijoms, e. konsultacijos ir kt.);
- rinka – nuolat besikeičianti, auganti naujų produktų pasiūla, konkurencija Europos lygmeniu ir kt.

Žinoma, plėtojant turizmą kiekviename regione kyla ir daugiau iššūkių, tačiau analizuojant problemas tarptautiniu mastu išskiriamos būtent šios. Prisidėti prie šių iššūkių įveikimo vietos valdžios institucijos gali padėdamos verslui augti, mažinančios biurokratinę naštą, ugdančios gyventojų verslumą ir integruojančios veikiančius verslus į bendrą regiono rinkodaros strategiją.

Dar 2010 m. buvo iškeltas tikslas, kad Europa taptų labiausiai pasaulyje turistų lankoma vieta. Buvo nustatyti 4 pagrindiniai prioritetai, kurių įgyvendinimas ir dėmesys jiems aktualus ir šiandien:

- skatinti Europos turizmo sektoriaus konkurencingumą;
- skatinti darnaus, atsakingo ir kokybiško turizmo plėtrą;
- sutvirtinti Europos, kaip tvarių, aukštos kokybės kelionių vietas, įvaizdį;
- maksimaliai išnaudoti ES finansinės politikos potencialą plėtojant turizmą.

Europos Vadovų Tarybos 2019–2024 m. strateginė darbotvarkė. Siekiant stiprinti ES vaidmenį permainingoje aplinkoje, parengta strateginė darbotvarkė, prioritetus skiriant:

- piliečių ir laisvių apsaugai;
- stipriai ir gyvybingai ekonominei bazei plėtoti;
- poveikį klimatui neutralizuojančios, žalios, teisingos ir socialinės Europos kūrimui;
- Europos interesų ir vertybių propagavimui pasaulinėje arenoje.

Darbotvarkėje nurodomas svarbus turizmo plėtrai Sąjungos šalyse aspektas – tvarumas ir įtrauktis. Numatant prioritetus ir veiksmus siekiama, kad narės būtų atviros pokyčiams, kuriuos atneš perėjimas prie žaliosios ekonomikos, technologijų raida ir globalizacija.

Europos Komisijos (2019–2024 m.) politinės gairės. Gairės parengtos vadovaujantis 2019–2024 m.

Europos Vadovų Tarybos strategine darbotvarke, Europos Parlamento siūlymais. Gairėse daug dėmesio skiriama:

- Europos žaliajam kursui;
- ekonomikai, kuri tarnauja žmonėms;
- prie skaitmeninio amžiaus prisitaikusiai Europai;
- europinio gyvenimo būdo apsaugai;
- stipresnei pasaulyje Europai;
- naujam Europos demokratijos postūmiui.

Gairėse, remiantis Europos žaliojo kurso idėjomis, nurodoma, kad didžiausias šių laikų ir ES

uždavinys ir galimybė – tapti pirmuoju pasaulyje neutralaus poveikio klimatui žemynu. Nurodoma, kad viešąsias investicijas į skirtingų visuomeninio gyvenimo sričių plėtrą reikia papildyti privačiomis investicijomis, o žaliai ir tvariam finansavimui bus skiriama daugiausia dėmesio ES naujo laikotarpio investicijų grandinėje ir finansų sistemoje.

Svarbu ir tai, kad įgyvendinant Europos žaliojo kurso iniciatyvą iki 2030 m. numatyta parengti biologinės įvairovės strategiją. Tai itin svarbu turizmo plėtrai regionuose, kadangi jau dabar privalu saugoti gamtinę aplinką, mažinti vartojimo grandinės dalyvių skaičių, puoselėti kaimo vietas ir turizmą, įtraukti vietas verslus į žiedinės ekonomikos sistemą.

Taip pat numatoma, kad iki 2025 m. turėtų būti įgyvendinama daug skaitmenizacijos iniciatyvų. Nors ES tikslai skaitmenizacijos kontekste gana dideli, susiję su moksliniais tyrimais ir investicijomis į inovacijas, svarbu atkreipti dėmesį, kad kuo daugiau informacijos būtų viešai prieinama, atsirastų galimybė internetinėje erdvėje užsisakyti paslaugas, bendrauti, gauti informaciją.

Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Turizmas ir transportas 2020 m. ir vėliau“. Komunikate nurodoma, kad COVID-19 krizė stipriai paveikė įvairias įmones, verslininkus ir darbuotojus, viešąjį sektorių. Daug valstybių narių, Europos regionų ir miestų, kuriuose turizmas yra esminis ekonominės ir socialinės struktūros dėmuo, patyrė nuostolių. Gyvybingai Europos turizmo ekosistamai, kuri apima įvairiausių veiklą, pvz., keliones, transportą, apgyvendinimą, maitinimą, poilsį sausumoje ir vandenyje, kultūrą ir gamtą, atsistatymas po pandemijos nėra ir nebus lengvas. Pasaulio turizmo organizacija (PTO) prognozuoja, kad tarptautinio turizmo apimtys, palyginti su praėjusiais metais, sumažės 60–80 proc., o tai visame pasaulyje sudarytų nuo 840 mlrd. EUR iki 1 100 mlrd. EUR prarastų eksporto pajamų.

Komunikate nurodoma, kad, visų pirma, svarbu užtikrinti, jog visos su turizmu susijusios veiklos ir keliautojų patirtys būtų saugios, judėjimas laisvas, užtikrinamas laipsniškas turizmo paslaugų atnaujinimas ir sveikatos apsaugos protokolų apgyvendinimo ir maitinimo įstaigose įgyvendinimas. Turizmo sektoriuje turi būti siekiama:

- užtikrinti tvarumą, kuris padės įgyvendinti Europos žaliąjį kursą ir stiprinti bendruomenes;
- sudaryti sąlygas įperkamam ir tvaresniam transportui, gerinti susisiekimą, skatinti pažangų turizmosrautų valdymą, grindžiamą patikimais matavimais ir priemonėmis;
- įvairinti turizmo pasiūlą ir plėsti paslaugas ne sezono metu;
- stiprinti turizmo specialistų įgūdžius tvarumo srityje;
- suteikti patrauklumo įvairiems kraštovaizdžiams ir kultūrinei įvairovei visoje Europoje, kartu apsaugant ir išlaikant Europos sausumos ir jūrų gamtinį kapitalą ir įgyvendinant strateginį požiūrį į tvarią mėlynąją ir žaliąją ekonomiką;
- skatinti tvaraus turistų apgyvendinimo paslaugas;
- pereiti prie skaitmeninių technologijų, nes tai suteikia naujų metodų valdyti kelionių ir turistų srautus, atveria naujų galimybių ir didina pasirinkimą, taip pat leidžia veiksmingiau panaudoti ribotus išteklius;
- dėmesys smulkiąjam ir vidutiniam verslui, jo plėtrai ir verslumo skatinimui bei ugdymui.

2.2. Nacionaliniai teisės aktai ir politika

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Lietuvos Respublikos Seimas 2012 metų pavasarį patvirtino Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030““. Strategija yra valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų. Tai

visuomenės susitarimas, jos sąmoninga valios ir

apsisprendimo išraiška, kviečianti įtvirtinti vertybes ir kartu kurti modernią, veržlią, atvirą pasauliui, savo nacionalinį tapatumą puoselėjančią stiprią valstybę.

Strategijoje numatyta ilgalaikės plėtros ir pažangos vizija – „Lietuva – sumani šalis, kurioje gera gyventi ir dirbti“. Pažangos priemonėmis siekiama pažadinti visuomenės ir kiekvieno jos nario kūrybiškumą, susitelkti prie idėjų, kurios padėtų Lietuvai tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi. Numatyta, kad pokyčiai įvyks šiose pagrindinėse srityse:

- Sumani visuomenė – laiminga visuomenė, kuri yra kiekvieno piliečio idėjoms [kūrybingumas], naujovėms ir iššūkiams atvira [atvirumas], solidari, savivaldi ir politiškai brandi [atsakomybė].
- Sumani ekonomika – lanksti ir gebanti konkuruoti pasaulyje [atvirumas], aukštą pridėtinę vertę kuriantie ekonomika, grindžiama žiniomis, inovacijomis, verslumu [kūrybingumas] ir socialiniu atsakingumu bei žaliuoju augimu [atsakomybė].
- Sumanus valdymas – atviras ir skatinantis dalyvauti [atvirumas], rezultatyvus, atitinkantis visuomenės poreikius ir užtikrinantis geros kokybės paslaugas valdymas [atsakomybė], kompetentinga ir priimanti kryptingus strateginius sprendimus valdžia [kūrybingumas].

Nacionalinis pažangos planas „Lietuva 2030“. 2020 m. rugsėjo 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2021–2030 m. nacionalinį pažangos planą (toliau – Planas), kuriuo siekiama nustatyti pagrindinius ateinančių dešimtmetį valstybėje siekiamus pokyčius, užtikrinančius pažangą socialinėje, ekonominėje, aplinkos bei saugumo srityse, ir sutelkti finansavimo šaltinius šiems pokyčiams įgyvendinti.

Plane numatomi ilgalaikiai strateginiai tikslai, pažangos uždaviniai ir kiekybiniai pažangai matuoti skirti rodikliai su siektinomis reikšmėmis 2030 metams. Plane taip pat numatytos tarpinės rodiklių reikšmės 2025 metams, kurios leis įsivertinti pasiekimus Plano įgyvendinimo laikotarpio viduryje – ar pasiekta pakankama pažanga, ar reikalingos papildomos priemonės ir veiksmai.

Vienas numatytų plano strateginių tikslų – pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą. Čia akcentuojama, kad reikia išnaudoti turizmo potencialą šalies pažangai – laikantis darnumo principų ir taikant inovatyvius sprendimus, skaitmeninimo galimybes, specializuojant paslaugas konkrečioms rinkoms, tikslinėms grupėms. Reikia skatinti kurti naujas darbo vietas turizmo sektoriuje ir naujas turizmo paslaugas, stiprinti socialinio jautrumo ir atsakomybės nuostatas. Subalansuotai ir tvariai plėtoti aktualias turizmo kryptis, didinant turizmo srityje kuriamą pridėtinę vertę ir mažinant sezoniškumą, ypač daug dėmesio skirti vietos ir regionų savitumui, skatinti keliautojus daugiau laiko praleisti šalies regionuose.

Bendras planas „Lietuva 2030“. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas (LRBP) numato, kaip artimiausią dešimtmetį vystysis ir formosis miestai, kur plėtosis infrastruktūra, o kur bus labiau puoselėjama gamta, skatinama rekreacija ir turizmas. Kartu tai yra galimybių planas regionams, išryškinantis skirtingų savivaldybių stipriausias puses. Vienas svarbiausių siekių – savivaldybių bendradarbiavimas panaudojant investicijas (ES ir iš valstybės biudžeto pažangai skirtas lėšas), kad jos duotų kuo didesnės grąžos, negalvoti vien apie savo interesus, susitarti dėl viešųjų, socialinių, kultūrinių paslaugų tinklo, gamtinių išteklių naudojimo vengiant dubliavimosi. Miestai turi būti plėtojami taip, kad taptų darnesni, atsparesni klimato kaitai, kompaktiškesni.

Vadovaujantis planu bus formuojamos penkios nacionaliniu lygmeniu veikiančios partnerysčių grupės. Utenos rajonas patenka į Vilniaus, Ukmergės ir Utenos (Rytų Lietuvos partnerysčių) grupę. Teritorijoje vyraujantys ištekliai – rekreaciniai, bioprodukciniai, paslaugų

infrastruktūros, kultūriniai, o plėtros prioritetas – rekreacija ir turizmas, bioproductinis ūkis. Nacionalinio lygmens urbanistinių centrų Vilniaus, Ukmergės ir Utenos partnerysčių grupės prioritetas skiriamas mobilumo, paslaugų, rekreacijos ir turizmo sričių partnerystėms. Plane taip pat numatyta, kad Rytų Lietuvos partnerystės grupėje ir Utenos rajone:

- įvertinus turimų kultūros paslaugų teikėjų sukuriama vertę (skirtingo poreikio paslaugų tolygumas, teikiamų paslaugų įvairovė, sukuriamą socialinę vertę, apsilankymai) ir turimus išteklius (biudžetas, plotas kultūrinei veiklai, darbuotojai, paslaugų teikėjų tankis), numatomas prioritetas kultūros paslaugų teikėjų tinklo efektyvinimas;
- veiklų prioritetai: kultūrinės ir meninės veiklos skaitmeninimas, biudžetinių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas, kultūros klasterių kūrimasis, regiono menininkų bendrų projektų didinimas;
- esamą Utena–Švenčionėliai geležinkelio liniją pritaikyti didesniai keleivinių traukinių važiavimo greičiui. Viešojo transporto susisiekimo paslaugoms užtikrinti tarp skirtingo lygmens paslaugas teikiančių Vilniaus ir Utenos urbanistinių centrų prioritetas teikiamas geležinkelio transportui;
- plėtoti veikiančius civilinius aerodromus (Ignalinos, Kyviškių, Molėtų, Paluknio, Rūdiškių, Utenos, Zarasų) ir palaikyti jų funkcionavimą, siekiant panaudoti sporto, vietinio susisiekimo, pramoginiams tikslams;
- Vilniaus, Ukmergės ir Utenos partnerysčių teritorijoje numatoma įsisavinti apleistų teritorijų ir vidinius teritorinius rezervus. Siekiama įveiklinti esamas neefektyviai naudojamas arba apleistas tuščias sodybas turizmo skatinimui Utenos regione;
- ir kt.

Lietuvos turizmo įstatymas. Įstatymas nustato turizmo paslaugų organizavimo principus, turizmo paslaugų teikimo ir turistų teisių apsaugos reikalavimus, valstybės ir savivaldybių institucijų kompetenciją turizmo srityje. Nustatytos Savivaldybių kompetencijos:

- skatina turizmo verslą, kaip darbo vietų kūrimo ir gyventojų užimtumo priemonę;
- turizmo politikos pažangos uždavinius įgyvendinančių nacionalinių plėtros programų priemones įgyvendina per savivaldybės planavimo dokumentus;
- rengia ir įgyvendina viešosios turizmo ir poilsio infrastruktūros projektus;
- steigia savivaldybių turizmo informacijos centrus;
- planuoja ir įgyvendina priemones, reikalingas rekreacinių teritorijų apsaugai, poilsio ir turizmo veiklai šiose teritorijose plėtoti, tvarko rekreacinių teritorijų apskaitą, tvirtina rekreacinių teritorijų naudojimo reglamentus;
- atlieka kituose turizmo veiklų reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytas funkcijas.

2.3. Utenos regiono politika ir vietos teisės aktai

Utenos regiono plėtros 2014–2020 m. planas. Naujojo laikotarpio plėtros planas šiuo metu rengiamas. Svarbu tai, kad 2014–2020 m. regiono plėtros plane nurodoma, jog turi būti siekiama didinti teritorinę sanglaudą, ekonomika regione turi būti integrali, o gyvenimo kokybė gerėti nuolat. Visi šie prioritetai aktualūs ir naujam planavimo laikotarpiui, įgyvendinant naujas iniciatyvas ir idėjas turizmo sektoriuje.

Utenos rajono savivaldybės strateginis plėtros planas 2018–2024 metams. Utenos rajono savivaldybės plėtros vizija iki 2024 m.: „Utenos rajonas – regioninis traukos centras, kuriame sudarytos sąlygos tvariai pramonei, smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei turizmui plėtoti, bendruomenės gyvenimo kokybei užtikrinti.“ Plane numatyti prioritetai:

- I prioritetas. Konkurencingos rajono ekonomikos plėtra
- II prioritetas. Bendruomenės socialinės gerovės plėtojimas
- III prioritetas. Darni aplinka ir modernios infrastruktūros plėtra
- IV prioritetas. Visuomenės saugumas ir efektyvus viešasis valdymas

Išskirtuose plėtros prioritetuose numatyta, kad įgyvendinant Utenos rajono savivaldybės strateginio plėtros plano 2018–2024 metams prioritetus, bus siekiama konkurencingos rajono ekonomikos, bendruomenės socialinės gerovės plėtojimo, darnios aplinkos bei modernios infrastruktūros plėtros, visuomenės saugumo ir efektyvaus viešojo valdymo dabar ir ateityje. Kiekvieną suformuluotą prioritetą išsamiai apibūdina strateginio vystymo ir plėtros tikslai bei uždaviniai, o detalizuotame priemonių sąraše nurodomi veiksmai, kuriuos bus siekiama atlikti įgyvendinant planą.

Utenos rajono savivaldybės 2022-2024 metų strateginis veiklos planas. Šis planas – vidutinės trukmės planavimo dokumentas, skirtas įgyvendinti Utenos rajono savivaldybės strateginį plėtros planą 2018-2024 metams. Plane nurodyti svarbiausi Utenos rajono savivaldybės veiklos prioritetai, juos įgyvendinsiančios programos ir siekiami rezultatai. Vieni iš plane nurodomų svarbiausių darbų – turizmo, kultūros ir gamtos paveldo vystymas, investicijas skatinančios verslo aplinkos kūrimas.

Utenos rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas, patvirtintas Tarybos sprendimu Nr. TS-228 (2020 m. rugpjūčio 27 d.). Naujasis planas pakeitė iki tol galiojusį Utenos rajono savivaldybės teritorijos bendrąjį planą, patvirtintą Tarybos 2008 m. spalio 30 d. sprendimu Nr. TS-277. Plane nurodyti svarbiausi rajono savivaldybės teritorijos tvarų vystymą užtikrinantys veiksniai (aktualūs ir turizmo plėtrai):

- darni urbanizacija;
- stiprūs miesto, priemiesčių ir kaimo vietovių ryšiai;
- oro taršos mažinimas – alternatyvių (mažiau taršių, skatinančių fizinį aktyvumą)

transporto priemonių

vystymas;

- švietimo ir kultūros kokybės kėlimas;
- aukštas gyventojų užimtumas, nes tai turi tiesioginę įtaką gyvenimo gerovei bei sukuria socialinį saugumą ir didina visuomenės sanglaudą;

- klimato kaitos švelninimui skirtų priemonių įgyvendinimas;
- integruotas požiūris į urbanizaciją, saugant gamtinius išteklius, skatina investuoti į ekosistemų atkūrimą, taip siekiant padidinti atsparumą gamtinėms nelaimėms, mažinti oro taršą ir kitą neigiamą poveikį aplinkai bei užtikrinti būtinų ekosisteminių paslaugų tiekimą.

Atsižvelgiant į ypatingą valstybės dėmesį, skiriamą pažintinio turizmo plėtrai šalyje, Utenos rajono savivaldybės teritorijos bendrojo plano keitimo sprendiniuose rekreaciniuose arealuose kaip viena iš perspektyviausių rekreacijos formų nurodoma pažintinė rekreacija.

Utenos miesto teritorijos bendrasis planas, patvirtintas Tarybos sprendimu Nr. TS-225 (2017 m. rugpjūčio 31 d.). Planas parengtas identifikavus Utenos arealo gyventojų interesus Utenos mieste, nurodant, kad Utenos m. yra turizmo ir rekreacijos bei istorinių, religinių, memorialinių objektų lankymo vieta. Miesto rekreacinės bei žaliųjų erdvių teritorijos yra tamptariai susiję su miesto priemištinėmis zonomis.

Utenos miesto darnaus judumo planas. Dokumentas parengtas 2017 m. Jame detaliam išanalizuota judumo Utenos mieste situacija, judumo mieste variantai ir jų ekonominis vertinimas. Planu siekiama:

- Užtikrinti Utenos miesto ir miesto pakraščiuose gyvenančių žmonių, turistų ir įmonių

susisiekimo poreikius, sukuriant integruotą įvairių transporto rūšių susisiekimo sistemą.

- Siekti, kad susisiekimo sistemos sprendiniai atitiktų darnaus vystymo, ekonominio gyvybingumo, socialinės lygybės, sveikatos ir aplinkos kokybės poreikių suderinamumo reikalavimus.

- Užtikrinti racionalų ir veiksmingą susisiekimo infrastruktūros ir viešojo transporto maršrutinį tinklo panaudojimą, nustatant racionaliausias ir ekonomiškai pagrįstas miesto urbanistinės plėtros kryptis.

- Gerinti eismo saugą ir saugumą, didinti aplinkos patrauklumą ir gyvenimo kokybę. Mažinti oro taršą ir energijos vartojimą, mažinant lengvųjų automobilių eismą. Įgyvendinti Baltosios knygos rekomendacijas miestų transporto srityje.

Darnaus judumo plane atliktų analizių išvados naudingos plėtojant ir turizmą rajone. Pavyzdžiui, siekiant įgyvendinti Europos Žaliosios knygos uždavinį „miestai be spūsčių“, reikia skatinti alternatyvius susisiekimo būdus ir Utenos mieste: daugiau vaikščioti, dažniau važiuoti dviračiu (tai reiškia daugiau kokybiškų pasivaikščiojimo takų, žaliosios infrastruktūros, automobilių eismo ribojimų mieste). Arba, siekiant plačiau taikyti aplinkosaugos standartus, vykdant viešuosius pirkimus nustatyti ne tik mažiausios kainos kriterijų, bet įvertinti ir eksploatacinį bei aplinkosauginį kriterijų.

Utenos regiono vietos veiklos grupės turizmo komunikacijos ir rinkodaros plėtros programa 2016-2023 metams, patvirtinta Utenos regiono vietos veiklos grupės valdybos posėdyje 2015 m. gruodžio 23 d. Programa parengta siekiant nustatyti Utenos krašto turizmo plėtros tikslus ir uždavinius, kurie apima konkurencingų turizmo produktų ir paslaugų kūrimą, turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtrą, palankios turizmo verslui aplinkos kūrimą ir skatinimą, veiksmingų rinkodaros ir komunikacijos priemonių diegimą taikant LEADER principus.

III. ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

3.1. Apie Utenos rajoną

Utenos rajono savivaldybė – didžiausia Utenos apskrities savivaldybė pagal gyventojų skaičių, čia gyvena beveik trečdalis apskrities gyventojų. Utenos rajono savivaldybės plotas – 1229 km² (užima 1,9 proc. Lietuvos teritorijos; sudaro 17,1 proc. apskrities ploto).

Išsidėstymas. Utenos rajonas išsidėstęs Šiaurės rytų Lietuvoje. Rajonas rytuose ribojasi su Zarasų ir Ignalinos rajonais, pietuose – su Molėtų ir Švenčionių rajonais, vakaruose – su Anykščių rajonu, o šiaurėje – su Rokiškio rajonu. Utenos rajonas priklauso Utenos apskrities administracinei teritorijai.

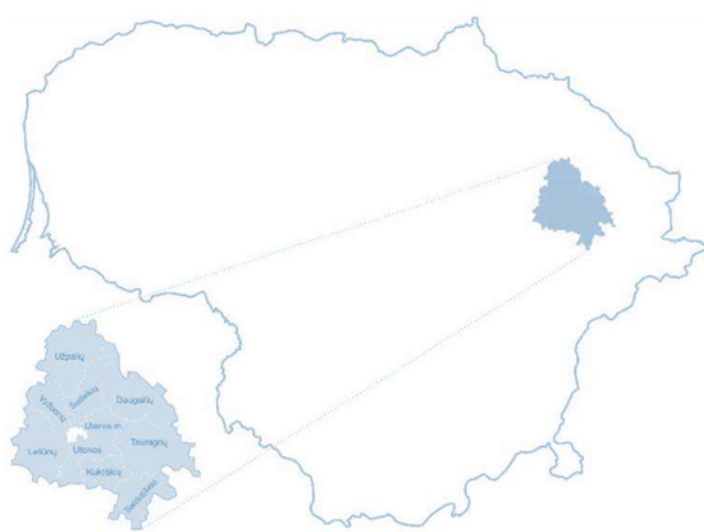
Geografiškai Utenos rajonas įsikūręs Baltijos kalvyno Aukštaičių aukštumos šiaurinėje dalyje, Šventosios upės baseine. Etnografiškai rajonas priklauso Rytų Aukštaitijai. Administracinis Utenos rajono savivaldybės centras yra Utenos miestas. Iš viso Utenos rajone yra 1 miestas – Utena, 8 miesteliai – Daugailiai, Kuktiškės, Leliūnai, Saldutiškis, Sudeikiai, Tauragnai, Užpaliai, Vyžuonos ir daugiau nei 500 kaimų. Utenos rajono savivaldybė suskirstyta į 10 seniūnijų: Daugailių, Kuktiškių, Leliūnų, Saldutiškio, Sudeikių, Tauragnų, Utenos, Utenos miesto, Užpalių ir Vyžuonų.

Istorija. Utena – vienas seniausių Lietuvos miestų. Utenos vardas istorijos šaltiniuose pirmą kartą paminėtas 1261 m. karaliaus Mindaugo laiške. Mindaugas kalavijuočių ordinui už teiktą pagalbą perleido ir Utenos žemes. Pagal padavimą, miestą įkūręs legendinis kunigaikštis Utenis, kuris pasistatydinęs pilį prie Utenėlės upelio. Modernaus šiandienio rajono istorija siejama su Utenos miesto plėtra 1924 m. jam suteikus miesto (savivaldos) teises. 1939 m. miestas užėmė apie 200 ha plotą, čia gyveno 7 tūkst. gyventojų. Deja, Antrojo pasaulinio karometais Utenoje buvo sugriauta ir sudeginta daug gyvenamųjų ir kitų pastatų. Tik po maždaug 20 metų Utena pasiekė prieškarinį gyventojų lygį.

1950 m. iš panaikintos Utenos apskrities 40 apylinkių sudarytas Utenos rajonas. Pagal 1974 m. generalinį planą į rytus ir į pietryčius nuo miesto centro kuriamas pramonės rajonas, pradėti statyti gyvenamieji kvartalai, pradėtos kurti stambios pramonės įmonės, gamyklos („Utenos trikotažas“, „Utenos gėrimai“, mėsos ir perdirbimo, kitos įmonės, statybos įmonės ir kt.), pradėtos tiesti gatvės, kuriama rajono susisiekimo infrastruktūra.

Susisiekimas. Per Utenos r. sav. eina geležinkelis Vilnius–Utena (nėra keleivių stoties, veikia tik krovininė stotis). Taip pat rajoną kerta magistraliniai keliai A6 Kaunas–Zarasai–Daugpilis ir A14 Vilnius–Utena. Geografiniu požiūriu Utenos rajono savivaldybės padėtis yra patogi, nuo šalies sostinės Vilniaus ją skiria beveik 100 km, nuo Kauno – apie 140 km.

Lietuvos bendrasis planas 2030. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos bendrojo planu „Lietuva 2030“, Utenos rajono savivaldybė priskiriama Šiaurės rytų Lietuvos regionui

1 pav. Utenos rajono vieta šalyje ir seniūnijos
 Šaltinis: Utenos rajono savivaldybės
 strateginis plėtros planas 2018–2024 metams

(Utenos–Švenčionių arealas) – ypač didelių socialinių, ekonominių, ekologinių, urbanistinių problemų ir didžiausios depopuliacijos zonos. Pagal Utenos apskrities teritorijos bendrąjį planą, Utenos rajono savivaldybės teritorijos dalis prie Utenos miesto vakarų kryptimi iki Leliūnų miestelio, pietų kryptimi iki Deguliškės miško, rytų kryptimi iki Vaikutėnų kaimo priskiriama ekonominės ir socialinės plėtros arealui; teritorija prie Alaušo pasižymi intensyvios rekreacijos ir verslinės žuvininkystės plėtra, o teritorijos dalis nuo Utenos miesto šiaurės kryptimi – intensyvios rekreacijos, tausojančio žemės ūkio ir tausojančio miškų ūkio plėtra. Utenos miestas ir Vyžuonos miestelis Utenos apskrities teritorijos bendrajame plane nurodyti kaip svarbiausios pramonės potencialo susitelkimo vietos Utenos rajono savivaldybėje. Utenos r. sav. Lietuvos bendrajame plane priskiriama vidutinio rekreacinio potencialo grupei (pagal rekreacinių išteklių vertinimą). Vidutiniam potencialui apskrityje priskiriama ir Anykščių r. sav., o Ignalinos r. sav., Molėtų r. sav., Visagino sav. ir Zarasų r. sav. priskiriama didelio potencialo grupei.

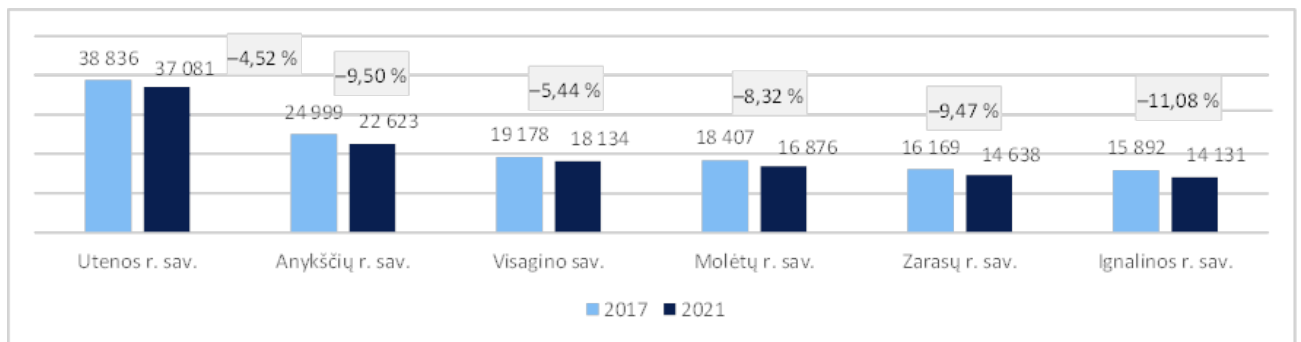
Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programoje Lietuvos teritorija suskirstyta į 6 prioritetinius turizmo plėtros regionus. Įvertinus teritorijų gamtinių ir kultūrinių turizmo išteklių potencialo išskirtinumą. Utenos rajono savivaldybė priskirta Rytų Aukštaitijos prioritetiniam turizmo plėtros regionui. Ši zona apima Zarasų, Ignalinos, Utenos, Anykščių ir Molėtų rajonų savivaldybes.

Kraštovaizdis. Utenos rajono reljefas, kuris yra labai įvairus ir nevienalytis, formavosi vėlyvučiu ledynmečiu paskutinio ledyno pakraštyje. Jam būdingos mažos kalvos ir daubos, kurios yra nevienodos savo forma. Abipus Šventosios upės plyti plynaukštė, o pietrytinėje Tauragnų seniūnijos dalyje (apie Tauragnus, Saldutiškį, Pakalnius) kalvų santykinis aukštis siekia iki 25 m. Aukščiausia Utenos rajono vieta – Taurapilio kalnas (246 m virš jūros lygio), šiek tiek žemiau yra Klykių kalnas (237 m virš jūros lygio) ir Kaboriškių kalnas (235 m virš jūros lygio). Žemiausia rajono vieta tesiekia 88 m virš jūros lygio. Utenos rajono dirvožemiai yra įvairūs, čia plyti ir ežerai, ir pelkės, ir miškai. Rajone daugiausia moreninių, įvairiai pajaurėjusių priemolių tipų dirvožemių, tačiau vietomis pasitaiko ir žvyringų priesmėlių tipų dirvožemių, o kitose vietose nemažai smėlėtų dirvų.

3.2. Demografiniai rodikliai

Utenos rajonas – didžiausia pagal gyventojų skaičių Utenos apskrities savivaldybė, nors gyventojų skaičius rajone mažėja vidutiniškai po 1,15 proc. kasmet (Utenos apskrityje – vid. 1,93 proc. kasmet; sparčiausiai gyventojų skaičius mažėja Ignalinos rajone – po vid. 2,89 proc. kasmet, Anykščių ir Zarasų rajonuose – po vid. 2,46 proc. kasmet).

Vertinant penkerių metų Utenos rajono demografinius pokyčius – gyventojų rajone per šį laikotarpį sumažėjo 4,5 proc. Vis dėlto Utenos apskrities kontekste Utenos rajono savivaldybėje gyventojų skaičius pakito mažiausiai.

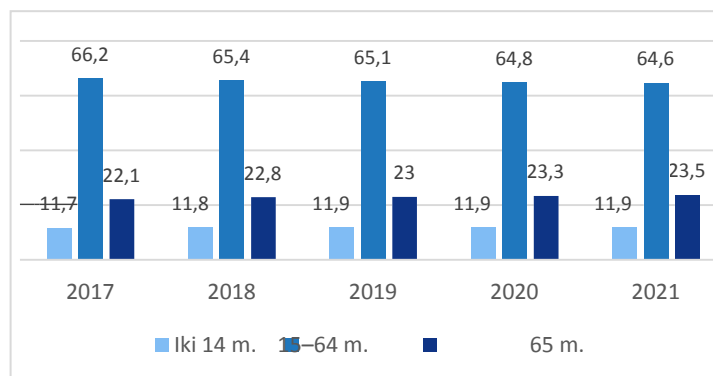

2 pav. Gyventojų skaičiaus kaita Utenos apskrities savivaldybėse 2017 ir 2021 m. (asmenys ir proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Statistikos departamento duomenimis

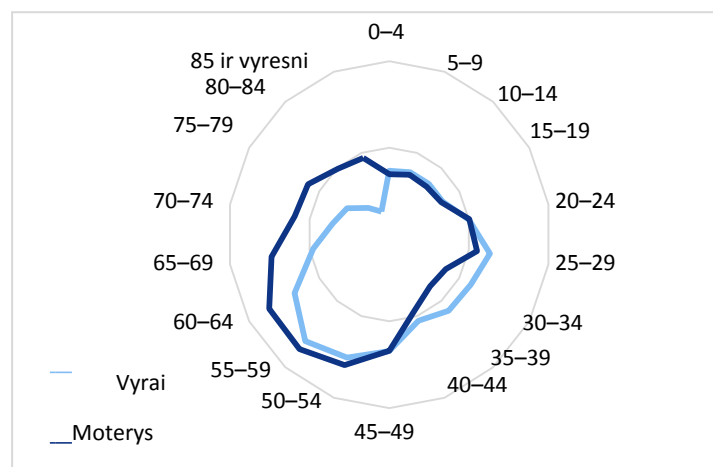
2021 m. Utenos rajono savivaldybėje gyveno 37 081 gyventojas. Iš jų 17 422 vyrai (47 proc. visų gyventojų) ir 19 659 moterys (53 proc. visų gyventojų).

Didžiąją dalį (64,6 proc.) Utenos rajono gyventojų 2021 m. sudarė darbingo amžiaus gyventojai, 23,5 proc. – 65 m. ir vyresni, 11,9 proc. – vaikų ir paauglių iki 14 metų. Darbingo 15–64 m. amžiaus gyventojų rajone po truputį mažėja, tačiau kasmet daugėja 65 m. ir vyresnio amžiaus gyventojų. Vaikų ir paauglių skaičius rajone gana stabilus, vidutiniškai apie 11,8 proc. kasmet.

3 pav. Gyventojų skaičius pagal amžių, proc.

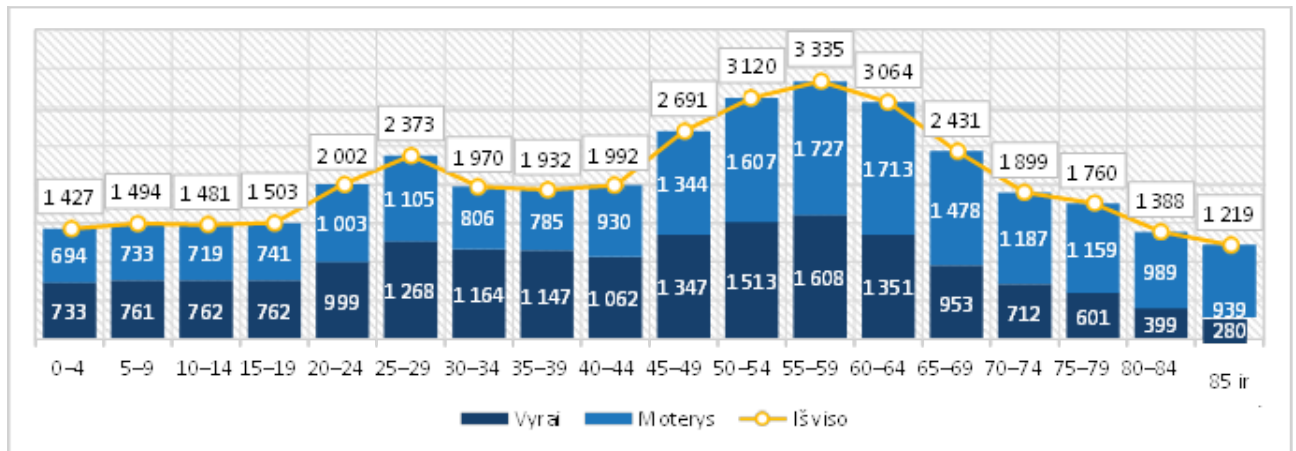
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

4 pav. Gyventojų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį, 2021 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Demografinė Utenos rajono gyventojų struktūra pagal amžiaus grupes per penkerius metus pasikeitė nedaug – tik šiek tiek išaugo santykinė dalis pensinio amžiaus gyventojų, atitinkamai viena procentine dalimi sumažėjo darbingo amžiaus žmonių dalis.

5 pav. Gyventojų skaičiaus pasiskirstymas pagal amžių ir lytį, 2021 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Per penkerius metus Utenos apskrities savivaldybėse gyventojų pasiskirstymas tarp miesto ir kaimo išliko beveik toks pat. Daugiau nei du trečdaliai Utenos gyventojų gyvena miesto teritorijoje. Per penkerius metus net ir mažėjant gyventojų skaičiui savivaldybėje, miesto gyventojų dalis rajone augo nedaug.

1 lentelė. Gyventojų miesto teritorijoje dalis Utenos apskrities savivaldybėse 2017 ir 2021 m. (proc.)

Metai	Utenos r. sav.	Anykščių r. sav.	Visagino sav.	Molėtų r. sav.	Zarasų r. sav.	Ignalinos r. sav.
2017	68,17 %	40,52 %	99,19 %	31,29 %	43,51 %	38,27 %
2021	68,24 %	40,89 %	98,73 %	31,96 %	44,04 %	38,99 %

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Statistikos departamento duomenimis

3.3. Turizmo srities valdymas

Sąlygų verslo ir turizmo plėtrai sudarymas ir šios veiklos skatinimas – viena iš savarankiškųjų funkcijų, priskirtų savivaldybėms LR vietos savivaldos įstatymo 6 straipsniu.

Utenos rajono savivaldybės taryba. Taryba įgyvendina vietos savivaldos teisę, svarsto klausimus ir priima sprendimus, susijusius su rajono plėtra, projektų įgyvendinimu, strateginio veiklos plano ir biudžeto tvirtinimu ir kt. Tarybos sprendimus svarstymui teikia Utenos rajono savivaldybės administracija, tarybos nariai, frakcijos, savivaldybės kontrolierius ir kt. Tarybos nariai dalyvauja komitetų, kuriuose detalai svarstomi tarybos sprendimų projektai, veikloje. Taip pat tarybos nariai gali būti įtraukti į įvairių komisijų, darbo grupių sudėtį, kurių posėdžių metu svarstomi įvairūs einamieji klausimai dėl, pavyzdžiui, finansavimo skyrimo rajono organizacijoms, paslaugų teikimo ir kt.

Utenos rajono savivaldybės administracija. Administracijos skyrių tikslas vykdyti savivaldybės administracijai priskirtas funkcijas įvairiose srityse. Vienas iš Strateginio planavimo ir

investicijų skyriaus uždavinių – koordinuoti savivaldybės turizmo politikos įgyvendinimą, t. y. rengti ilgalaikių ir trumpalaikių kultūrinių, investicinių, turizmo ir kitų programų projektus, teikti juos tvirtinti Utenos rajono savivaldybės tarybai, dalyvauti rengiant savivaldybės biudžeto projektą turizmo programoms įgyvendinti, koordinuoti Utenos verslo informacijos centro ir Utenos turizmo informacijos centro veiklos klausimų sprendimą. Kiti skyriai, pavyzdžiui, Architektūros ir teritorijų planavimo, Kultūros, Statybos ir infrastruktūros plėtros, įgyvendindami jiems priskirtas funkcijas, taip pat prisideda prie rajono turizmo plėtros.

Utenos turizmo informacijos centras. VšĮ Utenos turizmo informacijos centras (toliau – TIC) įsikūręs Bažnyčios g. 1, Utenoje, strategiškai patogioje ir reprezentatyvioje turistams vietoje. Anksčiau TIC veikė buvusiam Utenos senosios geležinkelio stoties pastate Stoties g. Nuo 2015 m. ten veikia Laisvės kovų muziejus. TIC įgyvendina Utenos rajono turizmo politiką, vykdo su turizmo plėtra susijusias veiklas, rengia, teikia ir skleidžia informaciją apie turizmo išteklius ir paslaugas Utenos rajone. TIC įregistruotas 1998 m. spalio 29 d., steigėjai – Utenos rajono savivaldybė ir Utenos apskrities viršininko administracija (likviduota 2010 m.). Pagrindinė TIC veikla apima:

- rinkti, kaupti, sisteminti ir nemokamai teikti informaciją apie turizmo paslaugas, rajone vykstančius
- renginius, lankomus objektus ir vietas;
- rajono turizmo objektų aktualumo, lankomumo ir žinomumo didinimas;
- pažintinių ekskursijų organizavimas, bilietų platinimas ar užsakymas, reprezentacinių leidinių leidimas
- ir platinimas, prekyba reprezentaciniais leidiniais ir suvenyrais;
- turizmo renginių organizavimas, dalyvavimas turizmo parodose, projektuose, seminaruose ir kt.
- bendravimas su įvairiomis įstaigomis, kitų turizmo informacijos paslaugų organizavimas ir vykdymas.

Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija (PTO) 2017 metus paskelbė Tarptautiniais darniojo turizmo skatinimo metais. LR ūkio ministerija (dabar – LR ekonomikos ir inovacijų ministerija), kaip PTO darniojo turizmo komiteto Europos regiono atstovė ir PTO narė, inicijavo pirmąjį darniojo turizmo konkursą. Utenos TIC dalyvavo šiame konkurse ir tapo nugalėtoju „Darniausio turizmo informacijos centro“ kategorijoje.

Utenos TIC itin aktyviai dalyvauja ir bendrose Utenos regiono savivaldybių veiklose. 2019 m. Utenos TIC, kartu su Anykščių, Ignalinos, Molėtų ir Zarasų TIC dalyvavo tarptautinėje turizmo ir aktyvaus laisvalaikio parodoje „Adventur 2019“, kurioje pristatė turizmo išteklius bendrame regiono stende „Ežerų kraštas“. Parodos metu portalas DELFI kvietė skaitytojus balsuoti bei išrinkti gražiausią metų Lietuvos miesto stendą – būtent „Ežerų kraštas“ surinko 31,3 % skaitytojų balsų ir užėmė 1-ąją vietą.

2020 m. Regioninės plėtros departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos organizavo originalių idėjų bei iniciatyvų konkursą tema „Regionai: atradimų žemėlapiai“. Konkurso tikslas – nustatyti ir įvertinti gerosios praktikos pavyzdžius, įkvepiančias ir prasmingas idėjas, kurios keičia žmonių gyvenimus, jų aplinką, sutelkti regionų gerąją patirtį, novatoriškas idėjas ir pasidalinti atradimais. Konkurse „Ežerų krašto“ (Utenos, Molėtų, Ignalinos, Zarasų, Anykščių TIC) bendradarbiavimas buvo pripažintas kaip labiausiai Utenos regioną stiprinanti ir garsinanti iniciatyva Lietuvoje ir pasaulyje.

Utenos TIC aktyviai prisideda prie turizmo skatinimo, informacijos turistams teikimo ir turizmo produktų kūrimo bei paslaugų teikimo rajone. TIC, siekdamas skatinti vietinį turizmą pandemijos sąlygomis, vykdė unikalią veiklą – organizavo nemokamas temines ekskursijas po

Utenos miestą. 2020 m. turizmo sezono metu buvo suorganizuota 19 ekskursijų, 2021 m. – 15 ekskursijų.

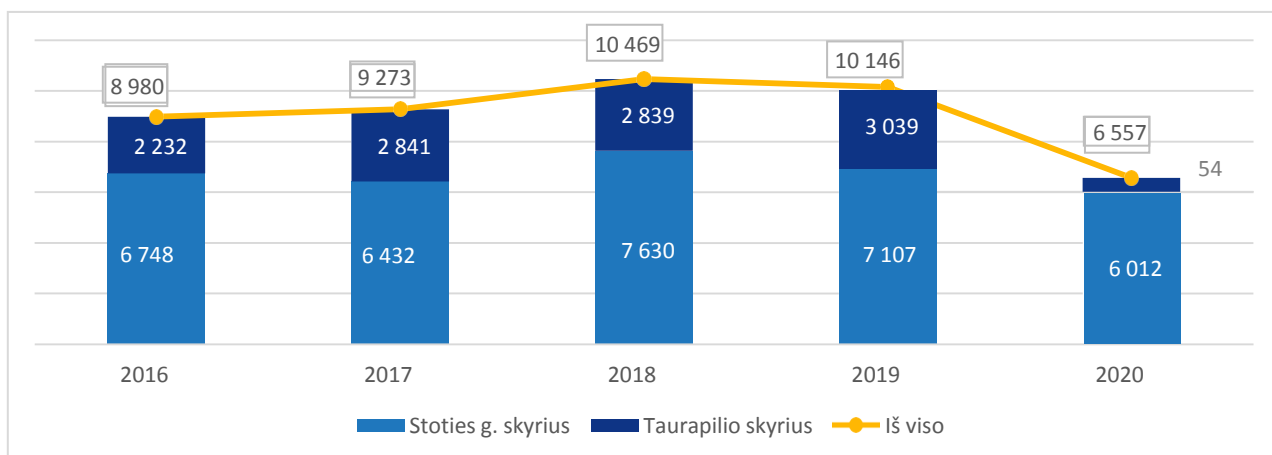
Verslo informacijos centras. VšĮ Utenos verslo informacijos centro (toliau – VIC) veiklos tikslas – teikti informacijos, konsultacijų ir mokymų paslaugas bei praktinę pagalbą smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams (toliau – SVV), naujai įsteigtiems verslo subjektams padėti įsikurti, plėtoti veiklą ir prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų, didinti konkurencingumą ir veiklos veiksmingumą, padėti SVV subjektams formuoti bendradarbiavimo tinklus, didinti Utenos rajono žinomumą informuojant potencialius investuotojus apie investicinę rajono aplinką. VIC veiklose dalyvauja ir turizmo sektoriaus verslo atstovai, pavyzdžiui, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla užsiimančios ūkio subjektai, laisvalaikio paslaugas teikiančios įmonės ir pan.

3.4. Turizmo sektoriaus statistinių duomenų apžvalga

3.4.1. Turizmo informacijos centro duomenys

Viena iš Utenos TIC veiklų – rinkti lankytojų statistiką, ją apibendrinti ir analizuoti. TIC metinėse veiklos ataskaitose pateikiama bendroji statistinė informacija apie įvairius turizmo rodiklius ar jų pokytį per keletą metų Utenos rajone.

Turizmo informacijos centro lankytojai. Remiantis TIC veiklos ataskaitomis, pastebima, kad iki 2018 m. centro skyriuose apsilankiusių turistų skaičius augo. Žymus lankytojų skaičiaus išaugimas 2018 m. siejamas su visų Lietuvos TIC jungusio projekto „Surink Lietuvą“ sėkme, kurio metu turistai buvo kviečiami keliauti Lietuvoje ir turizmo informacijos centruose įsigyti po simbolinį savivaldybės formos suvenyrinį magnetuką – Lietuvos žemėlapių dalį. Nuo 2019 m. projektas „Surink Lietuvą“ tapo mažiau populiarus, tai atspindi ir kiek sumažėjęs TIC lankytojų skaičius. 2020 m. Lietuvos teritorijoje įvedus ekstremaliąją padėtį ir paskelbus karantino dėl koronaviruso pandemijos režimą, lankytojų skaičius TIC stipriai sumažėjo, o Taurapilio skyrius nuo kovo 16 d. buvo uždarytas ir iki metų pabaigos lankytojų neaptarnavo.

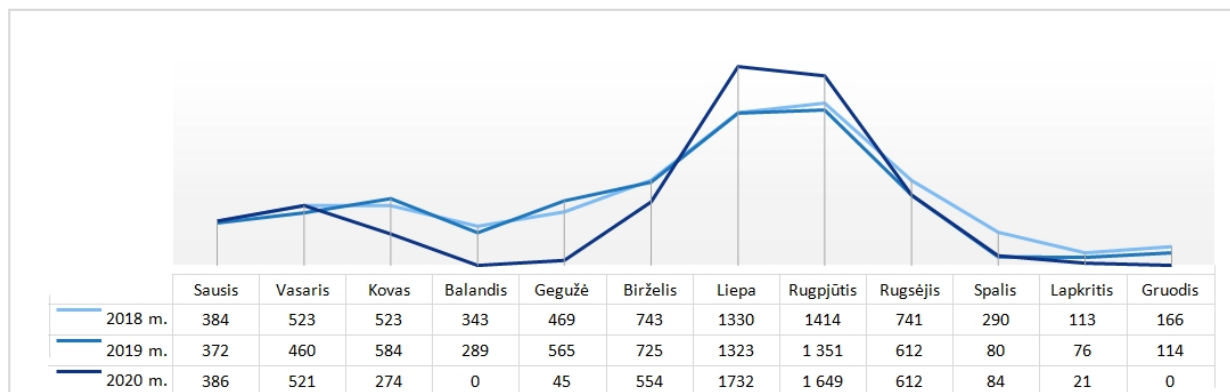
6 pav. TIC Stoties g. ir Taurapilio skyrių lankytojų skaičius 2016–2020 m.

Šaltinis: Utenos turizmo informacijos centro veiklos ataskaitos

Analizuojant TIC Stoties g. skyriaus lankymo statistiką, akivaizdu, kad TIC lankomiausias vasaros sezonu (birželio–rugsėjo mėn.). Žiemos sezonu lankytojų skaičius stipriai sumažėja. Taip pat, nors bendras lankomumas 2020 m. sumažėjo, svarbu paminėti, kad 2020 m. vasarą TIC apsilankė daugiau lankytojų nei šiais mėnesiais įprasta. Tai būtų galima sieti su koronaviruso

pandemijos situacija, padidėjusiu vietiniu turizmu dėl įvestų ribojimų kelionėms į užsienį.

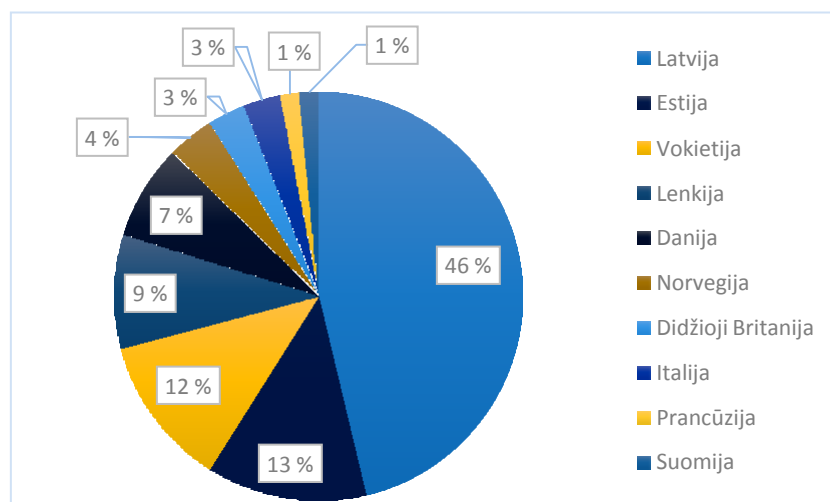
Dėl tos pačios priežasties itin mažai lankytojų buvo pavasario ir žiemos mėnesiais. Lankytojų skaičiaus sumažėjimą nulėmė nuo 2020 m. kovo 16 d. iki birželio 16 d. ir nuo lapkričio 7 d. iki metų pabaigos galiojęs karantino režimas, kai buvo ribojami lankytojų srautai arba lankytojai buvo aptarnaujami nuotoliniu būdu (visą balandį ir visą gruodžio mėnesį lankytojų skaičius buvo lygus 0, nes šiais mėnesiais buvo dirbama nuotoliniu būdu).

7 pav. 2018–2020 m. TIC Stoties g. skyriaus lietuviai lankytojai pagal mėnesius

Šaltinis: Utenos turizmo informacijos centro veiklos ataskaitos

2018–2020 m. laikotarpiu daugiau nei 90 proc. TIC lankytojų buvo lietuviai, o užsieniečių lankytojų skaičius 2020 m. (prasidėjus pandemijai) buvo tik 2 proc., 2019 m. (prieš pandemiją) – 8 proc. Analizuojant užsienio šalių turistų pasiskirstymą pagal šalis, pastebima, kad daugiausia lankytojų atvyksta iš Latvijos, Estijos, Vokietijos (2020 m.), prieš pandemijos laikotarpį dalis užsienio lankytojų buvo atvykę ir iš Rusijos, Lenkijos.

8 pav. 2020 m. TIC Stoties g. skyriaus užsienio šalių lankytojų pasiskirstymas pagal šalis

Šaltinis: Utenos turizmo informacijos centro veiklos ataskaitos

Elektroninė rinkodara. Utenos TIC informaciją apie turizmą viešina ir internetinėje erdvėje. Utenos TIC interneto svetainėje www.utenainfo.lt pateikta susisteminta informacija apie:

- Lankytinias vietas Utenos rajone. Pateikiama informacija apie galerijas (9), skulptūras (21), muziejus (14), architektūros (18), gamtos objektus (37), paminklus (58), maldos namus (23), piliakalnius (11). Kiekvieno iš objektų aprašyme pateikta glausta istorija, kita susijusi informacija, nuotraukos, kontaktiniai duomenys (jeigu yra);

- Pasiūlymai „Ką veikti?“. Pateikta informacija apie litvaką, Nobelio Taikos premijos laureatą, gydytoją, defibriliatoriaus išradėją Bernardą Louną (gimusį Utenoje) bei leidiny „Bernardo Louno šeimos takais Utenoje“, Utenos laimės kelią ir 15 laimės stotelių, laisvalaikio pramogas, 17 maršrutų po Utenos rajono apylinkes, artimiausius renginius, paslaugų teikėjus (27) ir konferencijų sales (7);

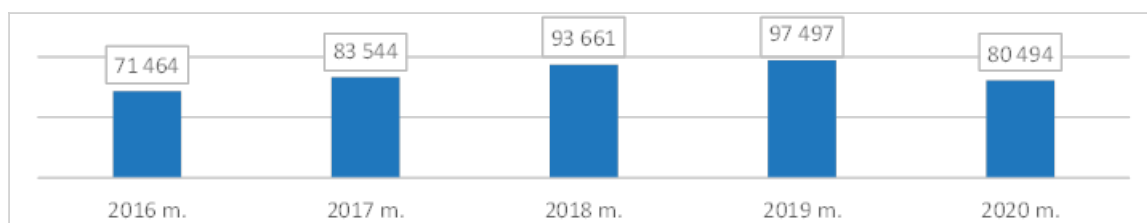
- Nakvynės vietas: kaimo turizmo sodybos (22), svečių namai (6), viešbučiai (1), stovyklavietės (4);

- Maitinimo vietas: restoranai (3), kavinės (11), picerijos (8), greitojo maisto įstaigos (2), desertų vietos (4), kitos maitinimo paslaugas teikiančios įstaigos (2);

- Informacija apie ekskursijas (nuolat atnaujinama);

- Informacija apie VšĮ „Utenos turizmo informacijos centras“.

Interneto svetainės www.utenainfo.lt lankytojų skaičius iki 2019 m. augo nuosekliai, o 2020 m. lankytojų skaičius nukrito daugiau nei 20 proc. (tai taip pat siejama su pandemija ir sumažėjusiu keliavimu apskritai, taigi, ir informacijos paieška internete). Dažniausiai svetainėje lankomasi vasaros sezono mėnesiais.

9 pav. Prisijungimų prie TIC internetinės svetainės skaičius 2016–2020 m.

Šaltinis: Utenos TIC veiklos ataskaitos

Analizuojant populiariausius vidinius puslapius interneto svetainėje, galima išskirti tai, kad, be pradinio puslapio lankymo, populiariausi puslapiai – ekskursijų sąrašas, renginiai, taip pat ir atskiri lankytini objektai – šokantys fontanai Dauniškio ežere, Raganų muziejus.

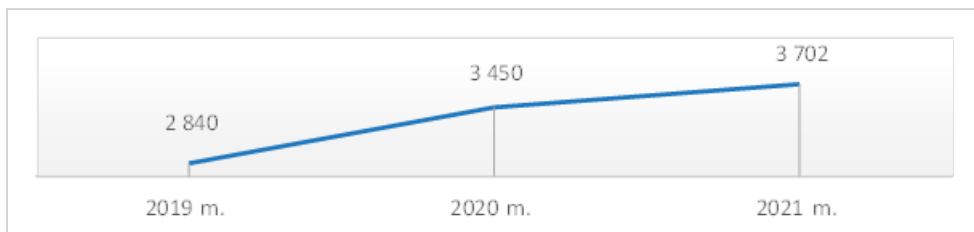
2 lentelė. Populiariausi svetainės www.utenainfo.lt vidiniai puslapiai 2020 m.

Vidinio puslapio pavadinimas	Seansų skaičius	Procentai
1. Ekskursijų sąrašas	13 810	17 %
2. Renginiai	11 685	15 %
3. Pradinis puslapis lietuvių kalba	8 443	10 %
4. Utenos miesto fontanas ir Dauniškio parkas	3 380	4 %
5. Raganų muziejus	1 600	2 %
6. Renginiai ar šventės, minėjimai	1 386	2 %
7. Ekskursija į Biržus 2020 m. liepos 19 d.	1 367	2 %
8. Renginiai ir koncertai	806	1 %
9. Ką veikti, pramogos	780	1 %
10. Poilsinė kelionė į Ventspilį 2020 m. liepos 10–12 d.	648	0,8 %
11. Kontaktai	622	0,8 %
12. Renginiai, spektakliai	583	0,7 %

Šaltinis: Utenos TIC veiklos ataskaitos

Utenos TIC viešinimo veiklas, informacijos sklaidą vykdo ir socialiniame tinkle

„Facebook“, paskyroje „Utenos turizmo centras“. „Facebook“ socialiniame tinkle TIC paskyros sekėjų skaičius kasmet auga. Puslapyje viešinama visa informacija, susijusi su turizmu, renginiais, išvykomis, suvenyrais ir pan. Utenos TIC ataskaitose neanalizuojami statistiniai rinkodaros duomenys (sekėjų įsitraukimas, jų demografinės charakteristikos, populiariausios naujienos ir kt. informacija).

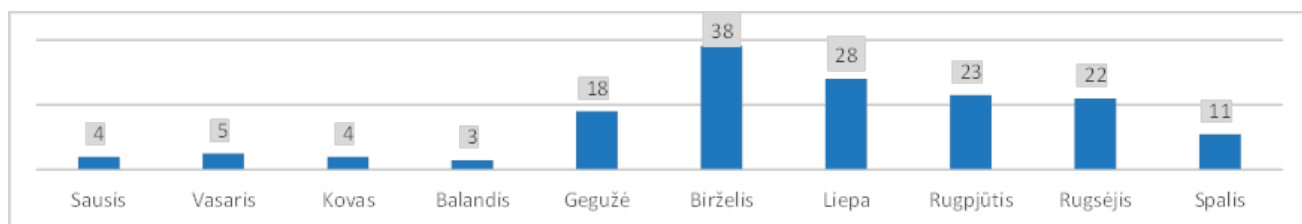

10 pav. „Facebook“ paskyros „Utenos turizmo centras“ lankytojų skaičius
Šaltinis: Utenos TIC veiklos ataskaitos, „Facebook“

2020-2021 m. tapo tikru iššūkiu turizmo sektoriui ir turizmo informacijos centrams. Dėl pandemijos ir karantino režimo apribotos ne tik galimybės keliauti, bet ir įstaigų, verslo veikla. Dauguma jų privalėjo laikinai sustabdyti veiklą, apribota kontaktinių paslaugų teikimo galimybė. Elektroninė rinkodara ir socialiniai tinklai tapo kone vieninteliu būdu informacijos sklaidai, turistinių išteklių ir lankytinų vietų viešinimui, vietinio turizmo skatinimui. Siekiant įvertinti, kaip pandeminiu laikotarpiu vykdyta TIC veikla, išanalizuoti 2021 m. „Facebook“ puslapio „Utenos turizmo centras“ įrašai, puslapio sekėjų įsitraukimas.

Suskaičiuoti visi 2021 m. sausio–rugsėjo mėnesių įrašai. Šių įrašų turinys – autoriniai įrašai, pasidalijimas kitų įrašais, pasidalijimas renginiais (angl. *Facebook events*), nuotraukos, vaizdo medžiaga. Pastebėta, kad puslapio sekėjų įsitraukimas analizuojamu laikotarpiu buvo pakankamai mažas – daugiausia patiktukų surinkęs įrašais (64 patiktukai) pritraukė vos 1,7 proc. visų puslapio sekėjų.

Puslapyje publikuojami įrašai dažniausiai sulaukia iki 10 patiktukų ir itin mažai komentarų. Populiariausi mėnesiai, kai dalijamasi informacija, žinoma, vasara (daugiausia įrašų – 38 – birželio mėn., mažiausia – 3 – balandžio mėn.).

11 pav. 2021 m. „Facebook“ paskyros „Utenos turizmo centras“ įrašų statistika
Šaltinis: sudaryta autorių

Siekiant sistemiškai išanalizuoti „Facebook“ paskyroje publikuojamus įrašus, jų populiarumą, buvo peržiūrėti 2021 m. įrašai ir atrinkti tie, kurie surinko 30 ir daugiau patiktukų. Informacija, išrikiuota pagal daugiausia patiktukų surinkusius įrašus (ir bendrinimų (angl. *share*) skaičių), pateikta 3 lentelėje. Daugiau nei 30 patiktukų sulaukė ir įrašai, kuriuose pakeista paskyros viršelio nuotrauka, tačiau šie įrašai neįtraukti į suvestinę.

3 lentelė. 2021 m. „Facebook“ paskyroje „Utenos turizmo centras“ publikuotų populiariausių įrašų suvestinė

Eil. Nr.	Įrašo turinys	Patiktukų ir bendrinimų skaičius
1.	Utenos miestas Benjamino Pakenio nuotraukose (pasidalyta fotografo įrašu). Spalio mėn.	64 patiktukai, 2 bendrinimai
2.	Utenos TIC sveikinimas su šv. Velykomis. Balandžio mėn.	57 patiktukai, 1 bendrinimas
3.	Informacija apie Utenos TIC dalyvavimą ir Utenos krašto pristatymą Jūros šventėje Klaipėdoje. Liepos mėn.	55 patiktukai, 2 bendrinimai
4.	Naktinis Utenos miestas (pasidalyta kitos paskyros įrašu su naktinės Utenos nuotraukomis). Rugpjūčio mėn.	55 patiktukai, 1 bendrinimas
5.	Įrašas apie organizuotą ekskursiją „Bernardo Louno šeimos takais Utenos mieste“ iškilios asmenybės gimimo šimtmečiui paminėti, su nuotraukomis. Birželio mėn.	50 patiktukų, 4 bendrinimai
6.	Informacija apie Utenos TIC dalyvavimą Sostinės diene, Vilniuje, pristatant Utenos kraštą (su nuotraukomis, 2 įrašai). Rugsėjo mėn.	49 patiktukai, 8 bendrinimai 45 patiktukai, 1 bendrinimas
7.	Autorinis įrašas su informacija apie „Kai svetur uteniškių klausia, iš kur jie atvažiavo, neretas pasididžiudamas prisistato: „Iš pa Utenas, kur yra bažnyčia raudanas spalvas“ ir stovinčias dvi raudonplytes bažnyčias, kartu kviečiant keliauti po Utenos miestą maršrutu „Utenos laimės kelias“ su animaciniu personažu – Utenos miesto burmistru. Gegužės mėn.	49 patiktukai, 21 bendrinimas
8.	Reklaminis Utenos regiono savivaldybių vaizdo įrašas apie Ežerų kraštą. Kovo mėn.	46 patiktukai, 44 bendrinimai
9.	Pasidalyta nuotraukomis „Rudens spalvomis puošiasi Daugailių piliakalnis“, aprašyta piliakalnio trumpa istorija. Rugsėjo mėn.	41 patiktukas, 16 bendrinimų
10.	Informacija apie tai, kad nuo birželio 1 d. Utenoje pradeda veikti šokantys fontanai. Gegužės mėn.	41 patiktukas, 4 bendrinimai
11.	Informacija apie tarptautinę laimės dieną (kovo 20 d.) ir laimės kelią Utenoje. Kovo mėn.	33 patiktukai, 26 bendrinimai
12.	Paskutinių Dauniškių ežero fontano pasirodymų grafikas	32 patiktukai, 5 bendrinimai

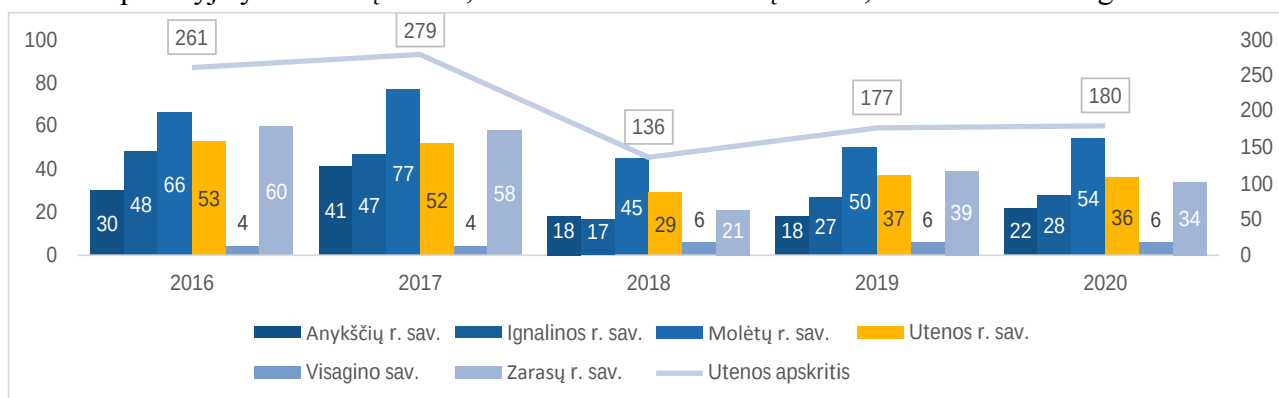
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „Facebook“ paskyros „Utenos turizmo centras“ informacija

Iš 156 įrašų, publikuotų paskyroje iki 2021 m. lapkričio mėnesio, tik 12 sulaukė daugiau nei 30 patiktukų (7,7 proc.). Tai rodo gana mažą puslapio sekėjų įsitraukimą. Populiariausi įrašai buvo susiję su publikuojamomis rajono nuotraukomis, TIC veikla (dalyvavimu parodose, organizuotas

ekskursijas), šokantį fontaną Dauniškio ežere, istorijos kartu su vizualiniu turiniu (nuotraukomis) ir kt. Populiariausi paskyroje – autoriniai įrašai, kuriuose ne tik dalijamasi kitų puslapių parengta informacija, kvietimu į renginius, bet ir parengta informacija apie Utenos turizmo objektus, istoriją, laimės kelią ir kt. Taip pat 1 kartą dalytasi ir gyventojų kvietimu dalyvauti apklausoje-tyrime dėl rengiamos Utenos rajono turizmo plėtros strategijos 2022–2026 m. ir gyventojų požiūrio į turizmą ir jo vystymą rajone.

3.4.2. Apgyvandinimo įstaigų rodikliai

Lietuvos statistikos departamento duomenimis (vertinami viešbučiai ir panašios laikinos buveinės; poilsiautojų ir kitas trumpalaikis apgyvendinimas; poilsinės transporto priemonės, priekabų aikštelės ir stovyklavietės), Utenos apskrityje 2020 m. iš viso buvo 180 registruotų apgyvendinimo veikla užsiimančių įstaigų, o Utenos rajone – 36 (tai sudaro 20 proc. visų apskrities apgyvendinimo įstaigų). Apgyvandinimo įstaigų apskrityje itin sumažėjo 2017–2018 m., tačiau bendras apgyvendinimo įstaigų skaičius nuo 2018 m. auga. Daugiausia apgyvendinimo įstaigų Utenos apskrityje yra Molėtų r. sav., Utenos r. sav. ir Zarasų r. sav., mažiausia – Visagino sav.

12 pav. Apgyvandinimo įstaigų skaičius Utenos apskrities savivaldybėse

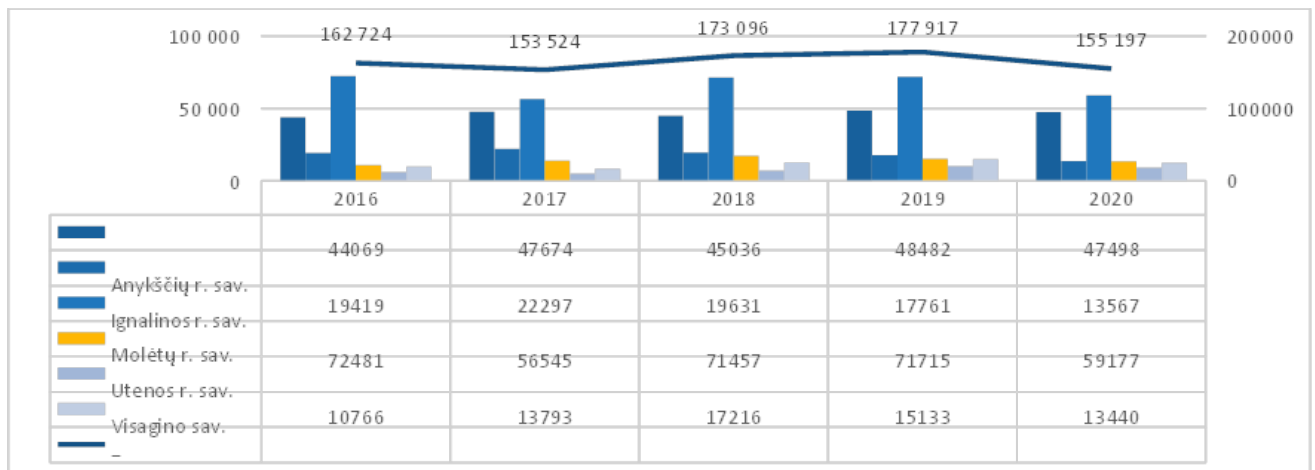
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Analizuojant nakvynių skaičių apgyvendinimo įstaigose, pastebima, kad populiariausios nakvynės vietos yra Molėtų r. sav., Anykščių r. sav. Palyginti su įstaigų skaičiumi, Utenos r. sav. ir Zarasų r. sav. esančių apgyvendinimo įstaigų nakvynių skaičius nėra toks didelis. Nakvynių skaičius Utenos rajone analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudaro 8,5 proc. visų turistų nakvynių apskrityje.

4 lentelė. Numerių skaičius Utenos rajono apgyvendinimo įstaigose

Apgyvandinimo įstaigos	2016	2017	2018	2019	2020
Iš viso	130	124	165	172	179
Viešbučiai ir svečių namai	79	78	78	82	82
Poilsio namai	–	9	9	9	9
Nakvynės namai, apartamentų kompleksas	12	6	10	10	10
Privatus apgyvendinimo sektorius	12	19	68	71	78
Kaimo turizmo sodybos	–	–	n. d.	n. d.	n. d.
Kempingai	27	12	–	–	–

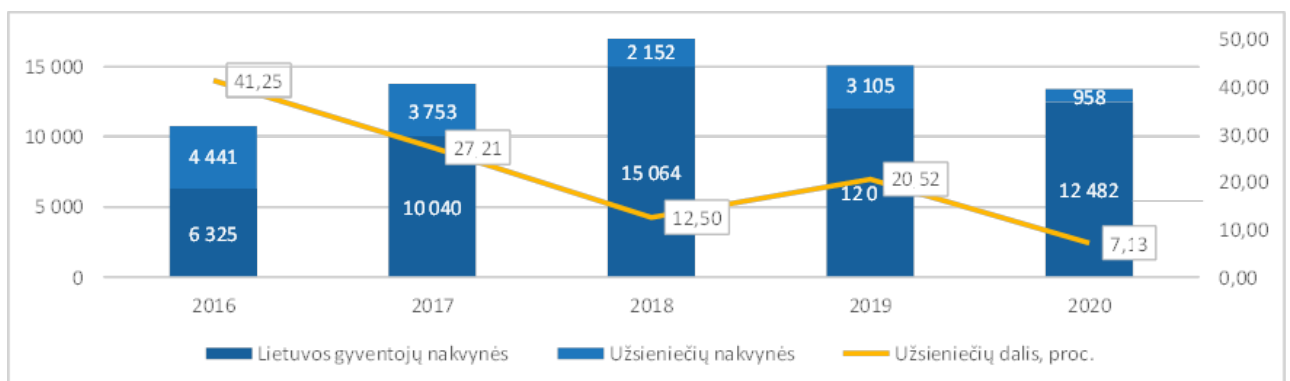
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

13 pav. Nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Didžioji dalis Utenos rajono apgyvendinimo įstaigose apsistojančių asmenų yra vietiniai turistai – lietuviai. Jų skaičius didėja kasmet, nors 2019 m. užfiksuotas 25 proc. sumažėjęs turistų nakvynių skaičius, palyginti su 2018 m. Užsieniečių turistų skaičius rajone mažesnis nei vietinių – 14 paveiksle pavaizduota kreivė rodo, kad rajone būdinga užsieniečių turistų nakvynių skaičiaus mažėjimo tendencija.

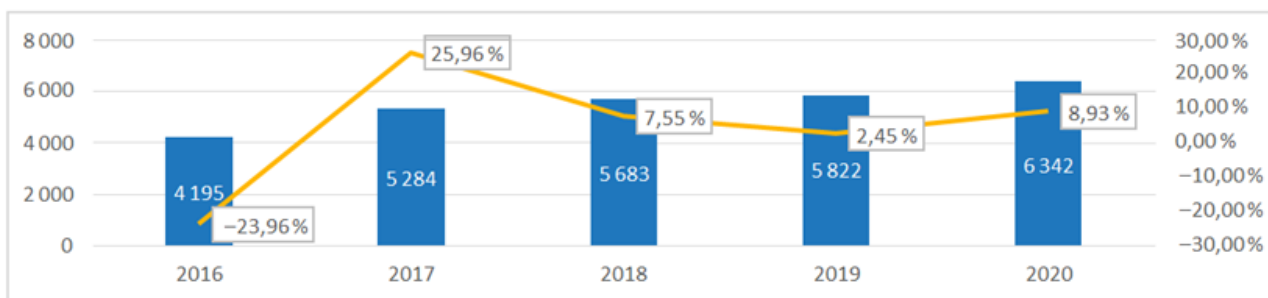

14 pav. Nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose (lietuviai ir užsieniečiai)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Nacionalinė Lietuvos turizmo skatinimo agentūra „Keliauk Lietuvoje“ (LR ekonomikos ir inovacijų ministerijos kuruojama viešoji įstaiga), atsakinga už šalies turizmo rinkodarą tiek užsienyje, tiek Lietuvoje, nuolat stebi ir sistemina turizmo informaciją tiek Lietuvoje, tiek atskirose savivaldybėse. Įstaiga taip pat siekia išplėsti kaupiamų ir visuomenei pasiekiamų turizmo duomenų bazę: sukurti ir įdiegti procesus, kurie leistų rinkti, analizuoti ir viešinti su turizmu susijusius statistinius duomenis, tyrimų išvadas bei eksperimentinius vertinimus. „Keliauk Lietuvoje“ atvykstamojo turizmo rinkų statistinėje apžvalgoje pateikiami duomenys apie Utenos rajono turistų srautų pokytį. Duomenys surinkti remiantis įvairių apgyvendinimo įstaigų lankytojų srautų rodikliais¹.

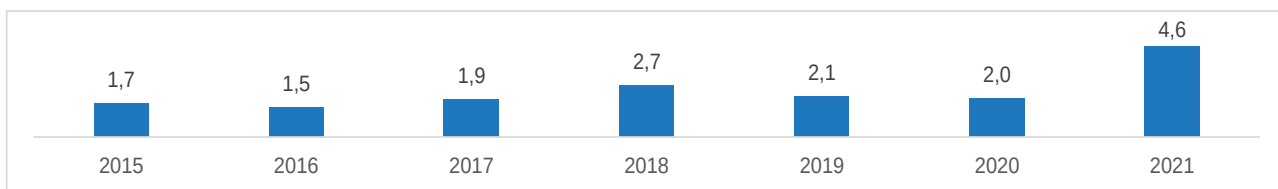
¹ Lietuvos statistikos departamentas statistiką surenka tik iš Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos tarnyboje registruotų apgyvendinimo įstaigų. Šiomet nacionalinė turizmo skatinimo agentūra „Keliauk Lietuvoje“ atliko apgyvendinimo įstaigų, teikiančių paslaugas platformoje booking.com, tyrimą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad apie 60 proc. (daugiau nei 900) tokių įstaigų nėra registruotos VVTAT. Tad dalis turistų srauto apskritai nėra įtraukiamą į oficialiąją statistiką.

15 pav. Turistų srautų Utenos rajone pokytis (asmenys ir proc.)

Šaltinis: VšĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenys

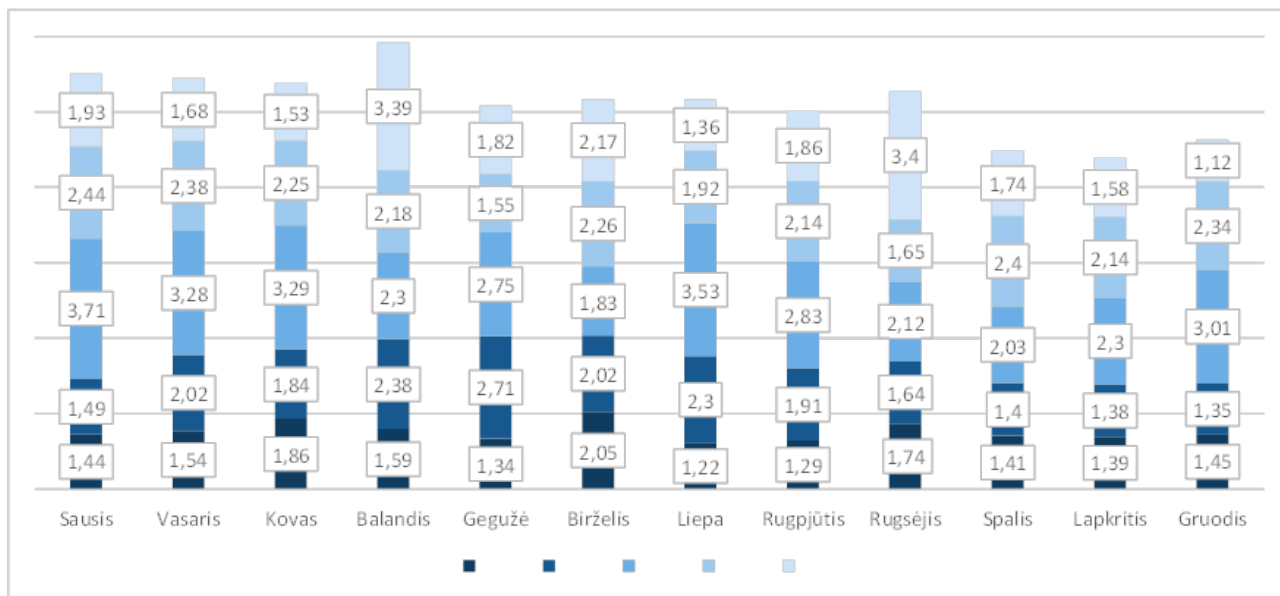
Turistų srautai Utenos rajono apgyvendinimo įstaigose kasmet didėja. Pandemijos laikotarpiu (2020 m.) pastebimas stiprus augimas, siejamas su dėl keliavimo ribojimų išpopuliarėjusiu vietiniu turizmu. Vidutinės turistų viešnagės vienoje įstaigoje 2021 m. trukmė, palyginti su ankstesniais metais, išaugo daugiau nei 2 kartus.

16 pav. Vidutinė turistų viešnagės vienoje įstaigoje trukmė (dienos)

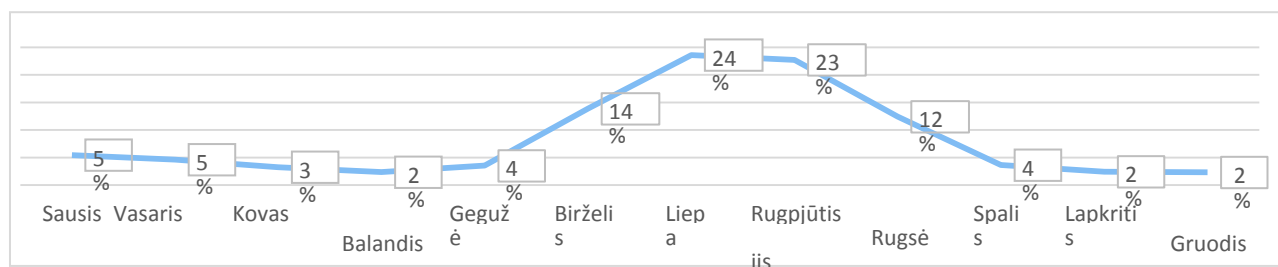
Šaltinis: VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenys

Populiariausi turistų lankymosi rajone mėnesiai – birželis, liepa ir rugpjūtis. Mažiausiai turistų sulaukiama lapkričio ir gruodžio mėnesiais.

17 pav. Vidutinė viešnagės vienoje įstaigoje trukmė pamėnesiui 2016–2020 m. (dienos)

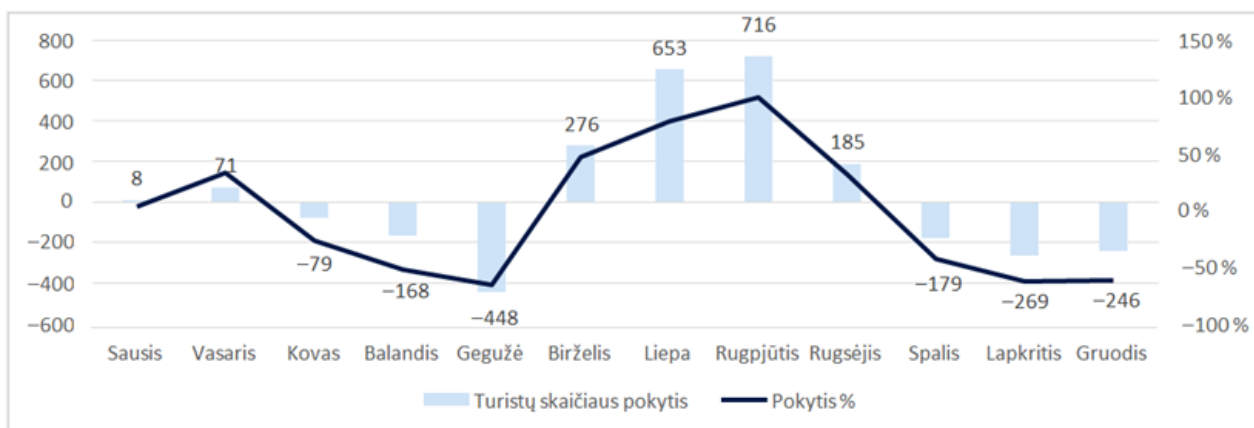
Šaltinis: VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenys

18 pav. Turistų srauto sezoniškumas Utenos rajone

Šaltinis: VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenys

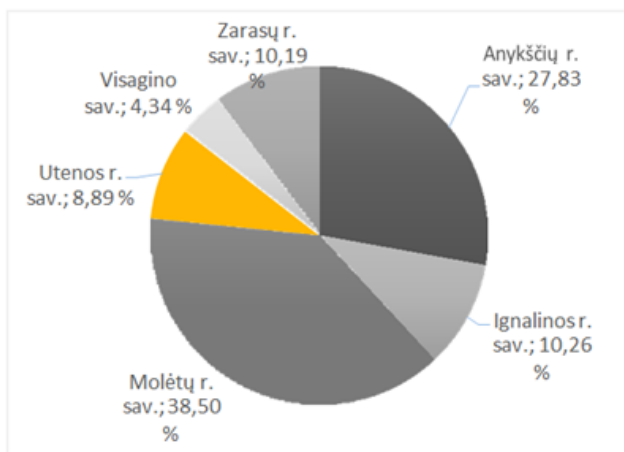
Analizuojant turistų srauto pokytį (2019 ir 2020 m.), reikia pastebėti, kad turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose 2020 m. buvo didesnis vasaros sezonu, o kovo–gegužės bei spalio–gruodžio mėnesiais skaičiai sumažėjo. Tai taip pat siejama su pandemijos įtaka ir įvestais judėjimo ribojimais tarp savivaldybių.

19 pav. Turistų srauto pokytis 2020 m., palyginti su 2019 m.

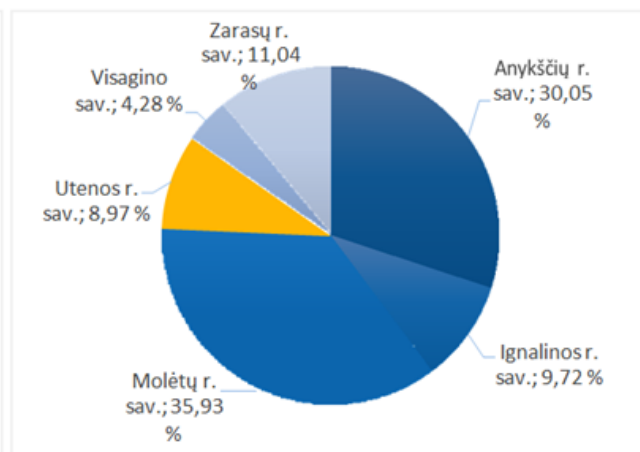
Šaltinis: VŠĮ „Keliau Lietuvoje“ duomenys

Analizuojant turistų skaičių, kurie lieka nakvoti bent 1 nakvynei Utenos apskrities savivaldybėse, pastebima, kad skaičius iki 2020 m. augo, o 2020 m., palyginti su 2019 m., sumažėjo 16,51 proc. dėl pandemijos įtakos turizmui. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, matoma, kad tiek 2020 m., tiek 2019 m. Utenos apskrities savivaldybėse daugiausia turistų liko nakvoti Molėtų r. sav. ir Anykščių r. sav.

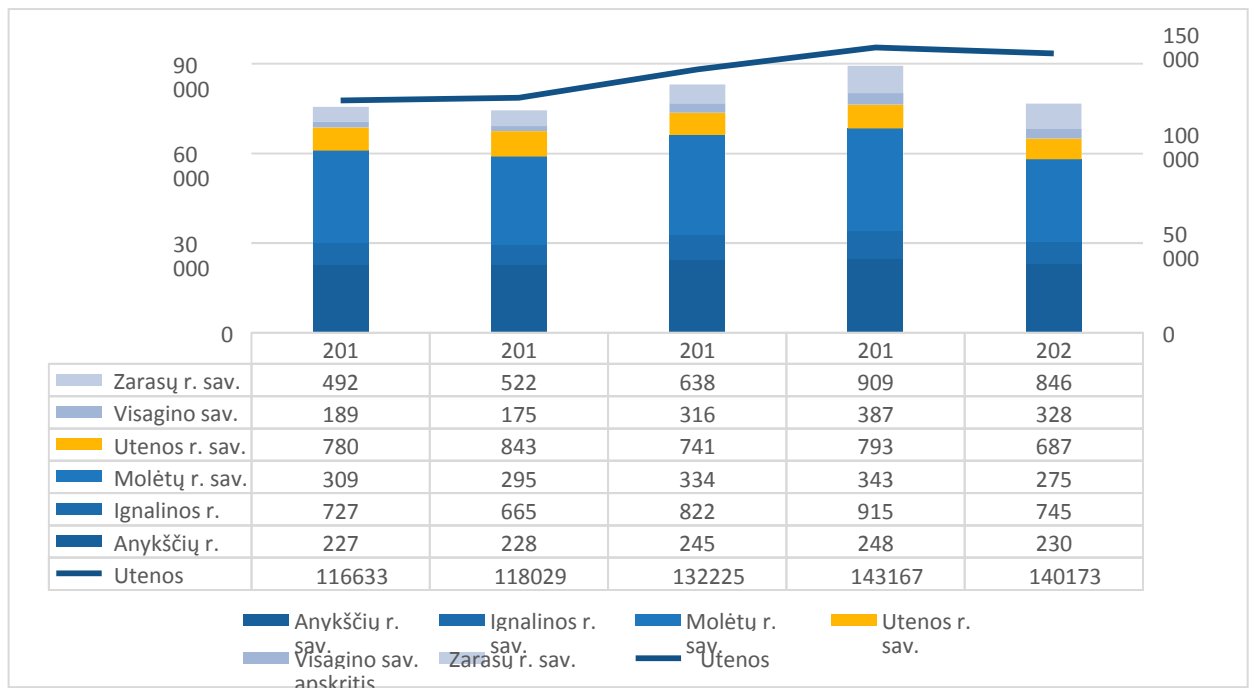
20 pav. Turistų skaičius Utenos apskrities savivaldybių apgyvendinimo įstaigose, 2019 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

21 pav. Turistų skaičius Utenos apskrities savivaldybių apgyvendinimo įstaigose, 2020 m.

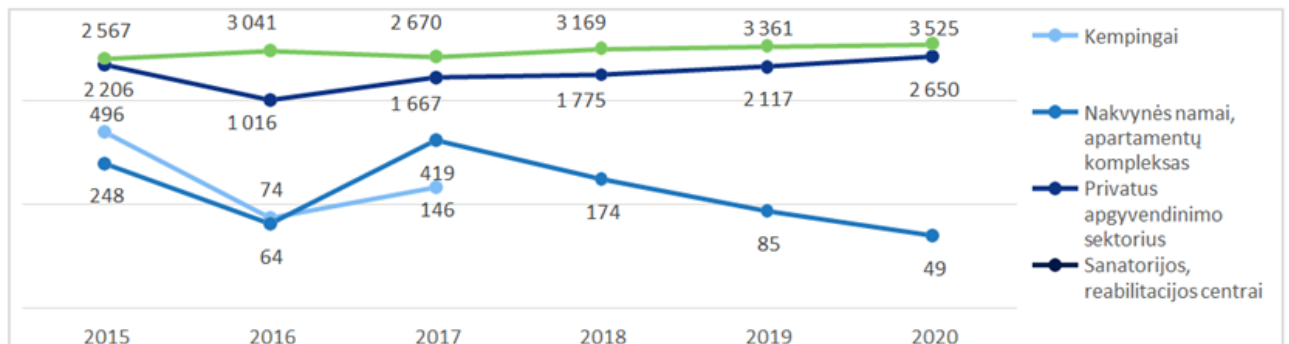
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

22 pav. Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Analizuojant turistų skaičių pagal apgyvendinimo įstaigos tipą, pastebima, kad populiariausios vietos nakvynei – viešbučiai ir svečių namai, privatus apgyvendinimo sektorius. Nuo 2017 m. nepateikiama informacija apie kempingų rodiklius, todėl sudėtinga įvertinti kempinguose apsistojančių asmenų pokytį.

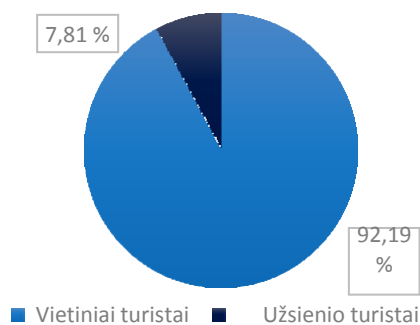

23 pav. Turistų skaičius Utenos rajono apgyvendinimo įstaigose

Šaltinis: VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenys

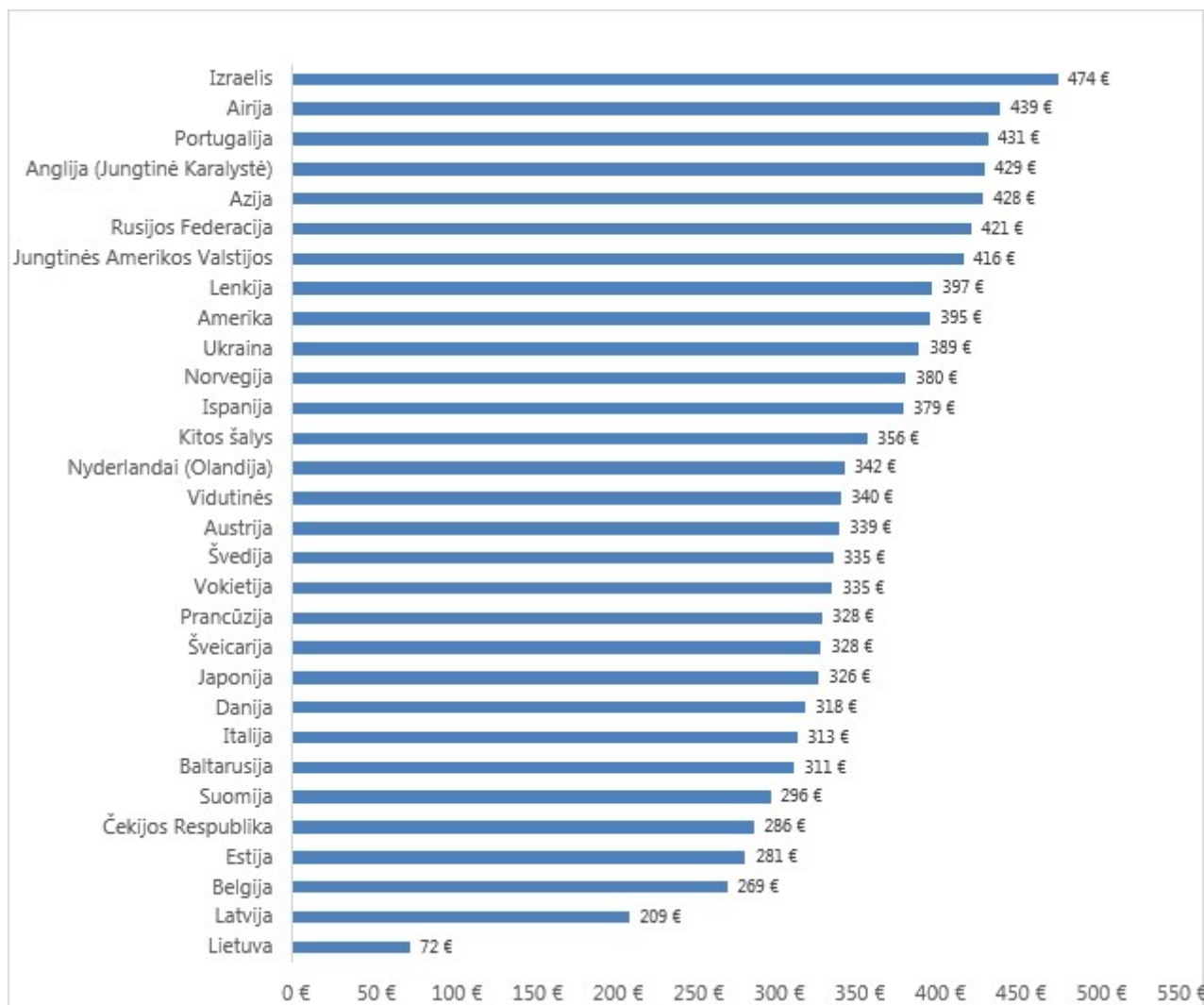
VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“, atlikusi vietinio ir atvykstamojo turizmo analizę Lietuvoje, nustatė, kad užsienio turistai, atvykę į Lietuvą, vienos kelionės metu vidutiniškai išleidžia apie 340 Eur, tuo tarpu lietuviai, keliaudami šalies viduje, išleidžia tik apie 72 Eur. Daugiausia išleidžia turistai iš Izraelio, Airijos, Portugalijos, Jungtinės Karalystės, Azijos, Rusijos Federacijos, mažiausiai – estai, belgai ir latviai.

Šiuo atveju svarbu pažymėti, kad kiek daugiau nei 92 proc. į Uteną atvykstančių ir apgyvendinimo įstaigose apsistojančių turistų yra vietiniai. Tai – pagrindiniai turizmo paslaugų vartotojai rajone, kurie atvyksta ir išleidžia pinigus įsigydami įvairias su turizmu susijusias paslaugas (apgyvendinimas, pramogos, maitinimas ir kt.).

24 pav. Vietinių ir užsienio turistų pasiskirstymas Utenos r. sav., proc.

Šaltinis: VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenys

25 pav. Turistų, atvykusių į Lietuvą, vienos kelionės vidutinės išlaidos

Šaltinis: VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenys

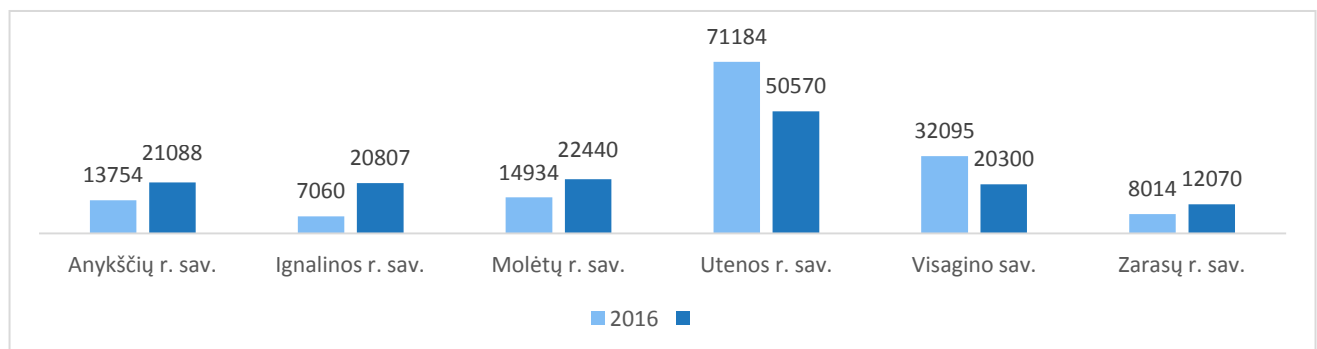
3.4.3. Turizmo verslas, paslaugos ir ekonominiai rodikliai

Analizuojant verslo ir paslaugų sektorių turizmo srityje, svarbu paminėti, kad atskiri tik su turizmo sektoriumi ir turizmo srityje veikiančių verslų rodikliai, pokyčiai Utenos rajone nėra analizuojami suvestinėse metinėse Savivaldybės administracijos ar įstaigų, Utenos VIC ataskaitose, išskyrus bendruosius verslo ir verslumo skatinimo rodiklius. Dėl šios priežasties šioje dalyje bus analizuojami viešai prieinami bendrieji ekonominiai rodikliai ir su turizmo verslu susiję rodikliai, jeigu tokia informacija paviešinta.

Materialinės investicijos. Išlaidos ilgalaikiam materialiajam turtui įsigyti, sukurti ir esamam materialiajam turtui atnaujinti (jo vertei padidinti) vadinamos materialiosiomis investicijomis. Joms priskiriami ataskaitiniu laikotarpiu apskaitoje registruoti statybos, montavimo ir remonto darbai, įsigytas ilgalaikis turtas (žemė, pastatai, inžineriniai statiniai, įrenginiai, mašinos, inventorių, transporto priemonės, kitas ilgalaikis turtas), įskaitant įsigytą finansinės (išperkamosios) nuomos būdu (nepriklausomai nuo apmokėjimo). Įsigytas turtas registruojamas įsigijimo, pagamintas savo reikmėms – pasigaminimo verte. Iš esmės šis rodiklis gali parodyti, kiek ataskaitiniu laikotarpiu regionų įmonės yra aktyvios, jų gebėjimą investuoti ir kurti darbo vietas, taip mažinant ekonominius, finansinius, socialinius ir regioninius netolygumus.

Kalbant apie turizmo sektorių, svarbu, kad materialinės investicijos leidžia kurtis naujiems ir plėstis esamiems verslams, kurti darbo vietas, didinti darbo našumą, o siūlomų paslaugų įvairovė į rajoną pritraukia turistus. Jie naudojami ne tik verslo sukurtą turizmo paslaugų infrastruktūrą, bet ir viešosiomis turizmo paslaugomis.

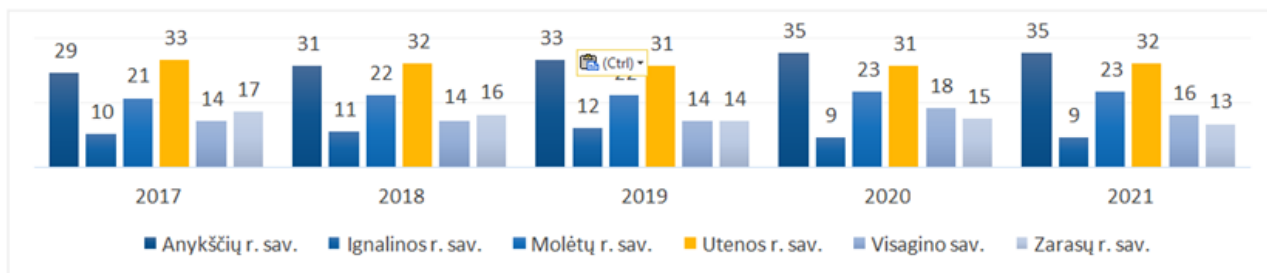
Vertinant Utenos apskrities savivaldybių materialines investicijas to meto kainomis matyti, kad Utenos r. sav. – lyderis pagal šį rodiklį apskrityje. Nors materialinių investicijų suma lyginant 2016 ir 2020 m. sumažėjo 28 proc., tačiau Utenos r. sav. vis tiek išsiskiria iš kitų regiono savivaldybių.

26 pav. Materialinės investicijos to meto kainomis, 2016 ir 2020 m., tūkst. Eur

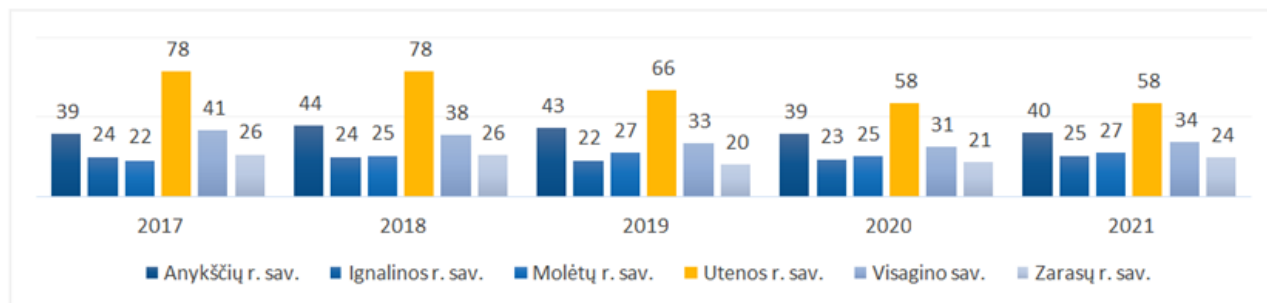
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Verslas. Analizuojant verslo įmonių, užsiimančių apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla ar meninę, pramoginę ir poilsio organizavimo veikla, rodiklius pastebima, kad Utenos rajone veikia nemažai verslo įmonių, potencialiai galinčių pasiūlyti atvykstantiems turistams paslaugų. 2021 m. duomenimis, Utenos r. sav. apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklą vykdė 32 subjektai (daugiau jų Utenos apskrities savivaldybėse buvo tik Anykščių r. sav.). Analizuojant veikiančių ūkio subjektų, vykdančių meninę, pramoginę ir poilsio organizavimo veiklą, skaičių metų pradžioje, pastebima, kad analizuojamam laikotarpiu tokių subjektų Utenos rajone buvo daugiausia apskrityje (apie 31,1 proc.).

27 pav. Veikiantys ūkio subjektai metų pradžioje, vykdančys apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklą

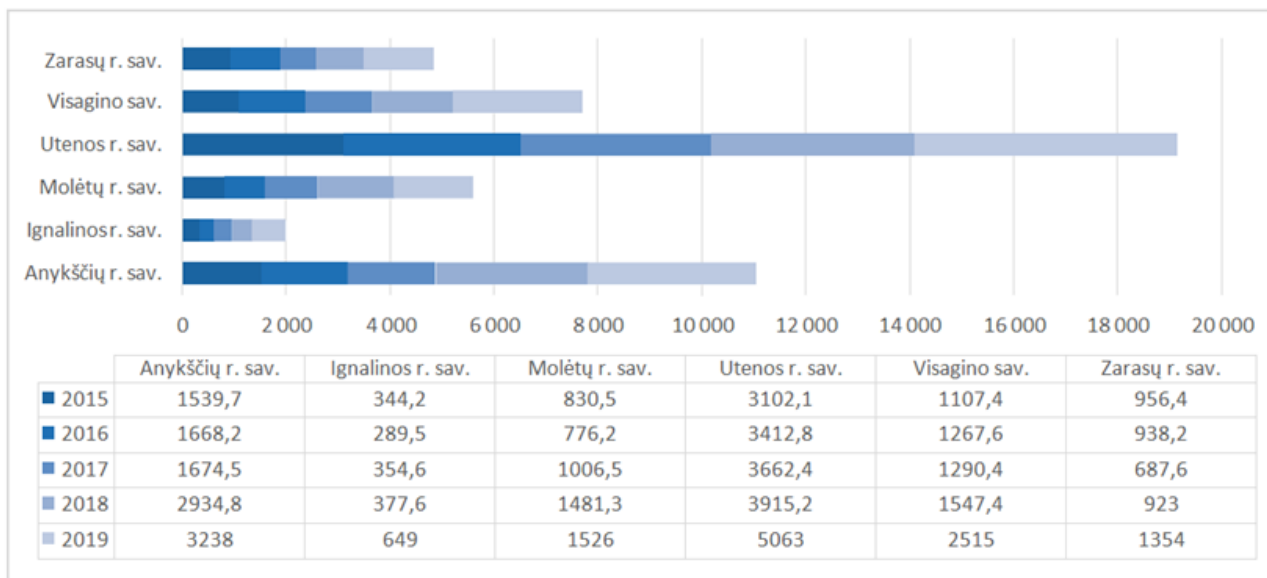
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

28 pav. Veikiantys ūkio subjektai metų pradžioje, vykdančys meninę, pramoninę ir poilsio organizavimo veiklą

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Analizuojant prekybos ir maitinimo įmonių (maitinimo ir gėrimų teikimo veikla) apyvartą (be PVM) to meto kainomis, pastebima, kad Utenos r. sav. įmonių apyvarta yra didžiausia apskrityje.

29 pav. Prekybos ir maitinimo įmonių (maitinimo ir gėrimų teikimo veikla) apyvarta (be PVM) to meto kainomis, tūkst. Eur

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Europos Sąjungos struktūrinių fondų investicijos. Utenos rajono savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos, Savivaldybės administracija iš viso 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu pateikė 218 paraiškų, iš kurių 139 jau baigtos įgyvendinti, 48 įgyvendinamos, su 33 vykdytojais

nesudarytos finansavimo sutartys.

Turizmo srityje iš viso sudarytos sutartys dėl 11 projektų (6 jų – baigti įgyvendinti). Bendra šių projektų investicijų vertė – 4 219 210,70 Eur. Lentelėje nurodyti projektai ir jų metu sukurta infrastruktūra prisideda (prisidės) prie Utenos rajono turizmo plėtros, pasiekiamumo, rekreacinio potencialo ir patrauklumo didinimo.

5 lentelė. ES struktūrinių fondų investicijos 2014–2020 m. turizmo srityje Utenos rajone

Projektas	Pareiškėjas / vykdytojas	Paraiškos būseną	Projekto vertė paraiškoje	Sutarties data
Turizmo e-rinkodaros priemonių taikymas Rytų Aukštaitijos žinomumui ir lankomumui didinti	Molėtų RSA, URSA – partneris	Baigtas įgyvendinti	281 977,90	2016-07-25
Utenos regione išsaugoto gamtos ir sukurto kultūros vertybių paveldo lankomumo ir žinomumo didinimas	Utenos regiono VVG	Baigtas įgyvendinti	133 333	2016-07-27
Nepelnytai užmirštų žmonių ir vietų svarbių vietos bendruomenei pažinimas ir plėtra pritaikant inovacijas	Utenos regiono VVG	Baigtas įgyvendinti	105 047,39	2019-03-01
Naujų kultūros paslaugų visuomenės kultūriniam poreikiams tenkinti sukūrimas Utenos meno mokykloje	URSA	Baigtas įgyvendinti	289 619,2	2017-06-23
Dviračių ir pėsčiųjų takų infrastruktūros Utenos mieste plėtra, siekiant pagerinti Pramonės rajono pasiekiamumą	URSA	Baigtas įgyvendinti	84 289	2018-12-11
Elektromobilių įkrovimo stotelių įrengimas Utenos mieste	URSA	Baigtas įgyvendinti	73 500	2019-02-06
Utenos rajono kraštovaizdžio estetiško potencialo didinimas, likviduojant bešeimininkius apleistus, kraštovaizdį darkančius statinius	URSA	Baigtas įgyvendinti	98 996,69	2019-03-08
Informacinės infrastruktūros plėtra Ignalinos, Molėtų ir Utenos rajonuose	Ignalinos RSA, URSA – partneris	Įgyvendinamas	332 497,71	2019-02-25
Želdynų teritorijos formavimas ir kraštovaizdžio būklės gerinimas Utenos mieste	URSA	Įgyvendinamas	591 365,71	2017-06-05
Turizmo informacinės infrastruktūros plėtra Utenos, Ignalinos, Zarasų rajonų ir Visagino savivaldybėse	URSA	Įgyvendinamas	297 314,53	2020-08-20
Utenos rajono vietinio susisiekimo viešojo transporto priemonių parko atnaujinimas	URSA	Įgyvendinamas	1 426 941,17	2020-12-29
Utenos miesto darnaus judumo plano priemonių diegimas (1 etapas)	URSA	Įgyvendinamas	609 375,79	2021-03-26
Iš viso			4 324 258,09	

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis esinvesticijos.lt informacija

INTERREG V-A programa. Utenos rajono savivaldybė su partneriais 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų finansavimo laikotarpiu įgyvendino ir kitų programų finansuojamus projektus.

Vienas tokių – 2019 m. baigtas įgyvendinti projektas „Praktinių mokymų ciklas ir renginiai, skirti skatinti institucijų bendradarbiavimą ir stiprinti darbuotojų gebėjimus“. Projektas finansuotas 2014–2020 m. INTERREG V-A Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos lėšomis, o viena iš pagrindinių plataus spektro projekto veiklų sričių – turizmas. Skatinant regioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą, vyko iš projekto partnerių atstovų sudarytų darbo grupių „Kultūra ir turizmas“ susitikimai, ugdytos turizmo ir kultūros srityse dirbančių darbuotojų kompetencijos.

Kaimo plėtros programa. Keletas sėkmingai įgyvendintų projektų turizmo srityje finansuota ir Kaimo plėtros programos lėšomis. 2018 m. įgyvendinto projekto „Pėsčiųjų ir dviračių tako Voverynės vns.–Utena atnaujinimas, siekiant pagerinti Utenos miesto pasiekiamumą vietos gyventojams“ metu įrengtas dviračių tako kelioruožas nuo Voverynės viensėdžio iki Utenos miesto ribos. Šia kryptimi vyksta intensyvus pėsčiųjų ir dviračių eismas bet kuriuo metų laiku. Kelias veda link poilsui gamtoje patrauklaus Alaušo ežero ir jo pakrantėje įsikūrusio Sudeikių miestelio, tad pagerinta infrastruktūra prisidėjo prie susisiekimo tinklo plėtros mieste ir už jo ribų bei prisidėjo kuriant patrauklią aplinką.

2019 m. įgyvendintas projektas „Parko g. Vyžuonėlių kaime rekonstravimas, siekiant pagerinti kultūros paveldo objekto pasiekiamumą ir pritaikyti dvaro parko teritoriją vietos bendruomenei“. Įgyvendinant projektą sutvarkyta Parko gatvė (apie 720 m), vedanti prie Vyžuonėlių dvaro. Pagerinta ne tik asfaltbetonio danga, bet ir įrengtos dviračių eismo juostos abiejose važiuojamosios dalies pusėse su dangos ženkliniu.

Taip pat 2019 m. pasirašyta projekto „Užpalių dvaro išorės ir dalies vidaus patalpų rekonstrukcijos darbai, pritaikant patalpas kaimo bendruomenės poreikiams“, projekto vertė – 271 076,00 Eur, numatoma įgyvendinimo pabaiga – 2022 m. Projekto tikslas – Užpalių miestelio aktyvaus, kūrybingo ir pilietiško jaunimo ugdymas, užimtumo skatinimas, sukuriant tam būtiną infrastruktūrą – rekonstruojant dvarą ir pritaikant jį gyventojų reikmėms. Projekto metu planuojama sutvarkyti dvaro sodybos administratoriaus namo pagrindinę dalį, įrengti salę, informacinio centro erdvę, patalpas vaikų dienos centro ir visuomeninei veiklai. Pastato sutvarkymo sprendiniai parengti atsižvelgiant į vietos bendruomenės siūlymus ir pateikti Užpalių dvaro sodybos administratoriaus namo (u. k. 26696) pritaikymo bendruomenės poreikiams tvarkybos ir remonto darbų techniniame projekte. Numatoma, kad projekto veiklos prisidės prie gyventi ir dirbti kaimiškoje teritorijoje patrauklios aplinkos sukūrimo.

2020 m. sėkmingai įgyvendintas projektas „Viešosios infrastruktūros prie Krokulės šaltinio sukūrimas, siekiant pagerinti gamtos paminklo pasiekiamumą ir pritaikymą bendruomenės poreikiams“. Projekto metu apie 1 200 m ilgio ir 5,5 m pločio (iki Šv. Krokulės šaltinio) gatvėje buvo paklota asfaltbetonio danga ir įrengtos 5 automobilių stovėjimo vietos su asfaltbetonio danga šalia šaltinio teritorijos. Tais pačiais metais įgyvendintas ir dviračių takų infrastruktūros plėtros projektas, kurio metu buvo rekonstruotas dviračių takas nuo „Utenio“ stadiono iki sodų bendrijos „Stumbras“ ir iki pat Sirutėnų. Naujojo rekonstruoto dviračių ir kartu pėsčiųjų tako ilgis – daugiau nei du kilometrai.

2021 m. pradėtas įgyvendinti projektas „Užpalių dvaro išorės ir dalies vidaus patalpų rekonstrukcijos darbai, pritaikant patalpas kaimo bendruomenės poreikiams“, pasirašyta finansavimo sutartis. Projekto vertė siekia 247 241,78 Eur, numatoma projekto įgyvendinimo pabaiga – 2023 m. Projektu numatyta atnaujinti Užpalių dvaro sodybos administratoriaus namą ir pritaikyti jį bendruomenės poreikiams. Kartu su pastato tvarkybos ir remonto darbais numatoma įsigyti dalies patalpų įrengimui reikalingus baldus, audiovizualinių ir informacinių technologijų sistemas. Tikimasi, kad projekto veiklos prisidės prie šio istorinio pastato išsaugojimo ir atvėrimo visuomenei saugiam naudojimui, gyvenimo kokybės gerinimui, kraštovaizdžio gražinimui.

Sėkmingai atnaujintas kultūros paveldo objektas sukurs Užpaliuose erdves vietos bendruomenės iniciatyvoms įgyvendinti ir turistų traukos centrą, sudarys esmines prielaidas tolimesniam turizmo vystymui Užpalių krašte, prisidės prie kultūros paveldo puoselėjimo bei turizmo plėtros Utenos rajone.

Kiti projektai. URSA, siekdama vystyti ir atnaujinti turizmo objektus ir infrastruktūrą, inicijuoja ir projektus, dalinai finansuojamus LR valstybės biudžeto lėšomis. 2020 m. URSA parengė investicijų projektą „Utenos r. Užpalių dvaro remontas“, kurio daliniam finansavimui LR Vyriausybė skyrė 300 000 Eur. Sutartis su LR kultūros ministerija dėl finansavimo pasirašyta 2020-06-11, tais pačiais metais atlikti planuoti darbai ir projektas įgyvendintas.

2021 m. URSA parengė viešosios turizmo ir poilsio infrastruktūros turistų lankytinose vietose projektą „Utenos kultūros inovacijų centro „Saulė“ sukūrimas, aktualizuojant nekilnojamojo kultūros paveldo objektą (u. k. 17053)“, bendra projekto vertė – 483 483,33 Eur, iš jų parama valstybės biudžeto lėšomis – 406 125,99 Eur. Projekto tikslas – turizmo reikmėms aktualizuojant nekilnojamojo kultūros paveldo objektą (u. k. 17053) – Utenos dvaro sodybos rūmus, atlikti dalies pastato tvarkybos ir remonto darbus. Sutartis su LR ekonomikos ir inovacijų ministerija pasirašyta 2021-10-15, tais pačiais metais atlikti planuoti darbai ir projektas įgyvendintas.

Utenos regiono vietos veiklos grupės dalyvavimas tarptautiniuose projektuose:

„Turizmo vystymas. Nuo tradicijų prie modernaus verslo“. Projekto tikslas – palankios aplinkos kūrimas turizmo verslui partnerių teritorijose panaudojant esamas vietos tradicijas bei vietos verslo, įskaitant kaimo turizmo, bitininkystės, akvakultūros, žolininkystės ir kitus teikiamus produktus ir paslaugas, susipažįstant (supažindinant) su geriausios ir pažangiausios tarptautinės praktikos pavyzdžiais. Projektas skirtas Latvijos, Lietuvos, Gruzijos, Moldovos verslininkams, teikiantiems turizmo paslaugas (apgyvendinimas, maitinimas, laisvalaikio užimtumas), užsiimantiems įvairių produktų gamyba (bitininkystė, vaistinės žolės, prieskoniai ir kt. veikla), ieškantiems naujų rinkų, siekiantiems pagerinti savo gaminamą produkciją, įvairinti jos asortimentą.

„Žvaigždžių akademija“. Projekto tikslas – tarptautinės vertės grandinės kūrimas DARK SKY turizmo srityje, stiprinant tarpsektorinį bendradarbiavimą, lengvinant darbo vietų kūrimą Utenos regione. Projektas skirtas partnerių iš keturių šalių vietos veiklos grupių – „Menter Môn“ (Velsas, JK), Utenos regiono vietos veiklos grupė (Lietuva), Großglockner/Mölltal - Oberdrautal (Austrija), Western Harju Partnership (Estija) – savanoriškai santalkai. Projektu siekiama padėti įveikti iššūkius su kuriais dažniausiai susiduria vietos verslininkai, amatininkai, vietos bendruomenės visose projekto partnerių šalyse – bendradarbiavimo stoka, konkurencingo produkto gamybos plėtojimas, naujų rinkų produkcijai ir paslaugų plėtrai paieška.

Utenos TIC projektinė veikla. 2018–2019 m. Utenos TIC dalyvavo projekte „Paslaugų ir asmenų aptarnavimo kokybės gerinimas Utenos rajono savivaldybėje, I etapas“, kuris įgyvendinamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis. Projekto tikslinė grupė – Utenos rajono savivaldybės administracijos, Utenos verslo informacijos centro ir Utenos turizmo informacijos centro darbuotojai. Įgyvendinant projektą pagerinta teikiamų konsultavimo ir informavimo paslaugų kokybė, darbuotojų kompetencijos. Projektui per 2018 m. skirta 1 830 Eur, per 2019 m. – 2 290,11 Eur. 2019 m. Utenos TIC įgyvendino projektą „Praktinių pardavimo įgūdžių tobulinimas“, finansuotą Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis.

2020 m. buvo įgyvendintas nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo, sklaidos, atgaivinimo ir leidybos projektas „Utenos žydų istorijos ženklai“. Projektas įgyvendintas su partneriais: Utenos rajono savivaldybės administracija ir Utenos meno mokykla. Projekto tikslas – stiprinti kultūros paveldo pažinimą ir informacijos apie žydų kultūrinį palikimą sklaidą, skatinant kultūrinio turizmo

vystymą Utenos rajone. Įgyvendinant projektą, Utenoje organizuotas pažintinių renginių ciklas „Utenos žydų istorijos ženklai“, skirtas Europos paveldo, Europos žydų kultūros ir Turizmo dienoms paminėti, Žydų gatvėje atidengta simbolinė gatvės pavadinimo jidiš ir hebrajų kalbomis lentelė. Projekto metu inicijuota Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės ir Utenos rajono savivaldybės bendradarbiavimo sutartis dėl Europos žydų kultūros paveldo kelių Lietuvoje rengimo ir įgyvendinimo. Projekto vertė – 1 000 Eur, finansuota Lietuvos valstybės biudžeto lėšomis.

Taip pat įgyvendintas Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuotas projektas „Laimės kelias nuo pasagos prie pasagos“. Projekto vykdytojas – viešoji įstaiga „Sankt Peterburgo–Varšuvos senasis traktas“, partneris – viešoji įstaiga Utenos turizmo informacijos centras. Projekto tikslas – stiprinant Utenos miesto kultūros paveldo aktualizavimą ir sklaidą, sukurti naują, inovatyvią, šiuolaikinės visuomenės poreikius ir karantino reikalavimus atitinkančią kultūrinio turizmo paslaugą. Įgyvendinant projektą, sudarytas Utenos miesto istoriją ir kultūros paveldą pristatantis kultūrinio turizmo maršrutas „Laimės kelias nuo pasagos prie pasagos“ ir el. rinkodaros priemonių kompleksas, taip pat parengtas maršruto pristatymo leidinys. Projekto vertė – 15 000 Eur.

Siekiant modernizuoti Utenos TIC, inicijuotas ir įgyvendintas projektas „Utenos TIC turizmo inovacijos“ (pagal Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros kvietimą). Projekto vykdytojas – VšĮ Utenos turizmo informacijos centras. Projekto tikslas – VšĮ Utenos turizmo informacijos centro naujų turizmo paslaugų ir platformų sukūrimas, modernizavimas. Projekto metu atliktas interneto svetainės www.utenainfo.lt paslaugų kūrimas ir tobulinimas. Projekto vertė – 16 445 Eur. Projektas 100 proc. finansuotas Lietuvos valstybės biudžeto lėšomis.

2021 m. pradėtas įgyvendinti iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas projektas

„Pažink Lietuvos regionus iš arčiau“, kurio tikslas – gerinti Utenos miesto jaunimo laisvalaikį per sociokultūrines veiklas, suteikiant galimybę pažinti Lietuvos regionus. Projektą vykdo Utenos TIC. Numatoma projekto pabaiga – 2022 m. lapkričio mėn.

Paslaugos. Utenos turizmo informacijos centro interneto puslapyje ieškantiems, ką veikti Utenoje, pateikiami pasiūlymai dėl pramogų – iš viso pateikiama 60 pasiūlymų. Siūlomos tokios paslaugos:

- dviračių ir paspirtukų nuoma (3);
- sporto pramogos (2; teniso aikštė, sporto aikštynai, BMX dviračių aikštelė);
- pirtys, baseinai, SPA, vandens pramogos (15; baidarių, irklenčių nuoma, žygiai į pelkes, pirčių kompleksai, valtys, vandens dviračiai ir kt.);
- edukacinės programos (17; ekskursijos, edukacijos, užsiėmimai, degustacija ir kt.);
- pramogos (24; kino teatras, boulingas, VR kambarys, lazeriai, žirgynas, žiemos pramogos, fotosesija levandų lauke, kokteilių baras, teatras, šokantys fontanai, vaikų užsiėmimai ir kt.).

Pastebimas įdomių, išskirtinių, originalių ar unikalių Utenos rajono verslininkų siūlymų trūkumas. Analizuojant populiariausius lankomus objektus ar paslaugas pagal „Google“ paiešką „ką veikti Utenoje“, randamas ne tik TIC, bet ir interneto svetainė „Pamatyk Lietuvoje“, kur pateikiama 10 populiariausių lankytinų objektų Utenos rajone. Dauguma sąrašė esančių objektų – lankytinos vietos, tačiau yra ir verslo subjektų. Visas sąrašas:

- Utenos miesto fontanas Dauniškio ežere / 1 384 „Google Maps“ vartotojų vertinimai
- Utenos kraštotyros muziejus / 46 „Google Maps“ vartotojų vertinimai
- Utenos laisvės kovų muziejus / 4 „Google Maps“ vartotojų vertinimai
- Senasis Utenos paštas / 29 „Google Maps“ vartotojų vertinimai

- Utenos aludarystės pažinimo centras / 1 „Google Maps“ vartotojo vertinimas
- „Triušiuokų slėnis“ / 1 172 „Google Maps“ vartotojų vertinimai
- Vytauto Valiušio keramikos muziejus / 100 „Google Maps“ vartotojų vertinimai
- A. ir M. Miškinų literatūrinė-etnografinė sodyba / 9 „Google Maps“ vartotojų vertinimai
- Narkūnų piliakalnis / 94 „Google Maps“ vartotojų vertinimai
- Užpalių Švč. Trejybės bažnyčios varpinė / 53 „Google Maps“ vartotojų vertinimai

Utenos rajone didelis dėmesys skiriamas sporto sektoriaus plėtrai, aktyvių pramogų turistams pasiūla rajone nėra didelė – žirgynas, dviračių nuoma ir galimybė aplankyti lankytinus objektus dviračiu (galima važiuoti 9 km maršrutu „Utenos laimės kelias“, 29 km maršrutu „Darnoje su gamta“, 19 km maršrutu „Utenos rajono etnografinių kaimų gamtos paslaptys“, 42 km maršrutu „Žavus Sudeikių kelias“, 10 km maršrutu „Per Utenos miestą Širdies keliu“), baidarių maršrutai Šventosios upe, rajono upėmis ir ežerais, taip pat galima pasinaudoti Utenos rajone esančia sporto infrastruktūra.

3.5. Turizmo resursų apžvalga

Siekiant vystyti turizmo infrastruktūrą, paslaugų kompleksiskumą, gerinti traukos objektų pasiekiamumą ir turistų patirtį Lietuvoje, nacionalinės turizmo skatinimo agentūros „Keliauk Lietuvoje“ užsakymu 2021 m. buvo atliktas Lietuvos turistinių vietovių ir traukos objektų infrastruktūros išvystymo lygio vertinimas, kurį įgyvendino tarptautinės rinkos tyrimų bendrovė UAB „BERENT Research Baltic“.

Lietuvos turistinių objektų infrastruktūros ir paslaugų išvystymo lygio vertinimas apėmė 1 200 atrinktų valstybinių, privačių ar viešųjų traukos objektų 60 šalies savivaldybių. Vertinimas atliktas pagal specialią 2020 m. sukurtą metodologiją, kuri suteikia galimybę matuoti pokyčius per tam tikrą laiką. Atliekant vertinimą, turistiniai objektai suklasifikuoti į 10 kategorijų (parkai, muziejai, architektūrinis paveldas ir kt.). Išskirti ir pagrindiniai traukos objektų vertinimo kriterijai:

- susisiekimas (susisiekimo galimybės, viešojo transporto stotelės vieta ir funkcionalumas, privažiavimo kelio būklė, pėsčiųjų ar dviračių tako būklė);
- objekto būklė (išorinis vaizdas, vaizdas viduje, pėsčiųjų takų būklė aplink objektą);
- orientavimasis (kelio ženklai, nuorodos į objektus, adreso tikslumas, objekto ar vietovės žemėlapis, stendas šalia objekto, pažintinio tako žymėjimas ir kt.);
- tvarka (vejos, gėlynai, pėsčiųjų takai, šiukšliadėžės ir kt.).

Objektai vertinti ir pagal pritaikomuosius vertinimo kriterijus. Tai – elektromobilių įkrovimo stotelės, WC, darbo laikas, draugiška aplinka šeimoms su vaikais, turistams su naminiais gyvūnais, parkavimas, atsiskaitymo galimybė, pritaikymas riboto judumo ir asmenų, turinčių negalią, poreikiams ir kt. Kiekvienam turistinių objektų kategorijos tipui yra taikytini skirtingi, tik tam tikrai objektų kategorijai svarbūs kriterijai. Pavyzdžiui, be 4 pagrindinių vertinimo kriterijų, taikomų visoms turistinių objektų kategorijoms, miesto pagrindinei aikštei ar pagrindinei pėsčiųjų gatvei yra taikomas kriterijus, kad erdvė turi būti pritaikyta neįgaliųjų ar ribotos judėsenos turistų poreikiams.

Lietuvos turistinių objektų infrastruktūros vertinimas atliktas naudojant standartizuotą klausimyną ir diferencinę 4 balų vertinimo skalę (4 – labai gerai, 3 – gerai, 2 – tobulintina, 1 – nepakankamai, 0 – nevertinamas). Tyrėjai vertino TIC pasiūlytus ir kitus objektus, kurie atitinka kriterijus ir yra tinkami vertinti. Savivaldybės sugrupuotos į 4 kategorijas pagal metinį turistų

skaičių. Utenos r. sav. priskirta rajonų, kuriuose per metus apsilanko daugiau nei 5 tūkst. turistų, kategorijai. Iš viso šiai kategorijai priskirta 19 savivaldybių.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad bendras nacionalinis Lietuvos savivaldybių turistinių objektų įvertinimų vidurkis yra 2,78 iš galimų 4, Utenos rajono – 2,83, tai yra daugiau nei Lietuvos vidurkis. Iš tai pačiai kategorijai priskirtų savivaldybių vienodai arba aukščiau už Utenos rajoną įvertintos tik 4 – Ukmergės r. (2,83), Tauragės r. (2,84), Šilutės r. (2,85) ir Alytaus m. (3,03). Vertinti turizmo traukos objektai mieste ir rajone aprašyti 6 lentelėje.

6 lentelė. Utenos r. savivaldybės objektų vertinimo rezultatų apžvalga.

	Eil. Nr.	Pavadinimas	Bendras objekto vidurkis
Objektai mieste	1.	VšĮ Utenos turizmo informacijos centras	3,31
	2.	Utenos autobusų stotis	3,31
	3.	Dievo Apvaizdos bažnyčia	3,26
	4.	Miesto sodas	3,22
	5.	Vyžuonos parkas	3,15
	6.	Utenos kraštotyros muziejus	3,15
	7.	Utenio aikštė	3,13
	8.	Dauniškio ežero paplūdimys	3,02
	9.	Dauniškio ežero parkas ir fontanas	2,99
	10.	Krašuonos parkas (Laimės pėdos, Laimės šulinys, Lydekų šaltinis)	2,89
	11.	Vyžuonaičio ežero paplūdimys	2,77
	12.	Kristaus Žengimo į dangų bažnyčia	2,76
	13.	Laisvės kovų muziejus	2,74
	14.	Šv. Mergelės Marijos, Kankinių Karalienės koplyčia	2,52
	15.	Vestuvių kalnelis	2,33
Objektai rajone	16.	Vytauto Valiušio keramikos muziejus	2,85
	17.	Poilsiavietė „Tauragno slėnis“	2,53
	18.	Krokulės šaltinis	2,30
	19.	Narkūnų piliakalnis	2,28
	20.	Šeimyniškių atodanga ir konglomerato uola	2,08

Šaltinis: VšĮ „Keliauk Lietuvoje“

Visi vertinti objektai surinko pakankamai gerą balų skaičių² – Utenos TIC įvertintas geriausiai ir surinko 3,31 balus, prasčiausiai įvertinta Šeimyniškių atodanga ir konglomerato uola. Daugiausia prastų įvertinimų gamtos objektai (Krokulės šaltinis, Narkūnų piliakalnis, Šeimyniškių atodanga ir konglomerato uola, Krašuonos parkas) ir kai kurie kiti lankytini objektai (Kristaus Žengimo į dangų bažnyčia, Dievo Apvaizdos bažnyčia, Utenio aikštė) sulaukė dėl WC trūkumo (bendras vertinimas – 1,87). Geriausiai įvertintas objektų pritaikymas neįgaliųjų ir ribotos judėsenos turistų poreikiams (3,51), objektų būklė (3,42), tvarka (3,39).

3.5.1. Gamtiniai ištekliai

3.5.1.1. Kraštovaizdis ir aplinka

Vandens telkiniai. Utenos rajonas – Utenos apskrities, kuri poilsiautojams ir turistams pristatoma kaip „1002 ežerų kraštas“, dalis, kurioje telkšo 186 didesni ar mažesni ežerai. Jų bendras plotas siekia 4 301,3 ha (iš jų 38 ežerai – valstybinės reikšmės, jų bendras plotas – 3 250,3 ha). Tarp

² Detali VšĮ „Keliauk Lietuvoje“ atlikto Lietuvos turistinių vietovių ir pagrindinių traukos objektų infrastruktūros ir paslaugų prieinamumo vertinimo 2021 m. tyrimo ataskaita prieinama adresu:

<https://www.lithuania.travel/lt/news/lietuvos-turistiniu-vietoviu-patrauklumo-vertinimo-tyrimas>

šių ežerų yra giliausias (62,1 m) ir aukščiausias virš jūros lygio ežeras Lietuvoje Tauragnas (plotas – 503,7 ha), dešimtas pagal dydį ežeras šalyje Alaušas (plotas – 1 071,8 ha, didžiausias gylis – 42 m), vasarą vandens pramogų siūloma gausybė viliojantis poilsiautojus. Pačiame Utenos mieste yra net trys ežerai – viename jų, Dauniškio, įrengta unikali atrakcija – šviečiantis ir grojantis fontanas su vandens ekranu. Šiltuoju metų sezonu fontanas džiugina įspūdingomis dienos ir vakaro programomis.

Vandenys Utenos rajone užima 5,2 proc. teritorijos ploto (šalies rodiklis siekia apie 4,1 proc.). Per Utenos rajoną teka šios valstybinės reikšmės upės: Šventoji (raiono teritorijoje ilgis – 30 km), Indraja (ilgis – 38 km), Vyžuona (ilgis – 28 km), Krašuona (ilgis – 21,7 km), Vieša (ilgis – 17,7 km), Alauša (ilgis – 8,3 km), Rašė (ilgis – 10,5 km), Nasvė (ilgis – 24,6 km), Talė (ilgis – 12,8 km), Utenaitė (ilgis – 12,2 km).

Didžiausi Utenos rajono tvenkiniai: Utenos miesto tvenkinys (plotas – 101 ha) ir Nemeikščių tvenkinys (plotas – 82,4 ha). Daugelį ežerų ir pelkių sujungia maži vingiuoti upeliai, smarkiai patvinstantys pavasarį ir beveik išdžiūstantys vasarą. Pastovesnio vandeningumo upės Utenos rajone: Alauša, Tauragna, Vyžuona ir Šventoji. Dažniausiai pasitaikančios žuvys Utenos rajono vandens telkiniuose yra lydekos, ešeriai, karšiai, kuojos, kai kur sužvejojama ungurių, gilesniuose ežeruose – seliavų, stintų, o seklesniuose – starkingų, lynų, karosų ir raudžių.

Miškai. Miškai Utenos rajone užima 34,3 proc. teritorijos ploto, o šalies rodiklis siekia 33,4 proc. Utenos rajone vyrauja dideli bemiškiai plotai, tačiau galima rasti ir stambių miškų masyvų. Stambiausius sudaro Minčios, Balčių, Pagrandos, Daunorų, Varniškių ir Užupio miškai. Miškingos yra Vyžuonų ir Užpalių apylinkės, kur auga Vyžuonų, Dvarašilio, Kušlių miškai. Prie Utenos miesto yra Rašės ir Skaistašilio miškai. 2002–2017 metais didžiausias miško žemės ploto didėjimas nuo 3,64 iki 5,42 proc. fiksuojamas kalvotųjų agrarinių aukštumų rajonuose (Utenos, Molėtų, Trakų, Šilalės, Kelmės, Telšių, Rietavo savivaldybėse).

Utenos rajono miškuose paplitusios pušys, eglės, beržai, baltalksniai, juodalksniai, ąžuolai, drebulės, uosiai ir liepos. ąžuolų giriatės yra išlikusios prie Pakalnių ir ąžuolijos miške šalia Utenos. Miškuose gausu briedžių, stirnų, šernų, kiškių, lapių, kiaunių, mangutų, veisiasi lūšys, užklęsta vilkai.

Kraštovaizdis ir želdynai. 2004 m. kovo 1 d. 10 valstybių ratifikavo Europos kraštovaizdžio konvenciją, o jai įsigaliojus pradėtas rengti Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos krypties aprašas (nacionalinis teisės aktas, skirtas Lietuvos kraštovaizdžio politikai formuoti ir įgyvendinti 2004–2020 m.). Lietuvos bendrojo plano iki 2030 m. koncepcijoje išskiriama, kad 2012 m. pradžioje Konvencijos įgyvendinimo lyderiai – Anykščių, Utenos r., Vilniaus ir Klaipėdos m., Jurbarko, Klaipėdos, Panevėžio, Raseinių, Šiaulių r. savivaldybės, kurios vykdo želdynų (inventorizuoja, tvarko ir prižiūri želdynus ir želdinius), teritorijų planavimą (organizuoja teritorijų planavimo darbus ir įgyvendina teritorijų planavimo dokumentus).

Kalvotųjų aukštumų zonoje esančių savivaldybių teritorijose (patenka ir Utenos regiono savivaldybės – Zarasų, Utenos, Ignalinos, Molėtų r. sav.) dėl didesnės gamtinio pamato įvairovės, didesnės gamtinio karkaso užimamos ploto dalies ir didesnio saugomų teritorijų ploto dominuojančiu (40–50 % rajono savivaldybės teritorijos) naudojimo tipu tampa 3 (tausojančio) naudojimo intensyvumo tipas. Kartu minėtuose rajonuose pasiskirsto konservacinio-tausojančio, tausojančio-intensyvaus ir intensyvaus kraštovaizdžio naudojimo teritorijos. Vyraujantis kraštovaizdžio naudojimo pobūdis parodo rajono savivaldybės teritorijos gamtinio pagrindo, teritorijos naudojimo režimo pobūdį, taip pat teritorijų potencialą realizuoti įvairias ūkines, rekreacines ir gamtosaugines funkcijas.

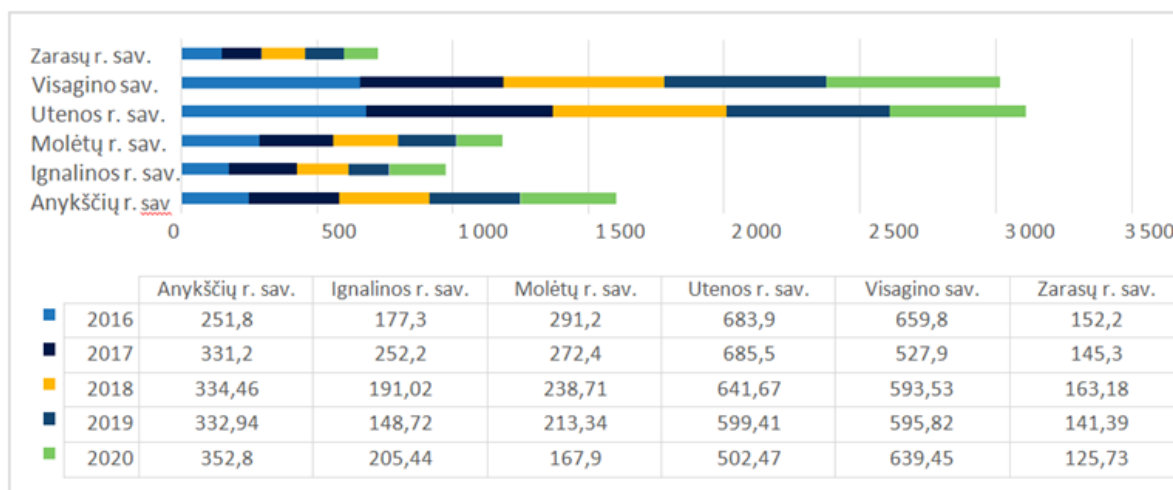
Svarbu pažymėti, kad kraštovaizdžio tvarkymas Utenai pelnė ne vieną apdovanojimą, o 2014

m. net pripažintas vienu geriausių pavyzdžių Europoje:

- 2012 m. Utenos parkai pripažinti geriausiu kraštovaizdžio tvarkymo pavyzdžiu Lietuvoje. Utena atstovavo Lietuvai Europos Tarybos 2013-2014 metų kraštovaizdžio konkurse;
- 2014 m. Tarptautinė Europos Tarybos kraštovaizdžio apdovanojimų komisija Utenos rajono savivaldybei skyrė specialųjį Europos Tarybos Europos kraštovaizdžio konvencijos 2012–2013 metų žymenį už projektą „U-parks. U-turn we love“;
- 2015 m. skirta „Aukštinė krivulė“ už progresyvių požiūrį į kraštovaizdžio formavimą, viešųjų erdvių želdinių tvarkymą ir rekreacijos priemonių įgyvendinimą.

Klimatas. Utenos rajonas – vienas iš šalies rajonų, kuriuose ryškiausiai pastebimi temperatūros svyravimai. Čia anksčiausiai šalyje susidaro sniego danga, išąla dirvožemis ir vidutinė paros temperatūra pereina į minusinę. Žiemos, palyginti su kitais rajonais, šaltesnės. Vasaros nelabai karštos ir gana lietingos.

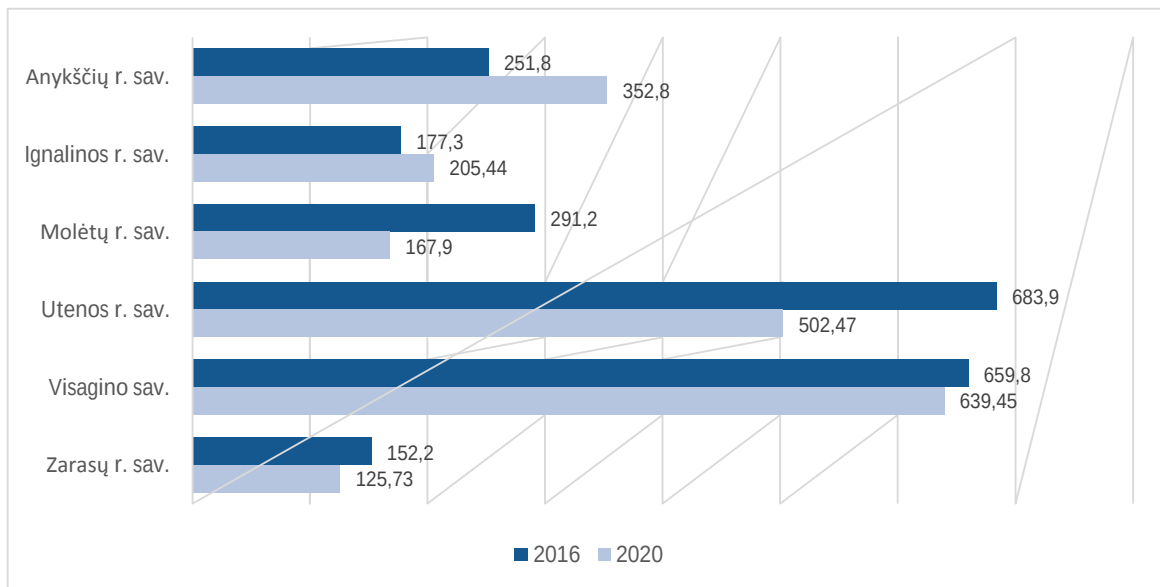
Oro kokybė. Utenos rajono savivaldybės aplinkos monitoringo 2015–2020 m. programos vykdymo metu Utenos mieste vertinama aplinkos oro kokybė.

30 pav. Teršalų, išmestų į aplinkos orą iš stacionarių taršos šaltinių, tonos

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Utenos rajono savivaldybėje, palyginti su kitomis Utenos apskrities savivaldybėmis, pastebimas didžiausias aplinkos oro užterštumas teršalais, išmestais į orą iš stacionarių taršos šaltinių. Utenos ir Visagino rajonuose aukščiausi oro taršos lygiai visoje apskrityje. Dujinės ir skystosios medžiagos – didžiausias oro taršos šaltinis Utenos rajone.

31 pav. Teršalų, išmestų į aplinkos orą iš stacionarių taršos šaltinių Utenos apskrityje, tonos
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Utenos rajono savivaldybės aplinkos monitoringo 2019 metų ataskaitos duomenimis, Utenos rajono savivaldybės orą labiausiai teršia autotransporto išmetamosios dujos ir stambių pramoninių ūkio subjektų išmetami teršalai. Ataskaitoje pažymima, kad Utenos rajono savivaldybės teritorijoje tiriamuoju laikotarpiu nebuvo užfiksuota oro taršos teisės aktuose nustatytų ribinių verčių viršijimų.

Vandens telkinių kokybė. Utenos rajono savivaldybės paviršiniai vandens telkiniai priklauso Nemuno upių baseino rajone esantiems Šventosios (73 proc. savivaldybės ploto) ir Žeimenos (24,5 proc. savivaldybės ploto) mažųjų intakų pabaseiniams.

Remiantis Aplinkos apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos ataskaitos duomenis, 2013 metais buvo tirta 10 upių (12 tyrimo vietų) ir 22 ežerai Utenos regione. Pagal fizikinius-cheminius rodiklius 10-yje upių tyrimų vietų konstatuota gera ekologinė būklė (83,3 proc. tirtų), 2-ose tyrimų vietose (16,7 proc. tirtų) – labai gera ekologinė būklė. 18-oje Utenos regiono ežerų (81,8 proc. tirtų) konstatuota labai gera ekologinė būklė pagal fizikinius-cheminius rodiklius – bendrąjį azotą ir bendrąjį fosforą.

Remiantis Utenos rajono savivaldybės aplinkos monitoringo 2019 metų ataskaita, iš visų tais metais tirtų Utenos rajono paviršinių vandens telkinių santykinai aukščiausias ištirpusio deguonies kiekis užfiksuotas Vyžuonos upėje žiotyse su Krašunos upe, o Rašės upėje žemiau paviršinių nuotekų išleidimo vietos buvo fiksuojamas santykinai mažiausias ištirpusio deguonies kiekis.

3.5.1.2. Gamtinis turizmas

Gamtos paveldas. Nekilnojamųjų kultūros vertybių registre įtraukti 35 gamtos objektai Utenos rajone (iš jų – 34 valstybės saugomi, 1 registrinis). Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie LR aplinkos ministerijos LR saugomų teritorijų valstybės kadastro statistinėje ataskaitoje nurodomi šie gamtos paveldo objektai, esantys Utenos rajone (17):

- botaniniai – 7 (ąžuolai – Pakalnių, Klykių, Varniškių II, Ūniškių, Šuminių pušis, liepos – Varniškių, Bikūnų daugiakamenė);
- geologiniai – 7 (Šeimyniškių atodanga su konglomerato uola, akmenys Moka ir Mokiukas, Utenio akmuo, Vosgėlių akmuo, Biliakiemio Puntukas, Laumės valtis, Laumės akmuo (Utenos r. sav.), Žiezdrių akmuo, Kartuvių kalnas (ozas, 21 m aukščio);

- hidrogeologiniai – 2 (Lygamiškio šaltinis, Varniškių šaltinis);
- hidrografiniai – 1 (Aiseto pusiasalis).

Kalbant apie gamtos paveldo objektus, galima išskirti keletą daugiausiai lankomų, žymiausių ar legendomis apipintų objektų. Pavyzdžiui, Krokulės šaltinis ir akmuo – hidrogeologinis gamtos paveldo objektas. Šaltinis trykšta greta Lygamiškio kaimo, Užpalių sen., Utenos r., dešinėje Šventosios upės slėnio pusėje. Šaltinis aprašomas XIX a. vidurio raštuose. Pagal kraštotyrininką A. Namiką, senovėje čia buvo Alkavietė, kurioje augęs galingas ąžuolas. 1903 m. čia buvo pastatyta mūrinė koplytėlė. Krokulė kas sekundę pasipildo 7 litrais vandens, kurio temperatūra tiek žiemą, tiek vasarą išlieka 7–9° C. Manoma, kad šaltinio pavadinimas yra kilęs nuo žodžio „kriokti“. Krokulės šaltinio vanduo garsėja nepaprastomis savybėmis gydyti įvairias ligas, teikti laimę, saugoti nuo Perkūno. Maždaug 20 x 20 m dydžio pušyno teritorija su Krokulės šaltiniu aptverta dar XX a. pr. Užrašas ant betoninio stulpelio prie įėjimo skelbia, kad tai padaryta 1930-aisiais – Vytauto Didžiojo metais klebono kun. A. Paurio iniciatyva.

Šeimyniškių atodanga su konglomerato uola – tai neįprastos formos darinys, kurį sudaro susicementavęs ledyno tirpsmo vandenų suneštas smėlis, žvirgždas, gargždas, rieduliai. Šeimyniškių atodanga ir konglomerato uola nuo 1999 m. yra gamtos paveldo objektas. Anksčiau šioje vietoje buvo žvyro karjeras, todėl vietiniams ši vieta geriau žinoma kaip Šeimyniškių karjeras. Bekasant žvyrą buvo atkasti masyvūs iš molio, žvyro ir smulkių akmenukų susiformavę luitai. Tokios uolos susiformuoja požemiuose vykstant sudėtingiems hidrocheminiams procesams, kurių metu išsikristalizuoja kalcitas. Požeminiams vandenims pasiekus laidų ir poringą žvyro sluoksnį, kalcitas išsikristalizavo, tvirtai sulipdė smėlio, žvyro, gargždo nuogulas ir susidarė toks darinys, vadinamas konglomeratu. Šalia konglomerato uolos įrengti laiptukai į Šeimyniškių atodangą.

Kartuvių kalnas – tai Vyžuonų prieigose (iš vakarų pusės) iškilęs vientisas kalvagūbris, vadinamas ozu. Ant kalno stovi 6 m aukščio paminklas Vytauto Didžiojo garbei, primenantis savo forma tribriaunį ieties antgalį. Gamtos paminklo objektas paskelbtas 1964 m. Rytinė kalvagūbrio dalis yra labiausiai apaugusi pušimis ir lapuočiais (alksniais ir kt.), avietyvais, vakarinė apaugusi mažiau, todėl pastarojoje dalyje forma labiau apžvelgiama. Kalvagūbrio šlaitai vietose yra iškasinėti, matomos senos žvyroduobės, karo metais išraustų tranšėjų ženklai. Labiausiai nukentėjęs šiaurritinis kalvagūbrio galas, kuris remiasi į Vyžuonų kolūkio gamybinį kiemą. Pasak padavimų, žalčio Vyžo garbinimo apeigos vykdavę apie 1 km nuo Vyžuonų esančiame, legendomis apsakytame Kartuvių kalne, kur šiandien švyti grakštus ir prasmingas XX a. pradžioje vaikų pastatytas paminklas Vytauto Didžiojo garbei. Kartuvių kalnas (visas Vyžuonų ozas) yra įspūdingas gamtos paminklas, iki šiol archeologų mažai tyrinėtas, lygiai kaip ir kalne esantis savito geometrinio išdėstymo akmenynas, galėjęs turėti senovės kulto ir astronominę paskirtį.

Akmenys Mokas ir Mokiukas – du masyvūs rieduliai Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje. Mitologiniai akmenys yra šalia Šeimaties pilkapių, nedidelės kalvos šlaite. Mokas – penkiakampio kūgio nupjauta viršūnė formos akmuo, kurio dydis – 3,3 x 3,6 metro, aukštis – 2,8 metro. Kiek žemiau Moko yra Mokiukas – netaisyklingos formos, 1 metro aukščio akmuo. Pasakojama, kad akmuo, vadinamas Mokiene, yra Tauragno ežero dugne netoli kranto. Apie akmenis žinoma daug padavimų ir sakmių.

Vosgėlių akmuo – masyvus riedulys, geologinis gamtos paminklas, aštuntas pagal dydį Lietuvoje. Paskelbtas saugomu 1968 m. Riedulys turi netaisyklingą apžulintą formą su iškilia suapvalinta ketera. Riedulio matmenys (virš žemės paviršiaus esančios dalies) aukštis – 3,23 m, ilgis – 7,61 m, plotis – 5,21 m. Didžiausia horizontali apimtis – 18,55 m. Riedulys kadaise lindėjo alksnyne apaugusioje žemėje. Atkasus jį, norėta suskaldyti ir panaudoti paminklo laiptams bei

atraminėms sienelėms įrengti. Riedulio paviršiuje matosi žmonių, norėjusių jį suskaldyti, palikti pėdsakai. Tai kirtikliais iškapotos 48 stačiakampės duobutės.

Saugomos teritorijos. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos LR saugomų teritorijų valstybės kadastro statistinėje ataskaitoje pateikiama informacija apie saugomas teritorijas, kurios yra Utenos r. sav.:

- 1 rezervatas – Ažvinčių (Gervėčių sengirės) gamtinis rezervatas (plotas teritorijoje – 19,984 ha iš 690,547 ha);
- 3 geologiniai draustiniai: Indubakių geologinis draustinis, Stabulankių geologinis draustinis, Vajelių geologinis draustinis, iš viso plotas – 28,489 ha;
- 3 geomorfologiniai draustiniai: Pakalnių geomorfologinis draustinis, Panatryčio geomorfologinis draustinis, Vaiskūnų geomorfologinis draustinis, plotas teritorijose – 724,405 ha iš 1 047,087 ha;
- 3 hidrografiniai draustiniai: Būkos hidrografinis draustinis, Juodupės hidrografinis draustinis, Pliaušės hidrografinis draustinis, plotas teritorijose – 862,927 ha iš 1 299,012 ha;
- 1 botaninis draustinis – Vyžuonų botaninis draustinis, iš viso plotas – 6,807 ha;
- 3 botaniniai-zoologiniai draustiniai: Knyčio botaninis-zoologinis draustinis, Minčiagirės botaninis-zoologinis draustinis, Ažuolijos botaninis-zoologinis draustinis, plotas teritorijose – 1 068,906 ha iš 1 364,938 ha;
- 3 telmologiniai draustiniai: Alių telmologinis draustinis, Alsudžio telmologinis draustinis, Balčių telmologinis draustinis, plotas teritorijose – 350,999 ha iš 381,367 ha;
- 1 etnokultūrinis draustinis – Varniškių kultūrinis draustinis, plotas – 19,682 ha;
- 7 kraštovaizdžio draustiniai: Aiseto kraštovaizdžio draustinis, Baluošo kraštovaizdžio draustinis, Benediktavo kraštovaizdžio draustinis, Tauragno kraštovaizdžio draustinis, Uteno kraštovaizdžio draustinis, Šiliniškių kraštovaizdžio draustinis, Žiezdrų kraštovaizdžio draustinis, plotas teritorijose – 6 448,722 ha iš 13 360,454 ha;
- valstybiniai parkai: nacionaliniai parkai (Aukštaitijos nacionalinis parkas, plotas teritorijose – 8 143,609 ha iš 40 974,766 ha), regioniniai parkai (Gražutės regioninis parkas, Labanoro regioninis parkas, plotas teritorijose – 2 921,974 ha iš 87 253,133 ha);
- „Natura 2000“ teritorijos: 8 buveinių apsaugai svarbios teritorijos – Alių pelkė, Aukštaitijos nacionalinis parkas, Gegužiakalnio miškas, Labanoro regioninis parkas, Nemeikščių apylinkės, Samanyčios pelkė, Vyžuonų šilas, Ažuolijos miškas, plotas teritorijose – 11 432,751 ha iš 86 739,906 ha; 2 paukščių apsaugai svarbios teritorijos – Labanoro giria, Vakarinė Aukštaitijos nacionalinio parko dalis, plotas teritorijose – 10 926,320 ha iš 87 988,250 ha.

Vandens telkiniai. Kaip minėta anksčiau, Utena priklauso apskrities 1 002 ežerų kraštui. Utenos apskritis – ežeringiausias regionas Lietuvoje. Utenos rajone yra 186 įvairaus dydžio ežerai, tvenkiniai, tačiau galima išskirti kelis labiausiai lankymui pritaikytus ir populiariausius vandens telkinius.

Alaušo ežero pakrantė Sudeikiuose. Alaušo ežeras – tikra Utenos krašto puošmena ir dešimtas pagal dydį ežeras šalyje (plotas – 1 071,8 ha). Iš vakarų pusės į ežerą įsiterpusiame ilgame, siaurame pusiasalyje stovi Bikuškio dvaro pastatai, menantys Radvilų, Oginskių valdymo metus. O pietinėje ežero pakrantėje įsikūręs Sudeikių miestelis svetingai priima visus, ieškančius atokvėpio gamtoje. Ežero pakrantėje sukurta infrastruktūra – paplūdimys, kempingas, kaimo turizmo sodybos, nardymo centras, sutvarkyta aplinka, vaikų žaidimo aikštelės, o treniruokliai po atviru dangumi leis

keliaujantiems pagerinti savo savijautą ir sportinę formą. Pasigrožėti ežeru ir jį puošiančiomis salomis galima plaukiojant valtimis, vandens dviračiais ar plaustu, o žiemą galima išbandyti čiuožyklą.

Tauragnas – giliausias ir aukščiausiai virš jūros lygio (164,6 m) iškilęs Lietuvos ežeras, esantis Utenos rajone, Aukštaitijos nacionaliniame parke, Tauragnų miestelyje. Jo gylis siekia net 62,5 m. Šis ežeras nuo seno garsėja žuvimis ir skaidriu vandeniu. Prie vingiuotų ežero krantų nuolat mėgsta burtis šeimos su vaikais, draugai, atvyksta žvejai ir keliautojai. Į pakrantės poilsiavietę „Tauragno slėnis“ atvykę poilsiautojai ir turistai, automobilius palikę stovėjimo aikštelėje, gali pasivaikščioti nutiestais takais, šlaite įrengtais laiptais su tarpinėmis aikštelėmis. Galima gėrėtis Tauragno ežero platybėmis nuo dviejų pontoninių lieptų su apžvalgos aikštelėmis. Prie trečio pontoninio tilto yra galimybė švartuoti valtys. Pakrantėje įrengtos 3 didelės pavėsinės, pastatyti lauko baldai, įrengta paplūdimio tinklinio aikštelė, persirengimo kabinos, vaikų žaidimų aikštelė. Poilsiavietės teritorija yra apšviesta šviestuvais.

Aisetas – vienas gražiausių ir žuvingiausių ežerų Lietuvoje. Tai siauras, ilgas ir vingiuotas ežeras Rytų Lietuvoje, Molėtų ir Utenos rajonuose. Viso ežero plotas – 501 ha. Taip pat tai vienas ilgiausių ežerų Lietuvoje – ilgis šiaurės rytų-pietvakarių kryptimi – 16 km, didžiausias plotis – 0,6 km. Didžiausias gylis – 40 m rytinėje dalyje, vidutinis gylis – 10,4 m. Aiseto ežeras garsėja savo skaidriu vandeniu ir smėlėtais krantais.

Dauniškio ir Vyžuonaičio ežerai. Utenos miestas yra vienintelis miestas Lietuvoje, kuris tarp gatvių ir namų turi įsispraudusius net du ežerus – Dauniškio ir Vyžuonaičio. 2011 metais Utenai švenčiant 750 metų jubiliejų, Dauniškio ežeras pasipuošė šviečiančiu ir grojančiu fontanu. Vandens srovės kyla aukštyn pagal šiuolaikinę ir klasikinę muziką. Yra ir paplūdimys. Įrengtas fontanas ir šalia esantis Dauniškio parkas yra vienos iš įspūdingiausių miesto vietų, tad nenuostabu, kad vaizdingas parkas su ežeru ir patogia infrastruktūra tapo tikru traukos objektu tiek uteniškiams, tiek miesto svečiams. Prie Vyžuonaičio ežero įrengtas ir Vyžuonaičio parkas.

Parkai. Be saugomų teritorijų, Utenos rajone yra įrengta ir nemažai žaliųjų erdvių – parkų, želdynų teritorijų. Šių teritorijų plėtrai ir puoselėjimui rajone skiriama daug dėmesio. Vien Utenos mieste yra apie 70 ha želdynų teritorijų.

2015 m. baigus tvarkyti teritoriją Krašunos upelio pakrantėje, atnaujintas Krašunos parkas įsiliejo į bendrą Utenos miesto viešųjų erdvių želdinių sistemą. Šis žaliasis koridorius jungia miesto centrą ir Krašunos gyvenamųjų namų kvartalą. Parke yra nutiesti pėsčiųjų ir dviračių takai, tilteliai, įrengtos sportinės veiklos ir poilsio zonos, tvarkomi želdiniai, įrengta šunų vedžiojimo-dresavimo aikštelė (parke nuolat renkasi miesto gyvūnų mylėtojai). Parke matoma šiandienio funkcionalumo ir istorinių akcentų dermė, kadangi jis įkurtas buvusios Utenos dvaro sodybos teritorijos prieigose. 1990 m. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo proga parke pasodintas Atgimimoąžuolynas, o 2006 m., artėjant Lietuvos vardo tūkstantmečio paminėjimui, čia pasodintas ir Lietuvos tūkstantmečio ąžuolynas.

Miesto sodas – tai nedidelis (2,65 ha) parkas Utenos miesto centre, skirtas trumpam atokvėpiui. Miesto sodas įkurtas apie 1930 m., pertvarkytas 2009 m. Šalia yra 1933 m. pastatyti antrosios Šaulių rinktinės namai – Lietuvos laisvės paminklas, o prieš pastatą auga prezidento Antano Smetonos ąžuolas. Parke išsaugota daug senųjų vertingų medžių, tačiau sukurta ir nauja infrastruktūra, pasodinta naujų želdinių, erdvė papuošta skulptūromis. Parko lankytojai gali apsižvalgyti nuo šlaito terasose įrengtų aikštelių, laiptų, prisėdę ant suoliukų arba vaikščiodami takais. Pagrindinis parko takas, suprojektuotas kaip centrinė Miesto sodo kompozicijos ašis, veda link Šaulių namų. Miesto sodas su Dauniškio ir Vyžuonos parkais jungiasi į nedalomą visumą, besidriekiančią per visą Utenos miestą.

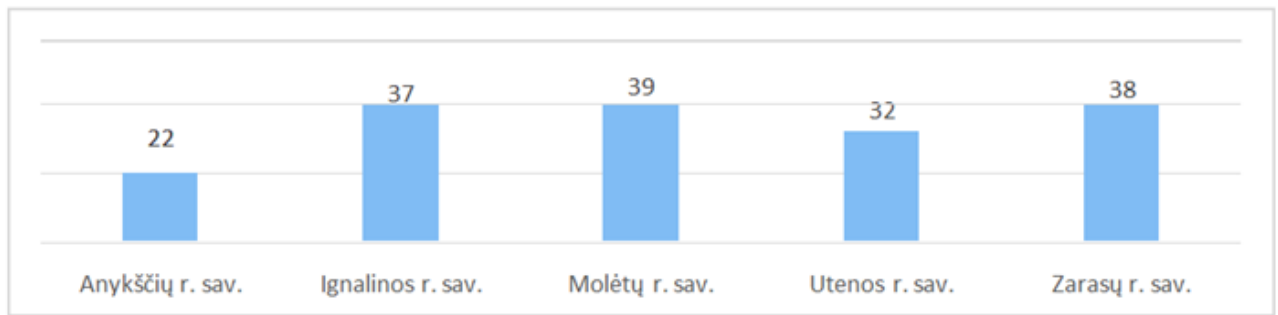
Vyžuonos parkas – didžiausias parkas Utenoje. Ne tik uteniškius, bet ir miesto svečius vilioja parke įrengta 2,5 km ilgio riedučių, dviračių, riedslidžių trasa, žiemą pavirstanti į slidinėjimo trasą. Romantikos mėgėjus žavi net 7 parke įrengti tiltai, vedantys per Utenėlės ir Vyžuonos upes. Parke nutiesti pėsčiųjų takai, pastatyti suoliukai, jis apšviestas, todėl nuolat sulaukia daug lankytojų. Įrengtas unikalus „Sveikatingumo takas“, kurį sudaro skirtingoms sportuojančių asmenų grupėms skirtų 10 aikštelių, turinčių lauko treniruoklius, vaikų žaidimo įrenginius ir informacinius standus. Ekstremalaus sporto mėgėjams įrengta BMX dviračių trasa. Parką puošia kruopščiai tvarkomi želdynai, amfiteatras. Ypatingo žavesio parkui suteikia jo prieigose stovinti išskirtinės architektūros Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčia. Parko prieigose stovi paminklinis akmuo, žymintis vieno seniausių Lietuvos miestų – Utenos įkūrimo datą. 2015 m. Utenos rajono savivaldybės administracijos vykdytas projektas „Vyžuonos parko ir prieigose esančių viešųjų erdvių sutvarkymas“ išrinktas geriausiu 2007–2013 m. Rytų Lietuvoje įgyvendintu projektu pagal priemonę „Regioninių ekonomikos augimo centrų plėtra“.

Vyžuonaičio parkas. 2020 m. pradėtas įgyvendinti projektas „Želdynų teritorijos formavimas ir kraštovaizdžio būklės gerinimas Vyžuonaičio parke“, kuriuo siekiama išplėsti Utenos miesto želdynų teritorijas ir pagerinti kraštovaizdžio būklę Utenos mieste. Vykdam projektą numatoma atlikti kraštovaizdžio tvarkomuosius kirtimus, pašalinti šiaurinėje ežero pakrantėje makrofitus, įrengti pėsčiųjų takus aplink Vyžuonaičio ežerą ir prieigas į parką, pastatyti suolų, įrengti laiptus, pasodinti želdinių. Atlikus darbus dar viena Utenos miesto želdyno teritorija bus pritaikyta lankymui ir pažinimui, išsaugant natūralų gamtinį charakterį.

Dauniškio parkas. Dauniškio parkas įrengtas aplink visą Dauniškio ežerą. Šiaurinėje dalyje parkas ribojasi su Statybininkų gatve, gyvenamosiomis ir visuomeninėmis teritorijomis. Iš rytų teritorija ribojasi su Sudeikių gatve ir privačiomis gyvenamosiomis teritorijomis. Pietuose – su A. Baranausko gatve, rytuose – su privačiomis gyvenamosiomis teritorijomis. Parką dėl galimybės kvėpuoti grynu pušyno oru, pasivaikščioti be triukšmo ir nuolatinio automobilių gaudesio pamėgo ir jaunimas, ir vyresnio amžiaus žmonės, taip pat šeimos su mažais vaikais. Mažieji miesto gyventojai bei svečiai gali žaisti ežero pakrantėje – čia įrengtos modernios, motoriką gerinančios karstyklės, supynės, pastatyti vaikams sportuoti tinkami įrenginiai. Infrastruktūra tikrai patogi – šalia automobilių stovėjimo aikštelė, jauki kavinė, dirbanti ištisus metus. Kai vasaros šurmulys nurimsta, fontanas išjungiamas iki pavasario, tačiau ir žiemą Dauniškio parkas nepraranda savo žavesio. Aplink jį įrengtas patogus medinis takas, kuriuo kas rytą bėgioja sportuojantys arba vaikšto tie, kam nebaisus lietus ar šaltis.

Kuktiškių parkas. Parkas įkurtas Vyžintos upelio pakrantėje. Europos Sąjungos ir Utenos rajono savivaldybės lėšomis sutvarkytoje teritorijoje įrengta sporto bei poilsio zonų infrastruktūra. Įgyvendinant projektą atlikti šie darbai: išvalyta teritorija iškertant menkaverčius želdinius; išlygintas gruntas, įrengti dviračių ir pėsčiųjų takeliai; įrengtas apšvietimas, praplėstas ir sutvarkytas esamas vandens tvenkinys, išvalyti ir sutvirtinti Vyžintos upelio krantai, esantys parko teritorijoje. Taip pat įrengtos žalios vejos ir sporto bei poilsio zonos; šalia pėsčiųjų takelių ir poilsio zonose įrengti suoliukai ir pastatytos šiukšliadėžės; sutvarkyto tvenkinio salelėje įrengta pavėsinė ir tiltelis iki jos; įrengtas viešasis tualetas.

Kaimo turizmas. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (paskutiniai duomenys – 2017 m.), Utenos apskrityje iš viso buvo 168 kaimo turizmo sodybos (Statistikos departamento Visagino sav. rodiklis nefiksuotas).

32 pav. Kaimo turizmo sodybų skaičius Utenos apskrityje, 2017 m. duomenys

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Utenos rajone buvo 32 kaimo turizmo sodybos. Populiariausiuose apgyvendinimo įstaigų portaluose, ieškant kaimo turizmo sodybų Utenos rajone, randama ir daugiau sodybų ar vietų, skirtų ramiam poilsiui prie ežero, namelių su pirčių kompleksais, kempingais ir kt.

- Utenos TIC pateikiama informacija (kontaktai, adresai, pažymėta vieta žemėlapyje) apie 20 kaimo turizmo sodybų ir jų teikiamų paslaugų.

- Portale www.priezero.lt randamos 68 sodybos Utenos rajone. Tarp jų – kaimo turizmo sodybos, sodybos ant Šventosios upės kranto, prie Lukno, Rašio, Tauragno, Ilgio ir kt. ežerų, sodybos su pramogomis – sportiniais žaidimais, baidarėmis, dažasvydžiu, pirtimis, valtimis, žvejyba ir pan.

- Portale www.atostogoskaime.lt randama 16 sodybų Utenos rajone, pateikiamas ir reprezentacinis rajono aprašymas: „Utena – miestas, apsuptas daugybės ežerų ir nuostabių miškų. Utena poilsiautojus pritraukia garsiu savo Klovinių tvenkiniu bei šalia jo esančiu Vestuvių kalneliu, kurį tautodailininkai yra papuošę senąsias lietuvių vestuvių apeigas vaizduojančiomis skulptūromis. Utenos apskrityje taip pat yra gausu ežerų, miškų ir Aukštaitijos nacionalinis parkas.“

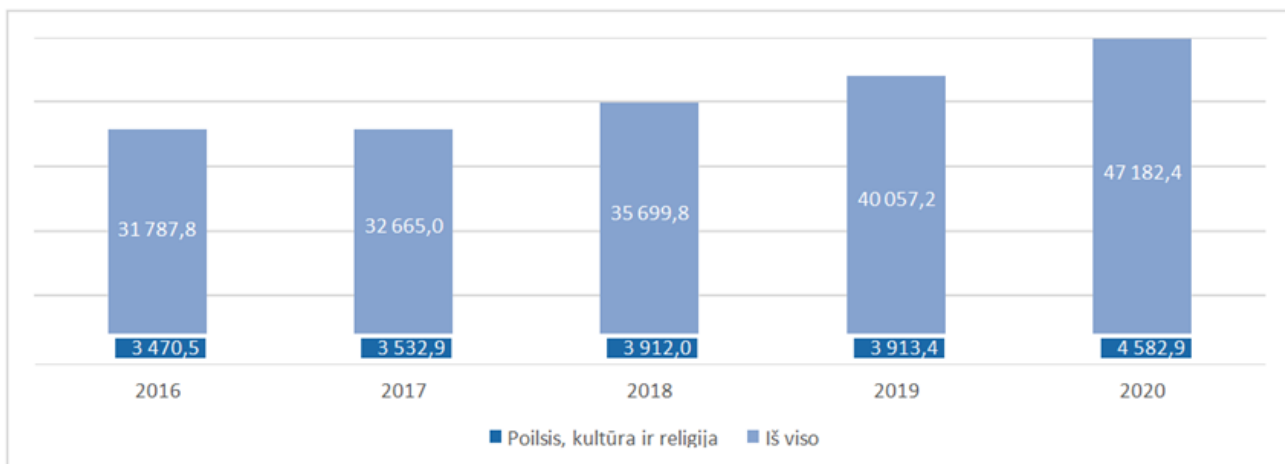
- Į užsienio turistų rinką orientuotame portale booking.com randamos 42 kaimo turizmo sodybos Utenos rajone, tačiau analizuojant pateiktą sodybų sąrašą matoma, kad algoritmas pateikia ir siūlo kaimyninių rajonų apgyvendinimo vietas.

„Triušiuų slėnis“ – itin populiari lankytina, pažintinė vieta Utenos rajone, veiklą privačia iniciatyva pradėjo 2013 m. birželio 7 d. Šiuo metu 3 ha plote aptvertoje teritorijoje eksponuojama daugiau nei 50 skirtingų veislių triušių ir triušiuų: Belgijos milžinai, Vokietijos dėmėtieji milžinai, Prancūzijos avinai, didieji šviesiai sidabriniai, tamsiai sidabriniai, didžioji šinšila, marderis, Burgundijos, Vienos mėlynieji, Vienos pilkieji, Vienos mėlynai pilkieji, Naujosios Zelandijos baltieji ir raudonieji, Kalifornijos, Japonijos, kiškiniai, Aliaska, Siamo, ugniniai, olandų, reksai, angoros, dekoratyviniai ir kt. „Triušiuų slėnyje“ taip pat galima pasigrožėti tauriaisiais elniais, kamerūno ožiukais, avytėmis, alpakomis, nutrijomis, įvairiais paukščiais: stručiais, fazanais, kalakutais, dekoratyvinėmis vištomis, žąsimis, antimis, putpelėmis ir kitais šio slėnio gyventojais. Su gyvūnais galima susipažinti, paglostyti, pamaitinti, taip pat papramogauti jodinėjant poniais, šokinėjant ant batuto, žaidžiant kamuoliu. Tai itin gausiai lankoma šeimų su vaikais vieta.

3.5.2. Kultūriniai ištekliai

Prieš pradėdant analizuoti kultūrinių išteklių ir kultūrinio turizmo potencialią Utenos rajone, svarbu pažymėti, kad kultūriniam turizmui skiriama daug dėmesio, jis išskiriamas kaip viena prioritetinių turizmo krypčių rajone. Analizuojant išlaidas kultūrai, poilsiui ir religijai, pastebima, kad 2016–2020 m. laikotarpiu jos augo (kartu su bendromis Savivaldybės išlaidomis; išlaidos

kultūrai nuo 2016 iki 2020 m. paaugo 24,3 proc., bendros išlaidos – 32,6 proc.). Vidutiniškai šiai išlaidų kategorijai tenka apie 10,4 proc. biudžeto išlaidų.

33 pav. Savivaldybės biudžeto išlaidos (tūkst. Eur) kultūrai, poilsiui ir religijai

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Toliau analizuojamos atskiros kultūrinio turizmo kategorijos. Apžvelgiami kultūros paveldo objektai, amatai, tradicijos, religiniai ir sakraliniai lankytini objektai ir kt.

3.5.2.1. Kultūros paveldas

Valstybinės kultūros paveldo komisijos ataskaitoje „Savivaldybių veikla kultūros paveldo apsaugos srityje 2017 m.“ teigiama, kad didžioji dalis savivaldybių dėl ribotų finansinių išteklių vykdo tik testinius kultūros paveldo priežiūros darbus, atsižvelgdamos į aktualiausius poreikius bei vietos specifiką. Ataskaitoje pateikta informacija apie savivaldybių skirtas lėšas paveldo apsaugai (2017 m.) – Utenos apskrityje mažiausiai lėšų buvo skiriama Visagino, Ignalinos ir Utenos rajonuose (Zarasų r. – 82 190 Eur, Anykščių r. – 48 099,03 Eur, Molėtų r. – 38 850 Eur, Utenos r. – 10 800 Eur, Ignalinos r. – 6 997 Eur, Visagine – 0). Daugiausia apleistų kultūros paveldo objektų 2017 m. fiksuota Vilniaus (65), Utenos (56) ir Marijampolės (54) regionuose, tačiau analizuojant šią statistiką pagal savivaldybes, Utenos r. sav. nėra įtraukta į daugiausia apleistų objektų turinčių savivaldybių sąrašą.

Kilnojamųjų kultūros vertybių registre įtrauktos 53 kilnojamosios kultūros vertybės. Tai daugiausia religiniai objektai, pavyzdžiui, liturginiai rūbai (arnotai), 23 paveikslai, 11 skulptūrų, 3 varpai, procesijų altorėliai, procesijų kryžiai, ikonos, monstrancija.

Kultūros vertybių registro duomenimis, Utenos rajone iš viso registruotos 448 nekilnojamosios kultūros vertybės (objektai):

- 37 gamtos objektai (aprašyta 3.5.1.2. skyrelyje).
- 99 piliakalniai ar piliakalnių su gyvenviete gyvenvietės, žymiausi jų – Daugailių, Narkūnų, Lygamiškio, Maneičių, Pakalnių, Šeimyniškių, Taurapilio, Vaikutėnų, Sūngailiškių, Tauragnų, Tauragnų II piliakalniai.
- 135 architektūros ir (ar) istoriniai objektai (Utenos dvaro sodybos fragmentai, Vyžuonų dvaro sodyba, Vyžuonėlių dvaro sodybos fragmentai ir dvarvietės, Užpalių dvaro sodybos fragmentai, kitų rajono dvarų fragmentai, Antano ir Motiejaus Miškinų sodyba, Vaišnoriškės kaimo Jono Žilėno etnoarchitektūrinės sodybos fragmentai ir Vaišnoriškės etnoarchitektūrinis

kaimas, pašto stoties statinių kompleksas, siaurojo geležinkelio Utenos stoties statinių komplekso geležinkelio stotis ir komplekso statiniai ir kt.).

- 40 sakralinių objektų, tarp jų – Užpalių Švč. Trejybės bažnyčios varpinė, šventųjų paveikslai, kryžiai, skulptūros, altoriai, koplytėlės ir kt.
- 17 dailės pobūdžio objektų – koplytstulpiai, stogastulpiai ir kt.
- 114 kapų, pilkapynų, paminklų, kapinių ir kapinių kompleksų, senkapių.
- 5 kiti nekilnojamojo kultūros paveldo objektai (taurės, sietynas, ragas, ratinė, feretronai).

Toliau pateikiami populiariausių rajono lankomų kultūros paveldo objektų Utenos rajone aprašymai³.

Piliakalniai ar piliakalnių gyvenvietės. Utenos krašte esantys piliakalniai sudaro net 22 proc. visų Lietuospiliakalnių. Utenos rajone yra 59 piliakalniai, 52 iš jų įrengti kalvose, nes rajono teritorijoje gausu kalvų, o septyni – aukštumų kyšuliuose. Iškyšuliuose įrengti piliakalniai labiau būdingi vidurio Lietuvai, kurioje kalvų mažiau. Archeologai Utenos rajone tyrinėjo vienuolika piliakalnių ir penkias gyvenvietes prie jų. Skirtingi piliakalnių dydžiai rodo, kad juose gyveno skirtingo dydžio bendruomenės. Kultūros vertybių registre įregistruoti ne tik piliakalniai, bet ir piliakalnių gyvenvietės, piliakalniai, vadinami kalnais (pavyzdžiui, Pilies, Piniginis, Barsuko kalnai). Toliau aptariami žymiausi ar lankomiausi Utenos rajono piliakalniai – Daugailių ir Narkūnų piliakalniai.

Daugailių piliakalnis. Archeologinis paminklas, datuojamas I–II tūkstantmečiu. Manoma, kad 1254 m. ant piliakalnio buvo pastatyta svarbų vaidmenį ginant kraštą atlikusi Daugailių pilis. XVII a. pabaigoje ant piliakalnio suręsta pirmoji Daugailių bažnyčia, o jos šventoriuje buvusios kapinės. Mirusiuosius laidodavo piliakalnio viršūnėje ir šlaituose. Šią bažnyčią sudegino žaibas. Pasak padavimų, ji nugrimzdo į žemę, tačiau dalį altorių su šventųjų paveikslais vėjas Dievo valia nunešė į piliakalnio papėdę, kur turėjo atsirasti nauja šventovė. 1990 m. ant piliakalnio pastatytas ornamentuotas medinis kryžius pirmajai Daugailių bažnyčiai atminti. Senesni miestelio gyventojai pasakoja, kad anksčiau aplink piliakalnį raudonavo daug žemuogių. Prisirinkę šių gardžių uogų vietiniai vaikai patys jomis smaližiaudavo ir kitus vaišindavo. Užlipę ant piliakalnio galėsite pasigrožėti įspūdinga miestelio panorama. Prie piliakalnio prigludusi 1991 m. sausio 13 d. žuvusio Algimanto Petro Kavoliuko gimtoji sodyba.

Narkūnų piliakalnis. Šis piliakalnis yra vienas ryškiausių viso Utenos krašto simbolių. Piliakalnis (Uteniopilis, Didysis piliakalnis) datuojamas I tūkst. pr. Kr. pradžia–II a. ir XIV–XV a. pradžia. Piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, Utenėlės upės kairiajame krante. Spėjama, kad XIII amžiuje čia stovėjo Nalšios kunigaikščio Daumanto pilis, prie kurios ir kūrėsi gyvenvietė, davusi užuomazgą Utenos miestui. Pilį 1433 m. sudegino Livonijos ordinas. Uteniškiai ir miesto svečiai gausiai susirenka ant Narkūnų piliakalnio įvairių švenčių proga. 1998 m. gegužės 19 d. LR Vyriausybės nutarimu piliakalnis paskelbtas kultūros paminklu. Paminklo teritorijos plotas – 4,8 ha.

Kaip nurodoma Utenos rajono bendrajame plane, piliakalniai yra vieni svarbiausių Utenos rajono turizmo išteklių. Yra parengti specialiai piliakalniams lankyti turistiniai maršrutai, parengti lankstinukai apie atskirus piliakalnius, statomi standai, nuorodos, leidžiami žemėlapiai. Tačiau rajone dar yra archeologijos objektų, kuriuos reikia tvarkyti ir pritaikyti lankymui. Archeologijos, mitologijos vertybių tvarkybos kryptis – konservavimo, įgyvendinant piliakalnių, kapinynų, pilkapynų, alkakalnių, mitologinių akmenų pagrindinį apsaugos tikslą – mokslinio pažinimo vykdymą, tuo pačiu užtikrinant viešojo pažinimo ir naudojimo funkciją. Bendrojo plano

³ Informacija parengta pagal Utenos TIC, Utenos krašto enciklopedijos, informacinių straipsnių „Delfi.lt“, „15min.lt“, portalo „Pamatyk Lietuvą“ duomenis.

sprendiniais, nepažeidžiant mitologijos ir archeologijos objektų vertingųjų savybių, bus išsaugotas unikalus kraštovaizdis, objektų vizualinė reikšmė.

Architektūros ir (ar) istoriniai objektai. Lietuvoje dvaras buvo svarbiausia feodalinio ūkininkavimo forma – vyravo žemės ūkyje ir apėmė dalį pramonės. Be to, dvaras buvo vienas svarbiausių kultūrinio gyvenimo centrų. Dvaro žemę sudarė savininko žemė ir priklausomų valstiečių naudojama skirtinė žemė. Iki šių dienų išlikę turtingą mūsų istoriją liudijantys dvarai Lietuvoje yra vieni įdomiausių lankytinų objektų šalyje. Vaizdingose vietovėse ar dirbtinai suformuotuose parkuose įsikūrusios, skirtingais architektūriniais stiliais kurtos didikų rezidencijos gali būti ne tik įsimintinų savaitgalio išvykų priežastis, bet ir puikus būdas pažinti šalies istoriją.

Utenos rajone, Utenos krašto enciklopedijos duomenimis, yra 121 objektas, priskiriamas dvarams, dvareliams ar palivarkams. Iš jų išliko tik 15, kurie yra įrašyti į Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Kultūros vertybių registrą (2014 m. kultūros paveldo apsaugos neteko Noliškio buvusio dvaro sodybos fragmentai ir Bajoriškių palivarko sodybos fragmentai Daugailių seniūnijoje). Toliau pateikiami keli žymiausių Utenos rajono dvarų aprašymai.

Utenos dvaras – valdovo stalo dvaras, kurio valdytojai fiksuoti nuo XV a. pabaigos iki XX a. pradžios. Dvaro valdos išsidėsčiusios dabartinio Utenos m. vietoje ir apylinkėse. Per visą dvaro gyvavimo laikotarpį jo savininkai ir valdytojai nuolat keitėsi. XIX–XX a. pirmoje pusėje dvarą valdė Balsevičiai, jie pastatė raudonplyčius rūmus, ūkio pastatus, užveisė sodus. 1925 m. dvaras galutinai išparduotas, dvarui palikta 81 ha žemės (iš 655 ha). 1918 m. rūmuose įsikūrė „Saulės“ progimnazija, vėliau išaugusi į gimnaziją, virtusi įvairaus pobūdžio mokyklomis. 1931 m. buvę dvaro rūmai smarkiai perstatyti, nuverstos kolonos, sunaikintas neobarokinis dekoras, vietoj mansardos iškilo antras aukštas. Po Antrojo pasaulinio karo pastate veikė 1-oji vidurinė mokykla. 1962 m. pastatas atiteko pagalbinei internatinei mokyklai. Gimnazijoje mokėsi istorikas Adolfas Šapoka (1906–1961), rašytojas, žurnalistas Pulgis Andriušis (1907–1970), tapytojas Leonas Katinas (1907–1984), teisininkas, žurnalistas, kraštotyrininkas Bronius Kviklys (1913–1990), poetas Alfonsas Nyka-Nyliūnas (1919–2015), gydytoja, žolininkė, etnografė Eugenija Šimkūnaitė (1920–1996), Lietuvos ir JAV diplomatas Vytautas Antanas Dambrava (1920–2016), kalbininkas Kazimieras Gaivenis (1934–2003), krepšininkas Jonas Valančiūnas (g. 1992 m.) ir kiti. Pakeitę išvaizdą, bet šimtmetį mokslo žinias skleidę ir daugelį čia išugdytų žymių žmonių menantys rūmai šiandien jau yra tapę Utenos krašto švietimo simboliu. Ant šio istorinio pastato sienos įrengta atminimo lenta Utenos „Saulės“ gimnazijos mokytojams ir mokiniams, žuvusiems už Lietuvos laisvę, atminti.

Užpalių dvaro sodyba (administracinis pastatas, tvartas, vandens malūnas) Užpalių miestelyje. Statyta XIX a. pr., 1836, 1877 m. Iki XVIII a. vidurio dvaras priklausė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiajam kunigaikščiui. XVIII a. II pusėje jis perduotas Mykolui Oginskiui, 1796 m. – Juozapui Poniatovskiui, apie 1800 m. dvarą perpirko Pranciškus Sapiega, kuris ėmėsi pertvarkymų, statyti naujus pastatus (kurie šiandien sudaro dvaro sodybą). Sodyboje buvo administratoriaus namas ir gerai įrengta ūkinė dalis Šventosios, kanalo ir tvenkinio krantuose. Po 1831 m. sukilimo sodyba, konfiskuota iš Eustachijaus Sapiegos, atiteko valstybės išdui, buvo nuomojama. Nuo 1918 m. Administratoriaus name veikė valsčiaus valdyba, nuo 1921 m. – progimnazija, 1974 m. įrengtas Užpalių vidurinės mokyklos bendrabutis. Šiuo metu visi pastatai apleisti ir nenaudojami. 2022 m. planuojama įgyvendinti projektą „Užpalių dvaro išorės ir dalies vidaus patalpų rekonstrukcijos darbai, pritaikant patalpas kaimo bendruomenės poreikiams“, kurio metu bus rekonstruojamas pastatas – stogas, stiprinami pastato pamatai, konstrukcijos, tvarkoma nuotekų sistema ir kt.

Vyžuonėlių (Blagodat) dvarą ant Vyžuonos upės kranto 1879 m. įsigijo generolas Vladimiras Veriovkinas, pavadinęs jį „Blagodat“ (rus. palaima) vardu. Šiame dvare dailininkės kelią pradėjo jo duktė žymi rusų kilmės vokiečių avangardo tapytoja Mariana Veriovkina (1860–1938). Iki šių dienų išliko Vyžuonėlių dvaro parkas, medinis gyvenamasis namas, puoštas ornamentuotais drožiniais, ūkiniai statiniai (karietinė, arklidės, kluonai ir kt.). Išliko ir Marianos Veriovkinos ateljė – vienintelis Lietuvoje XIX a. dailininko ateljė pastatas.

Vyžuonų dvaras – dvaras Utenos rajone, Vyžuonose. Išlikę tik pagalbiniai dvaro statiniai: klojimai, sandėliai, kumetynas, tvartas, spiritinė, kalvė ir kiti. Vyžuonų dvarvietę taip pat pažymi archeologas Eugenijus Ivanauskas, apibūdindamas radinius, datuodamas juos XVI a. II puse–XVII a. ir manydamas, kad šioje vietoje greičiausiai buvęs senasis Vyžuonų dvaras, ilgą laiką priklausęs Radvilų giminei. Su Astikų, Kiškų, Radvilų dinastijomis ir sunaikintais jų rūmais lyg ir baigiasi, sakytume, ankstyvasis Vyžuonų dvaro egzistavimo periodas, kuriame gausu didžiūnų kaitos peripetijų, fragmentiškai paminėtų istoriniuose šaltiniuose. Paskutinis Radvila, valdęs Vyžuonas, buvo Dominykas. Susidaro prielaidos manyti, kad XVIII a. dvaras iš senosios buvimo vietos persikėlė ir kūrėsi arčiau miestelio, jo pietinėje pusėje, kur daugelis pastatų ir parko fragmentų išliko iki mūsų dienų.

Saldutiškio dvaras, esantis Saldutiškio miestelio centre, žinomas jau nuo XVIII a. pabaigos. Pagal 1811 m. rašytinius dokumentus Saldutiškis buvo Antano Valiulio valda. 1899 m. Boleslovo Jaloveckio iniciatyva per Saldutiškį nutiesus siaurąjį geležinkelį Panevėžys–Švenčionėliai, Saldutiškio gyvenvietė ėmė augti. Tuomet tarp siaurojo geležinkelio stoties ir dvaro buvo supiltas kelias, pasodinta tuopų. Kaizerinės vokiečių okupacijos Lietuvoje metais, 1915–1918 m., Saldutiškis tapo apskrities (Kreis Soldaciszki, Sylgudiszki ar Saldugischki) centru su būstine Saldutiškio dvare. Apskričiai priklausė dalis caro laikų Švenčionių apskrities ir Zarasų apskrities, apimdama Ignaliną, Dūkštą, Salaką, Tauragnus. 1938 m. Saldutiškio dvare įsikūrė Saleziečių vienuolynas, veikęs iki Antrojo pasaulinio karo, uždarytas 1940 m. Karo metais dvare įkurta ligoninė. 1945–1952 m. Saldutiškio dvare veikė Saldutiškio valsčiaus sribų būstinė. Šiuo metu Saldutiškio dvaro ansamblyje išlikę dvaro rūmai, svirno liekanos (pastatyto 1843 m., 1928 m. jo sienos buvo panaudotos statant Saldutiškio Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčią), XIX a. ledainė, tvartas ir arklidės.

Bikuškio dvaras. Dvaras Utenos rajone, netoli Sudeikių. Rašytiniuose šaltiniuose dvaras minimas jau XIV a. viduryje. Anksčiau dvarui priklausė septyni aplinkiniai kaimai, veikė spirito gamykla, didžiulė kalvė. Dvarui priklausė daugiau nei 500 ha žemės. Dvare vyksta tapytojų plenerai, profesionalaus teatro spektakliai, simfoninės muzikos koncertai. Veikia meno galerija, taip pat kuriamas granito skulptūrų parkas.

Tauragnų dvaras. 1387 m. Tauragnų pilis ir dvaras priklausė Vilniaus vyskupijai, kuri jį išlaikė iki XVIII a. pabaigos. 1792 m. buvo Tauragnų dvaras, veikė alaus darykla, degtinės varykla ir kelios smuklės, priklausiusios Vilniaus vyskupui. Vėliau dvaras priklausė grafams Puslovskiems. 1885 m. dvarą nupirko Karolis Gineitis. Vieta, kur buvo alaus darykla ir spirito varykla, šiandien vadinama Pravarais.

Architektūrinių ir (ar) istorinių kultūros paveldo objektų grupei priskiriami ir kiti objektai, pavyzdžiui, etnografinės sodybos, tapusios muziejais, ir kt. pastatai. Lankomiausi objektai bus aptariami kituose skyriuose.

Sakraliniai objektai. Į Kultūros vertybių registrą įtrauktos 2 rajono bažnyčios – Vyžuonų Šv. Jurgio bažnyčia ir Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčia. Registre taip pat randama kryžių su Nukryžiuotojo, Marijos, nežinomų šventųjų ir angelų skulptūromis, ornamentuoti kryžiai, Evangelijų knyga, šventųjų paveikslai, altoriai, vargonai, monstrancijos, sakykla ir pan.

Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčia. Apie pirmąją Utenos bažnyčią duomenų nėra turima, tačiau žinoma, kad 1522 m. bažnyčiai paskirta dešimtinė iš Utenos ir Užpalių dvarų. Šv. Kryžiaus vardo bažnyčia buvusi sena, medinė, vėliau sudegė. Raudonplytė, istorizmo stiliaus bažnyčia pastatyta 1884 m., pašventinta 1898 m. Kristaus Žengimo į dangų bažnyčios fasade įrengta skulptūra „Trimituojantis Angelas“, kurią apie 1913 m. sukūrė žymiausias Utenos apylinkių meistras, dievdirbys A. Deveikis (2003 m. restauravo skulptorius S. Karanauskas). Mūrinė varpinė pastatyta 1876 m. Bažnyčios ir varpinės kompleksas bei skulptūra įtraukti į Kultūros vertybių registrą. Utenos krašto gyventojams, žuvusiems partizaniniame judėjime ir sovietiniuose lageriuose, mirusiems tremtyje, atminti bažnyčios šventoriuje pastatytas stogastulpis ir įrengta memorialinė sienelė. Priešais bažnyčią stovi paminklas Lietuvos nepriklausomybei. Šalia bažnyčios yra Utenos m. senosios kapinės. Archeologinių tyrinėjimų metu nustatyta, kad ankstyviausius kapus galima datuoti XVII a. 3-uoju ir 7-uoju dešimtmečiais. Kapinėse yra Kultūros vertybių registre įrašytų palaidojimo vietų ir antkapinių paminklų. Kapinių viduryje, šalia centrinio tako, stovi koplyčia.

Vyžuonų Šv. Jurgio bažnyčia Vyžuonų miestelio viduryje pastatyta 1406 m. pagal tuo metu LDK paplitusį kvadratinio plano trinavės halės su penkiasiene apside modelį. Vienabokštė bažnyčia yra trijų navų, jas dengia kryžminiai skliautai, rūšį – cilindriniai skliautai, yra 3 altoriai. Bažnyčios pastato fasade matoma įmūryta žalčio Vyžo galva, o kairėje pusėje – akmeninis švedų patrankos sviedinys, kadaise kritęs į Vyžuonas. Šią gotikinę bažnyčią kunigaikščių Radvilų laikais, XVII a. pradžioje, buvo perėmę evangelikai reformatai, tačiau jau amžiaus pabaigoje katalikai ją vėl atgavo. Čia pat buvo palaidotas ne vienas Radvilų giminės palikuonis: 1611 m. – Kristupo II Radvilos pirmagimis Mikalojus Radvila, 1641 m. – kunigaikštis Kristupas Radvila Jaunasis. 1796 m. bažnyčia per miestelio gaisrą sudegė, o restauruota buvo tik 1811 m. 1891–1892 m. klebono A. Drukeinio iniciatyva bažnyčia buvo perstatyta ir padidinta, primūrytas bokštas, įrengti 9 registų vargonai. Jų išskirtinumas tas, kad vargonininkas sėdi vargonų centre, atsigręžęs nugara į vargonus. Jų fraktūra mechaninė, oro skirstymo dėžės sklendinės. Vargonų fasadas eklektiškas, su neogotikos elementais, suskirstytas į 5 laukelius, kuriuose stovi dekoratyviniai vamzdžiai. Bažnyčia laikoma architektūros paveldo objektu, tad čia gausu XIX a. liaudies meno kūrinių: komuninė monstrancija (1842 m.), taurės-kielikai (1842 m., 1765 m.), arnotai, šv. Florijono (XIX a.) ir šv. Veronikos (XIX a.) medinės skulptūros. 2016 m. Vyžuonose paminėta 610 metų bažnyčios sukaktis. Kasmet liepos mėnesį čia švenčiami labai reti Lietuvoje Šv. Marijos Magdalietės atlydai.

Dailės pobūdžio objektai – įvairūs koplytstulpiai (pavyzdžiui, Žadavainių kaimo koplytstulpis, Alaušų kaimo koplytstulpis, Pikčiūnų kaimo koplytstulpis, koplytstulpis su Jono Nepomuko skulptūra) ir stogastulpiai (Biliakiemio kaimo, Spitrenų kaimo ir kt. stogastulpiai, stogastulpis 1863–1864 m. sukilimo būrio vadui Povilui Červinskiui ir jo būrio kovotojams atminti, Petro ir Eleonoros Ramelių antkapinis stogastulpis ir pan.).

Kapai, pilkapynai, paminklai ir kt. Utenos rajone gausu ir į kultūros paveldą įtrauktų senųjų pilkapynų, kapinių kompleksų, žymių žmonių kapų ir paminklų, karių kapų, senųjų žydų kapinių. Utenos mieste pastatytas paminklas 1918 m. vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarui, tautinio judėjimo veikėjui J. Basanavičiui atminti, pažymėti partizanų, rezistentų Jakimavičių, partizanų Algirdo Raškevičiaus-Titnago, Broniaus Šalnės-Margio, Ažuoliuko ir Onos Gimžauskaitės-Maceikienės-Kregždutės, Tigro rinktinės bataliono vado Mykolo Vilučio-Klevo ir kt. kapai, poetės, vertėjos Karolinos Onos Praniauskaitės, Lietuvos archeologinių paminklų tyrinėtojo, kolekcionieriaus Pranciškaus Vilčinskio, kunigo Pranciškaus Turausko-Raseinių Magdės, kunigo, poeto, vertėjo Juozo Šnapščio-Margalio, kario savanorio Miko Bachmetevo, rezistento, profesoriaus Antano Žvirono, rašytojo Broniaus Radzevičiaus ir kt. kapai.

Kiti nekilnojamieji kultūros paveldo objektai. Šiai kategorijai priskirtini kiti objektai, įtraukti į

Kultūros vertybių registrą. Čia įtrauktos 3 taurės (unikalus objektų kodai – 14757, 20067, 14483), sietynas, apie kuriuos daugiau informacijos registre nėra pateikiama, ragai – Dievalkis ir Dievaragis.

3.5.2.2. Tradicijos ir amatai

Amatai – tradicinės profesijos, kurių atstovai vadinami amatininkais, o dirbiniai paprastai gaminami rankiniais įrankiais arba neautomatinėmis mašinomis. Amatų paslaptys buvo perduodamos iš kartos į kartą (tėvo sūnui ar meistro mokiniui). Tradiciniai amatai Lietuvoje klasifikuojami vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2008 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. 3D-481 „Dėl Tradicinių amatų klasifikacijos aprašo ir Tradicinių amatų klasifikacijos patvirtinimo“. Į šią klasifikaciją įtraukti tokie amatai kaip akmenskaldystė, alaus darymas, aliejaus spaudimas, audimas, baldininkystė, degtinės varymas, drožyba, juvelyrika, kepinimas, klumpdirbystė, kryždirbystė, maisto ruošimas, mezgimas, puodininkystė, pynimas, stiklo apdirbimas ir daug kitų.

Pagal Utenos muziejaus informaciją, tradicinių amatų meistras – tradicinis amatininkas, gebantis perduoti tradicinių amatų įgūdžius kitiems asmenims. Tradiciniam amatininkui suteikiamas tradicinių amatų meistro vardas, jeigu tradicinis amatininkas sugeba perduoti tradicinių amatų įgūdžius kitiems asmenims ir atitinka bent vieną iš šių reikalavimų:

- turi tautinio paveldo produktų gamybai ir (arba) tradicinėms paslaugoms teikti reikalingą kvalifikaciją ir verčiasi tradiciniu amatu ne mažiau kaip 3 metus nuo oficialios mokslo institucijos kvalifikacijos tradicinio amato srityje patvirtinimo dokumento išdavimo datos;
- verčiasi tradiciniu amatu ne mažiau kaip 10 metų nuo pirmojo viešo savo tradicinių gaminių, tradicinės veislės augalų, gyvūnų ar jų produktų, gamtos gėrybių produktų ar tradicinės paslaugos pristatymo ir pateikia tai patvirtinimo medžiagą;
- nuo Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymo pagrindu suteikto meno kūrėjo statuso įgijimo verčiasi tradiciniu amatu ne mažiau kaip 5 metus.

Utenos rajone tradiciniais amatais užsiima ir tradicinių amatų meistro pažymėjimą yra gavę:

1. Eglūnas Židonis. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistras, senojo kryždirbystės amato puoselėtojas.
2. Ričardas Deveikis. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistras, senojo stogdengystės amatopuoselėtojas.
3. Odetė Tumėnaitė-Bražėnienė. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistrė, senųjų amatų: margučių marginimo, medžio raižinių ir karpymo – puoselėtoja.
4. Vytautas Valiušis. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistras, senojo puodžiaus amatopuoselėtojas.
5. Vytautas Šemelis. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistras, senojo pynimo, žaislininkystės, klumpdirbystės amato puoselėtojas.
6. Aleksandra Stasytėnė. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistrė, senųjų tradicinės augalininkystės, žolininkystės, gamtos gėrybių rinkimo, maisto ruošimo, škaplieriaus audimo amatų puoselėtoja.
7. Jolita Juneliūnienė. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistrė, senojo vilnos, milo vėlimo amato puoselėtoja.
8. Albinas Šileika. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistras, senojo stalystės ir baldininkystės amato puoselėtojas.
9. Julija Stankevičienė. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistrė, senojo

mezgimo amato puoselėtoja.

10. Jolita Levčenkienė. Sertifikuotų tautinio paveldo tradicinių amatų meistrė, senjojo žaislininkystės amatopuoselėtoja.

Etninė kultūra – visos tautos (etnos) sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą bei savimonę ir etnografinių regionų savitumą. Etninės kultūros gyvoji tradicija – tautos paveldėtos kultūros perdavimas, jos kūrimas ir atsinaujinimas.

Utenos rajone etninės kultūros veikla užsiima jau aptarti Utenos kraštotyros muziejus ir jo padaliniai, tarp jų ir tradicinių amatų centras „Svirkas“, Utenos kultūros centras, Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka, Utenos rajono tautodailininkų klubas „Svirkas“, Utenos literatų klubas „Verdenė“, Utenos etninės kultūros centras.

Asociacija Utenos etninės kultūros centras (UEKC) buvo įsteigta 2001 m., centro tikslas – rūpintis lietuvių etnine kultūra, tradicinės muzikos fiksavimu, rinkimu, saugojimu ir tyrinėjimu, gyvosios tradicijos plėtojimu ir sklaida. Asociacijos UEKC lyderiai į aktyvią veiklą sujungia kultūros, švietimo darbuotojus, folkloro kolektyvus, įvairaus amžiaus liaudies muzikantus. Bendradarbiauja su Lietuvos nacionaliniu kultūros centru, Utenos kraštotyros muziejumi, Utenos meno mokykla, Utenos kultūros centru, Utenos švietimo centru ir kitomis etnine kultūrą puoselėjančiomis Lietuvos ir užsienio organizacijomis bei jų ekspertais.

Tradicinių amatų centras „Svirkas“. Saugo Utenos krašto etninės kultūros paveldą, rūpinasi vietos tradicinių amatų tęstinumu ir plėtra, telkia Utenos rajone gyvenančius amatininkus kūrybiškumo ugdymui ir saviraiškai bei teikia tautinio paveldo produktų kūrėjams viešąsias paslaugas, atstovauja atitinkamo regiono amatininkų interesams. Šis Utenos kraštotyros muziejaus padalinys įkurtas 2013 m. ir veiklą vykdo viename iš buvusios Utenos dvaro sodybos pastatų. Čia vykstančių edukacinių užsiėmimų metu sertifikuoti meistrai moko savo amato: karpinių karpymo, kiaušinių marginimo, vytelių pynimo, mezgimo, vaistinės žolininkystės, audimo, juostų pynimo ir rišimo, molinių švilpynių lipdymo, medžio raižinių bei vilnos dirbinių vėlimo subtilybių.

Centre ne tik saugomi tautinio paveldo produktai, telkiama tautodailininkų bendruomenė, bet ir rengiamos parodos, konkursai, vedami mokymai, organizuojami renginiai, diskusijos, seminarai, kūrybinės dirbtuvės. Itin populiarios centro siūlomos veiklos – apžvalginė ekskursija „Tradicioniai amatai Utenos rajone“, siūlomi edukaciniai užsiėmimai („Popieriaus karpiniai“, „Margučių marginimas“, „Žolininkystė ir jos produktai“,

„Vytelių pintinės“ „Škaplieriaus audimas“, „Prievertstės“, „Klumpių gamyba“, „Vilnos vėlimas“, „Švilpynės iš molio“,

„Tradicinė liaudies grafika: medžio raižiniai“, „Šiaudinių sodų rišimas“, „Vytinių juostų vijimas“, „Pintinių juostų pynimas“, „Žaislininkystė“, „Šventiniai meduoliai Utenai“).

Remiantis Utenos kraštotyros muziejaus 2020 m. veiklos ataskaitos duomenimis, tradicinių amatų centre

„Svirkas“ ataskaitiniais metais vyko 10 edukacinių užsiėmimų, kuriuose dalyvavo 163 asmenys, iš jų 133 moksleiviai, taip pat amatų centro reginiuose arba kaip pavieniai lankytojai apsilankė 291 asmuo.

3.5.2.3. *Muziejai*

Utenos turizmo informacijos centro interneto puslapio polapyje „Muziejai“ pateikiama informacija apie 14 muziejų-lankytinų vietų Utenos rajone, tarp kurių – Savivaldybės biudžetinės įstaigos, privačia iniciatyva įsteigti muziejai ir pažinimo erdvės.

Biudžetinės įstaigos Utenos kraštotyros muziejaus, įsteigto Utenos rajono savivaldybės tarybos, paskirtis – vieša, nuolatinė, įstatymo nustatyta tvarka įregistruotos biudžetinės kultūros įstaigos veikla, kurios svarbiausia misija yra kaupti, saugoti, tirti, eksponuoti ir populiarinti Rytų Aukštaitijos materialines, dvasines ir istorines kultūros vertybes, kultūros paveldą. Muziejus siekia tenkinti vietinės bendruomenės kultūros reikmes ir neformaliojo švietimo poreikį, skatinti iniciatyvas, pasitelkiant Utenos miesto istoriją ir kultūrą bendrame Lietuvos ir Europos istorijos bei šiandienos aktualijų kontekste; patraukliai reprezentuoti krašto istoriją atvykstančiam lankytojui. Utenos kraštotyros muziejus įkurtas 1929 m. Dabar jis veikia vienuose seniausių miesto pastatų, svarbių ir Utenos savivaldos istorijoje. Čia 1918 m. pabaigoje veikė pirmoji Utenos apskrities savivaldybė, sukurta Nepriklausomybės akto signataro Stepono Kairio. Administracinis pastatas, kaip kultūros vertybė, saugomas valstybės. Utenos kraštotyros muziejuje surinktos turtingos eksponatų kolekcijos, rengiamos parodos. Naudojant išmaniąsias technologijas, muziejaus lankytojai kviečiami paklaidžioti po senąjį ir dabartinį miestą.

Muziejus turi 6 padalinius su skirtingomis veiklos kryptimis:

- Laisvės kovų muziejus kaupia, saugo, eksponuoja ir populiarina regiono istorinę dokumentinę medžiagą apie sovietinės okupacinės valdžios vykdytą politiką, ideologiją, represijas prieš Lietuvos gyventojus, pasipriešinimo okupaciniam režimui būdus ir mastą. Laisvės kovų muziejus yra įsikūręs buvusioje siaurojo geležinkelio stotyje. Muziejaus ekspozicija atskleidžia pagrindinius 1940–1965 m. Utenos krašto ir Lietuvos įvykius, juos lygina su gyvenimu už geležinės uždangos. Taip bandymas per vieno šalies kampelio istoriją pažinti ne tik visos Lietuvos, bet ir Europos valstybių praeitį. Totalitarinių režimų priespauda tapo bendru XX a. senojo žemyno skauduliu. Ekspozicija parengta istorinių kontrastų principu, ją sudaro 6 dalys, pasakojančios apie totalitarinių režimų patirtis, gretinančios jas. Muziejuje išdėstyti Rytų ir Vakarų Europos skirtumai leidžia tautoms viena kitą labiau pažinti, suartėti.
- Tradicinių amatų centras „Svirnas“ saugo Utenos krašto etninės kultūros paveldą, rūpinasi vietos tradicinių amatų tęstinumu ir plėtra, telkia Utenos rajone gyvenančius amatininkus kūrybiškumo ugdymui ir saviraiškai bei teikia tautinio paveldo produktų kūrėjams viešąsias paslaugas, atstovauja atitinkamo regiono amatininkų interesams.
- A. ir M. Miškinių literatūrinė-etnografinė sodyba populiarina sodybą, kaupia, saugo, eksponuoja ir patraukliai perteikia visuomenei su A. ir M. Miškinių asmenybe, gyvenimu, kultūrine veikla susijusias dvasines ir materialines vertybes, atspindinčias krašto istorijos, kultūros ir meno, etninės kultūros raidą ir jų nuopelnus Lietuvos kultūrai. 1914 m. gatvinį Juknėnų k. skirstant į vienkiemius, Miškinių šeimai buvo atmatuota 24 ha žemės toliau nuo kaimo. Naujojoje vietoje sodyba baigta statyti apie 1929 m. 2000 m. bendru brolių Miškinių vaikų sprendimu sodyba buvo padovanota Utenos rajono savivaldybei. Nuo 2005 m. sodyba yra Utenos kraštotyros muziejaus padalinys, kuriame eksponuojamos Miškinių šeimos nuotraukos, knygos, buities daiktai, baldai. Klėtyje įrengta memorialinė A. ir M. Miškinių ekspozicija, edukacinė klasė. Sodyba įtraukta į Kultūros vertybių registrą.
- Vytauto Valiušio keramikos muziejus ir meno centras kaupia, saugo, tiria, restauruoja, eksponuoja bei populiarina materialines ir dvasines kultūros vertybes, atspindinčias Lietuvos keramikos istoriją ir raidą.
- Meno centras telkia bendruomenę kūrybiškumo ugdymui ir saviraiškai, skatina visuomenės kūrybinę veiklą ir meno įvairovę keramikos ir gretutinėse meno srityse.
- Tauragnų krašto muziejus kaupia, saugo, eksponuoja ir populiarina lankytinus gamtos, kultūros ir istorijos objektus, materialines ir dvasines Tauragnų krašto kultūros vertybes, atspindinčias krašto istorijos, kultūros ir meno, etninės kultūros raidą bei garsina dr. Eugenijos

Šimkūnaitės vardą. 1959 m. rudenį Tauragnuose buvo pastatyti kultūros namai. Jų statyba rūpinosi kraštiečių poetas Teofilis Tilvytis. 1969 m. jis mirė, o Utenos rajono valdžia sumanė įamžinti jo atminimą. 1971 m. Tauragnų kultūros namuose buvo įrengtas Teofilio Tilvyčio memorialinis muziejus. Atgavus nepriklausomybę, muziejus pavadintas Tauragnų krašto muziejumi, ekspozicija pakeista. Ji supažindina su Tauragnų praeitimi nuo 1261 iki 1990 m., pristatomos išskiliausios šio krašto kultūros ir meno asmenybės, tremtiniai, kovotojai už Lietuvos laisvę. Edukacinių užsiėmimų metu muziejaus lankytojai susipažįsta su daktarės Eugenijos Šimkūnaitės moksliniu ir literatūriniu palikimu.

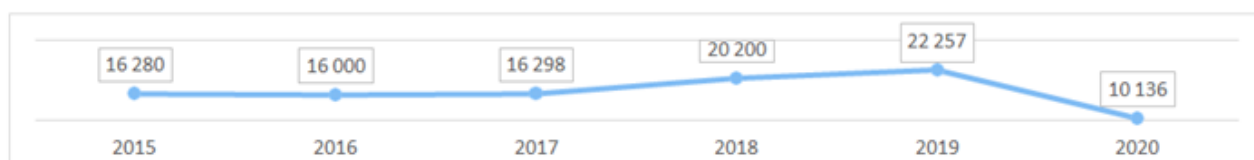
- Vadovaujantis statistinėmis veiklos ataskaitomis, matoma, kad muziejus ir jo padaliniai yra ištis aktyvūs, lankomi ir populiari. Kasmet suorganizuojama daugiau nei 200 edukacinių užsiėmimų, taip pat kasmet rengiamos tarptautinės parodos.

7 lentelė. Utenos kraštotyros muziejaus veiklos statistika

Metai	Rinkiniuose saugomų eksponatų skaičius	Eksponuota muziejaus eksponatų	Apsilankymų muziejuje skaičius	Edukaciniai užsiėmimai		Surengtų renginių skaičius	Surengta parodų		Apsilankymų interneto svetainėje skaičius
				surengtų užsiėmimų skaičius	dalyvių skaičius		iš viso	iš jų tarptautinių	
2015	74617	71	16280	240	2603	56	46	4	93176
2016	75483	58	16000	248	4205	64	48	2	121423
2017	76293	27	16298	236	4289	58	32	2	148052
2018	76917	147	20200	242	5560	72	39	2	57784
2019	77434	44	22257	325	4239	45	32	3	139345
2020	78201	0	10136	188	1971	25	32	–	223129

Šaltinis: Utenos kraštotyros muziejaus veiklos ataskaitos

Svarbu pažymėti, kad Utenos kraštotyros muziejaus lankytojų skaičius nuo 2016 m. kasmet auga. Vis dėlto, nors apsilankymų muziejaus interneto svetainėje skaičius kasmet svyruoja, nematoma augimo tendencijų.

34 pav. Apsilankymų skaičius Utenos kraštotyros muziejuje ir muziejaus padaliniuose

Šaltinis: Utenos kraštotyros muziejaus veiklos ataskaitos

Pašto stoties statinių kompleksas. XIX a. tiesiant traktą Sankt Peterburgas–Varšuva, jo viduryje atsidūrusiam nedideliame Utenos miesteliui teko svarbus vaidmuo, nulėmęs tolimesnę miesto plėtrą. 1835–1836 m. pagal architekto Vaclovas Ričelio projektą pastatyta arklių pašto stotis su nakvynės namais ir arklidėmis tuo metu buvo pati didžiausia įstaiga Utenoje. Pro šią stotį važiuvo Rusijos carai, rašytojas Onore de Balzakas, dailininkas Ilja Repinas, kun. Antanas Baranuskas, dr. Jonas Basanavičius. Greta buvo nutiesta ir ilgiausia pasaulyje optinio telegrafo linija. 1854 m. pradėta tiesti dvieilio telegrafo linija, vėliau čia buvo įrengtas laidinis telegrafas. Pašto reikmėms senosios pašto stoties statinių kompleksas tarnavo iki 1992 m. Šiuo metu – tai seniausi mieste išlikę mūropastatai, valstybės saugomi kaip kultūros vertybė, kuriuose nuo 2017 m. veikia Utenos meno mokyklos dailės skyrius.

Utenos aludarystės pažinimo centras. Utenos alaus darykla garsi visame pasaulyje jau nuo 1977 m., nes būtent šio krašto vanduo tinkamiausias alui – minkštas ir tyras. Utenos aludarystės pažinimo centras yra įsikūręs šioje darykloje. Čia galite apžiūrėti Utenos alaus prekės ženklo inovacijų, komunikacijos, reklamos ekspoziciją, dalyvauti ekskursijoje po daryklą ir jos metu susipažinti su alaus gamybai naudojamomis žaliavomis, aplankyti alaus virimo, fermentacijos ir išpilstymo cechus ir savo akimis pamatyti, kaip gimsta Utenos alus, o degustacijos metu paragauti net penkių skirtingų alaus rūšių. Ekskursijos organizuojamos grupėms nuo 20 iki 30 žmonių, trukmė – apie 2 val. Dėl Lietuvoje paskelbtos valstybės lygio ekstremalios situacijos dėl koronaviruso (COVID-19) ir rekomendacijų vengti susibūrimo vietų – visos ekskursijos Utenos alaus darykloje buvo atšauktos.

Vytauto Valiušio keramikos muziejus ir meno centras. Keramikas Vytautas Valiušis, dabar jau tituluotas pirmasis nepriklausomos Lietuvos puodžių karalius, 2001 m. įkūrė keramikos muziejų. Muziejaus ekspozicijų salėse rodoma apie 700 autentiškų senosios keramikos pavyzdžių, kurie skiriasi savo forma, paskirtimi, gamybos technika, puošyba. Šalia jų eksponuojami naujieji keramikos kūriniai, etnografiniai eksponatai. Tai terlės, čerpės, puodai ir puodeliai, puodynės, puošnūs ąsočiai, palivonai, bosai, lekai ir kt. Keramikos muziejaus dirbtuvėse įrengtos trys modernios patalpos: viena iš jų skirta lipdytinės keramikos mokymuisi, kita – žiedžiamosios, trečiojoje stovi keramikos degimo krosnys.

Raganų muziejus Pačkėnuose. Vienintelis Lietuvoje Raganų muziejus įsikūrė 2018 m. liepos 13 d. Pačkėnų laisvalaikio centro patalpose. Bendruomenės gyventoja Judita Krutoguz, kurianti raganas jau 30 metų, muziejui padovanojo raganaičių kolekciją, turinčią savo istorijas ir legendas, kurias muziejaus lankytojams seka gyva Raganaitė (personažas) su smėlio pasakos preliudija (pasirinktinai). Raganų nereikia bijoti, jas reikia pažinti. Muziejus šalia jau esančių eksponatų priima ir įkurdina raganaites, kurias dovanoja lankytojai ir svečiai. Muziejuje galima įsigyti įvairių raganiškų suvenyrų, amuletų, sveikuoliškų žolelių arbatų ir į namus gerą energiją nešančių augalų. Prie muziejaus veikiančios Raganaitės kūrybinės dirbtuvėlės lankytojams siūlo edukacinius užsiėmimus.

Užpalių dvaro arklidės-kamenyčia. Užpalių dvaras – vietinės architektūros dvaro sodyba, turinti klasicizmo bruožų. XVIII a. antroje pusėje priklausė etmonui Mykoliui Oginskiui, o po 1831 m. sukilimo atiteko carinės Rusijos išdui. Šiuo metu yra išlikę keturi dvaro pastatai. Vieną jų, liaudyje vadinamą arklidėmis, įsigijo ūkininkė Viktorija Jovarienė – žinoma Užpalių žirgininkė, pirmoji moteris, dalyvavusi respublikinėse Sartų žirgų lenktynėse.

„100 abrūsų menė“, viršaičio kabinetas, „Kamara mergelams“, „Bankelis“, senovinė mokyklos klasė – tai tik maža dalelė to, ką išvysite apsilankę buvusiose dvaro arklidėse. 1808 m. iš akmens pastatytos arklidės vis plačiau atveria duris lankytojams, jose vyksta įdomūs renginiai. Užpalių miestelio šviesuolė Viktorija Jovarienė su pas ją užsukančiais žmonėmis mielai dalijasi savo gyvenimo kraičio skrynioje sukauptomis vertybėmis.

Vaizduotės parkas „Pasaka“ ir namelis „Drakono džiunglės“. Privačioje sodyboje įkurtas muziejus. Visoje kiemo teritorijoje yra išdėstyta apie 60 pasakų motyvais sukurtų vienetinių skulptūrų iš gelžbetonio, visos skulptūros pagamintos rankomis, nesinaudojant formomis. Lankytojams ant visų skulptūrų galima lipti, fotografuotis, o pačias skulptūras norint įmanoma ir įsigyti. Kiemo viduje stovi restauruotas gyvulių tvartelis, dabar vadinamas pasakų nameliu „Drakono džiunglės“, šis namelis yra vienintelis toks Europoje.

Prieškario ūkininko sodyba. Sodyba, kurioje įrengta ši ekspozicija, yra įsikūrusi netoli Utenos miesto – ją lengvai galite rasti važiuodami link Sudeikių ir stabtelėję Sirutėnų miestelyje. 2015 m. nuo Utenos iki Sirutėnų buvo nutiestas dviračių takas, tad ekspoziciją galėsite aplankyti ir keliaudami šia transporto priemone. Atvykus jus pasitiks sutvarkyta aplinka ir prieškario daiktų kolekcija. Joje gausu įvairių indų, įrankių, prietaisų, kurių naudojimo istorijas papasakos sodybos šeimininkas. Ekspozicija yra skirta tiems, kas nori geriau suprasti prieškario ūkininkų kasdienybę.

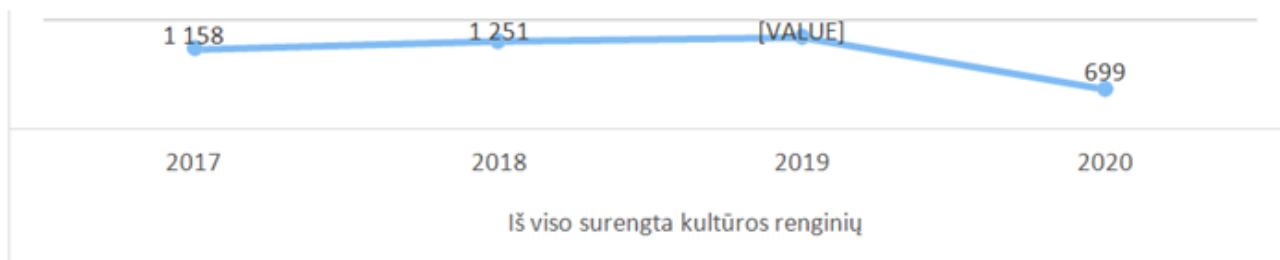
Tomo Kleinio Aukštaitijos regiono sendaikčių muziejus-ekspozicija. Istorijos mylėtojai ir smalsuoliai šiame muziejuje-ekspozicijoje gali pamatyti XIX ir XX a. pradžioje Aukštaitijos regione naudotus buitines apyvokos daiktus, indus, baldus, amatininkų įrankius, įvairių laikotarpių istorijos relikthus. Tūkstančiai eksponatų, keliaujančių daiktų istorijos, draugiška atmosfera – visa tai galima pamatyti nemokamai. Nors kartą pamatyti tai verta. Muziejus-ekspozicija yra įsikūrus Krašunos progimnazijos Kuktiškių skyriaus pastate, antrame aukšte.

Daugailių krašto muziejus. Įkurtas 1988 m. mokykloje, mokytojos Ritos Jurkevičienės

iniciatyva. Muziejuje galite susipažinti su mokyklos ir miestelio istorija, senaisiais leidiniais, pinigais, įžymiais Daugailių krašto žmonėmis. Muziejuje saugomi arkivyskupo Mečislovo Reinio asmeniniai daiktai, laiškai seseriai iš Vladimiro kalėjimo, yra Broniaus Kviklio ir kitų daugailiškių išėivijoje sukurtų darbų.

3.5.2.4. Kultūros ir meno renginiai

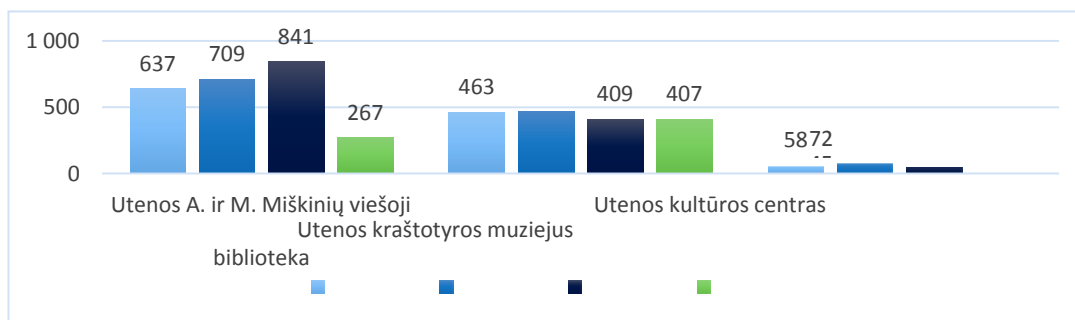
Kultūros ir meno renginius Utenos rajone organizuoja Utenos kultūros centras, Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka, Utenos kraštotyros muziejus ir jų padaliniai. Į kultūros ir meno renginių organizavimą aktyviai įsitraukia ir rajono gyventojai, bendruomenės, NVO. Prieš pandemiją Utenos rajone kasmet buvo organizuojama daugiau nei 1 000 įvairių kultūros ir meno renginių. Pandemijos laikotarpis kultūros ir turizmo įstaigoms kėlė nemažai iššūkių ir privertė ieškoti naujų veiklos formų, tad kai kurie renginiai buvo atšaukti, dalis jų organizuota virtualioje erdvėje. Taip buvo sudarytos sąlygos nuotoliniu būdu stebėti ir dalyvauti renginiuose.

35 pav. Kultūros renginių skaičius Utenos rajone

Šaltinis: Utenos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus ataskaitos

Analizuojant renginių skaičių pagal skirtingas įstaigas, matoma, kad daugiausia renginių organizuojama Utenos A. ir M. Miškinių viešojoje bibliotekoje ir jos filialuose, tačiau didžioji dalis renginių orientuota į vietinę auditoriją – tai įvairūs pristatymai, edukacijos. Mažiausia renginių organizuojama Utenos kraštotyros muziejuje ir jo padaliniuose, čia renginiai labiau tiksliniai, atskleidžiantys istoriją, pristatantys krašto kultūrą ir unikalumą. Muziejuje organizuojami ir mokymai bei užsakomosios edukacijos, aptartos kitame skyriuje.

36 pav. Utenos rajono savivaldybės kultūros įstaigose suorganizuotų renginių skaičius

Šaltinis: Utenos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus ataskaitos

Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka siekia atliepti modernėjančios visuomenės poreikius, tad čia skaitmenizuota ne tik dalis paslaugų, bet ir organizuojami virtualūs renginiai, vykdomos Kultūros paso programos. Čia organizuojami įvairūs renginiai: poezijos, prozos vakarai, krašto kūrėjų pristatymai, dokumentinio kino sklaidos, kelionių mėgėjų, mokslo populiarinimo,

naujų knygų pristatymo, nacionalinės Lietuvos bibliotekų savaitės renginiai.

Utenos kultūros centro veiklos nukreiptos į Utenos rajono kultūrinio savitumo išsaugojimą ir kūrybinės veiklos įvairovę. Centras organizuoja meno parodas, kino seansus, vykdo edukacines veiklas ir rengia Kultūros paso programas.

Daug susidomėjimo susilaukia tęstinis Lietuvos profesionalių teatrų festivalis „Pjero dienos Utenoje“, kurio metu organizuojami profesionalūs festivalio spektakliai suaugusiems ir vaikams (šokio, dramos, komedijos, muzikinių), klasikinės muzikos koncertai, 2019 m. vyko ir pasaulinio garso pianistų Mūzos Rubackytės ir Luko Geniušo fortepijono muzikos rečitaliai. Įvairiais renginiais minimos įvairios kalendorinės šventės ar atmintinos datos – Trys Karaliai, Užgavėnės, Velykos, Joninės, Atvelykis, Šeimos, Rugsėjo 1-osios, Moliūgų, Baubų šventės, Kalėdos, Naujieji metai, respublikinė folkloro šventė „Didela stora aukštaitiška padabone“, tradicinis respublikinis liaudiškų šokių festivalis „Draugai draugams“, valstybės švenčių ir atmintinų datų minėjimai – Laisvės gynėjų dienos renginiai ir akcijos, Valstybės atkūrimo, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, Lietuvos valstybės (Karaliaus Mindaugo karūnavimo) ir t. t. Renginių metu sezono metu organizuojami ir itin populiari „Ežero koncertai“ prie Dauniškio ežero.

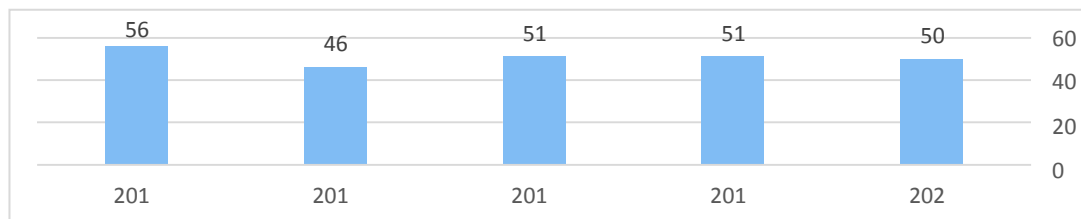
Atskirai vertėtų paminėti ir vieną iš didžiausių ir svarbiausių metų švenčių – Utenos miesto – Laimės sostinės šventę, kurios programoje kasmet gausu atrakcijų, koncertų, parodų, įvairiausių veiklų, skirtų visiems bendruomenės nariams. Laimės diena, kovo 20 d., pažymima kviečiant visus išbandyti Laimės kelią – maršrutą po laimės stoteles Utenos mieste. Šiose stotelėse naudojantis moderniomis technologijomis (skenuojant QR kodus mobiliąja programėle „Utenos laimės kelias“) galima paklausti animacinio personažo, Utenos miesto burmistro, pasakojimų apie miesto istoriją.

2019 m., bendradarbiaujant su Utenos turizmo informaciniu centru ir Utenos meno mokykla, buvo organizuotos Europos paveldo dienos, kurių metu siekta supažindinti visuomenę su Utenos žydų istorija, tradicijomis, švietimu, kultūra, verslais ir amatais. Savaitę trukusiame renginyje vyko koncertai, parodos, ekskursijos, buvo atidengta lentelė, kurioje hebrajų ir *jidiš* kalbomis pažymėta Žydų gatvė.

Dalis renginių ir kultūrinių veiklų 2020 m. buvo organizuojama virtualioje erdvėje: įkurta Kalėdų Senelio rezidencija, iš kurios „Facebook“ paskyroje buvo transliuojami šventiniai pokalbiai, muzika, skaitomos pasakos, vykdomos edukacijos. Tais metais suorganizuoti 105 virtualūs renginiai.

Utenos kraštytyros muziejus 2020 m. įgyvendino Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus ir jo partnerių – 25 Lietuvos muziejų bei Vilniaus pilių teritorijos – projektą „Virtualus muziejus“. Utenos kraštytyros muziejaus lankytojai virtualiame ture, sukurtame lietuvių ir anglų kalbomis, galėjo aplankyti visas muziejaus ekspozicijas. Virtualiu būdu buvo pristatytos parodos, projektinės veiklos, pasiekimai, rengtos edukacijos, atverti muziejaus fondai, organizuota akcija „Laiškas muziejui“. Pandemijos metu surengti 34 virtualūs renginiai.

Kalbant apie Utenos rajoną garsinančius meno kolektyvus, svarbu pažymėti, kad jų skaičius rajone gana stabilus – kasmet veiklą vykdo apie 50 meno mėgėjų kolektyvų. Šie kolektyvai aktyviai įsitraukia į organizuojamus renginius, rengia savo pasirodymus, programas, taip praturtindami renginių turinį ir atskleisdami krašto unikalumą. Svarbi meno kolektyvų funkcija apima ne tik dalyvavimą renginiuose, bet ir bendruomeniškumo stiprinimą, užimtumo, gyventojų veiklumo skatinimą.

37 pav. Meno mėgėjų kolektyvų skaičius Utenos rajone

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Utenos rajone kasmet organizuojama daug renginių, kurie skirti tiek vietiniams gyventojams, tiek miesto svečiams. Daug dėmesio sulaukia Laimės dienos bei kiti kultūriniai renginiai, dovanojantys unikalias patirtis, naujas žinias apie rajono istoriją ir savitumą.

3.5.3. Gastronominis turizmas

Gastronominis turizmas (arba kulinarinis turizmas) – autentiškų regiono patiekalų ir gėrimų siūlančių restoranų, barų, bendruomenių ir kt. lankymas. Taip pat gali būti agrarinio turizmo rūšis, kai turistai lankosi ūkiuose, susipažįsta su tuo, kaip daromas sūris, sviestas ir pan., apžiūri naminius gyvulius. VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ duomenimis, gastroturizmas yra tikras fenomenas – tai sparčiausiai auganti turizmo sritis Lietuvoje ir visame pasaulyje. Maistas tapo kelionės tikslu, o dėl šios priežasties auga kelionės metu maistui skiriamos išlaidos. Lietuvos etnokultūriniuose regionuose organizuojamos teminės degustacijos, gaminių edukacijos, atgaivinamas litvakų, lietuvių ir dvarininkų kulinarinis paveldas. Lietuva turi daugiau nei 3 tūkstančius autentiškų patiekalų receptų. VŠĮ „Keliauk Lietuvoje“ sukurti ir keli gastrominio turizmo gidai – Gastroliavimo gidas, Cepelinų kelias ir kitos bulvinės stotelės, Ledų žemėlapis (Utenos rajonas į šiuos maršrutus nėra įtrauktas).

Svarbu pažymėti, kad populiarėja ir lėtojo maisto (angl. *slowfood*) idėjos. Skleidžiant šias idėjas, formuojamas visuomenės supratimas apie tradicinį, kokybišką maistą. Pagrindiniai lėtojo gyvenimo ar lėtojo maisto principai – sąmoningi sprendimai, asmeninis pasirinkimas (apsvarstyti, ar išorės diktuojamos sąlygos tikrai tinka tau, individui), gyvenimas sau tinkamu tempu, teisingu greičiu, jeigu turi skubėti – „skubėk“ lėtai, rinkis kokybę (vietoj kiekybės) ir balansą.

Utenos rajone gastrominio turizmo tipas nėra pakankamai išvystytas ir plačiai viešinamas. Vis dėlto glaudžiai bendradarbiaujama su Utenos apskrities savivaldybėmis, pavyzdžiui, parodos ADVENTUR 2017 metu, atsižvelgiant į parodos temą „Paragauk pasaulio, paragauk Lietuvos“, apskrities savivaldybės pristatė edukacines programas, susijusias su Utenos krašto kulinariiniu paveldu.

Tradiciónių patiekalų norintys paragauti keliautojai Utenos rajone gali apsilankyti kavinėse, kaimo turizmo sodybose ir kitose sodybose, kuriose teikiamos maitinimo paslaugos. Aukštaitiškame meniu – blynai su dažiniais, ežero žuvienė, troškinti kopūstai su dešrelėmis ir kt.

3.5.4. Sakralinis turizmas

Sakralinio turizmo reikšmė ir *Camino Lituano*. Religija, kaip reiškinys, yra neatsiejamai susijusi su žmogaus individualiu, socialiniu ir kultūriniu gyvenimu. Taigi, ji tampa svarbi ir kultūros bei turizmo vystymui. Religinis, arba sakralinis, turizmas yra viena seniausių turizmo

formų, kuri ir šiandien nepraranda svarbos ir reikšmingumo daugelio žmonių gyvenime. Lietuvoje veikia *Camino Lituano* – pirmas ir vienintelis savarankiškai keliauti paruoštas 500 kilometrų šiuolaikinis piligrimų kelias, besidriekiantis per visą Lietuvą ir prisijungiantis prie Europos tarptautinio Šv. Jokūbo kelių tinklo. Arčiausiais Utenos rajonui *Camino Lituano* kelio taškas yra Burbiškyje, Anykščių r. sav.

Maldos namai. Remiantis Utenos krašto enciklopedijos duomenimis, Utenos r. sav. yra 20 bažnyčių, cerkvių. Dauguma jų pastatytos viduramžiais, o seniausia, pirmoji Tauragnų bažnyčia, datuojama net apie 1387 m. Pagal turimus duomenis, dauguma senųjų bažnyčių keitėsi, dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių (gamtos poveikio, gaisrų, karų, sovietų okupacijos ir kt.) bažnyčios buvo atstatomos, perstatomos, atnaujinamos. Yra išlikę ir nemažai senųjų laikų inventoriaus, pavyzdžiui, altorių, liturginių rakandų, aukso, sidabro dirbinių, knygų.

Utenos rajone yra 4 cerkvės (Rytų apeigų krikščionių – stačiatikių ir unitų – šventykla, kulto namai) – Utenos Šv. Mykolo sentikių cerkvė, Užpalių Šv. Nikolajaus Stebukladario cerkvė, Nečėnų Švč. Dievo Motinos Gimimo sentikių cerkvė, Šeimatis Švč. Dievo Motinos Užtarėjos sentikių cerkvė.

Utenoje veikia ir Utenos Dievo Apvaizdos seserų vienuolynas, pradėjęs kurtis 2012 m. (ištakos Panevėžyje, 1930 m.). Šiuo metu visoje Lietuvoje yra 20 seserų, iš kurių 4 gyvena Utenoje. Kiekvieną dieną, išskyrus pirmadienį (seserų dykumos diena), 19 val. vyksta maldos vakarai, atviri visai visuomenei. Vienuolyno konferencijų salėje nuolat veikia įvairios parodos, priimamos mokinių grupės edukacijoms, vyksta seminarai krikščioniškomis temomis.

Sakralinis maršrutas. Utenos TIC sukūrė ir sakralinį maršrutą, kurio ilgis – 6 km. Keliaujant maršrutu galima aplankyti Utenos Dievo Apvaizdos bažnyčią, Utenos Švč. Marijos Kankinių Karalienės koplyčią, Viešpaties Pakilimo į dangų stačiatikių cerkvę, sinagogas, Utenos Kristaus Žengimo į dangų bažnyčią ir varpinę, Utenos Dievo Apvaizdos seserų vienuolyną, Šv. Mykolo sentikių cerkvę.

Žydai Utenoje. Kalbant apie žydų bendruomenės paveldą Utenos rajone, akcentuojama, kad šios bendruomenės šaknys Utenoje siekia XVI–XVII a. Utenoje buvo pastatytos 7 sinagogos (pagal įstatymus 80-iai žydų namų leista statyti sinagogą, o 30-iai namų – maldos namus (kloizą), tačiau iki šiandien jos neišliko. Maldos namus suniokojo gaisrai ir karas, jų vietoje dabar įrengtos įvairios įstaigos, gyvenamasis namas ir automobilių stovėjimo aikštelė. Žydų laikus mena tik Ežero g. 2 esanti teisinių paslaugų kontora: iki šių dienų fasade yra sinagogai būdingų elementų – išorinėje sienoje stačiakampio formos išgaubimas, žymintis šventųjų ritinių saugyklos vietą viduje.

Didžioji sinagoga buvo pastatyta apie 1862 m., iš pradžių medinė, vėliau perstatyta į mūrinę su įstiklintais arkiniais langais. Sinagogos išorės ir vidaus atnaujinimo darbus atliko uteniškis skulptorius Itzhakas (Izaokas) Jofė, baigęs Kauno meno mokyklą. Sinagoga veikė iki Antrojo pasaulinio karo. Pastatas nukentėjo per karą, vėliau buvo suremontuotas ir jame įsikūrė įvairios įstaigos. Šiuo metu sinagogos pastatas perstatytas, jame veikia hemodializės centras.

Beit midrašas (Baltoji sinagoga) – priestatas, pastatytas prie Didžiosios sinagogos XIX a. pab. Pirmojo pasaulinio karo metu šioje sinagogoje veikė vokiečių karinės administracijos įstaiga. Pastatas sugriautas per Antrąjį pasaulinį karą, dabar jo vietoje įrengta automobilių stovėjimo aikštelė.

Šiandien Utenoje galima tik aplankyti ir apžiūrėti vietas, kur kadaise stovėjo žydų maldos namai, ar apžiūrėti pastatus, kurių paskirtis šiandien visai kitokia. 2020 m., minint Europos paveldo dienas, Utenoje, Žydų gatvėje, atidengta lentelė su šios gatvės pavadinimu jidiš ir hebrajų kalbomis. 2021 m. visuomenei pristatyta vienintelė Lietuvoje tiesiogiai iš jidiš kalbos išversta žydų atsiminimų knyga, skirta Utenos miestui ir jo regionui (Molėtai, Anykščiai, Vyžuonos ir kt.).

Siekiant išsaugoti žydų kultūros paveldą Utenoje įgyvendintos ir kitos iniciatyvos. 2020 lapkričio 26 d. Utenos rajono savivaldybė su Lietuvos žydų (litvakų) bendruomene pasirašė bendradarbiavimo sutartį rengiant ir įgyvendinant Europos žydų kultūros paveldo kelią Lietuvoje. 2020 m. atidengta freska „Šochetas Kavinskis“ Utenos litvakų bendruomenės ir kultūros atminimui. 2021 m. atidengtas meno kūrinys Utenio aikštėje – bronzinė širdis litvako Bernardo Louno atminimui, atidengta atminimo lentelė, skirta Bernardo Louno šeimos namo (neišlikusio) vietai pažymėti. Lentelė atidengta minint B. Louno gimimo 100 metines.

38 pav. Žydų kultūros paveldo įprasminimas Utenoje

Šaltinis: Google vaizdai

3.5.5. Sportinis ir aktyvus turizmas

Sportinis turizmas – tai įvairių sudėtingumo kategorijų sportiniai žygiai, įvairios varžybos (technikos, raliai, maratonai ir kt.), orientavimosi sporto užsiėmimai ir kt. aktyvaus laisvalaikio veiklos. Pasaulio turizmo organizacija (UNWTO) nurodo, kad sportinis turizmas yra vienas iš sparčiausiai augančių turizmo sektorių. Vis daugiau turistų savo kelionių metu domisi sportine veikla, nesvarbu, ar sportas yra pagrindinis kelionės tikslas, ar ne. Įvairių rūšių ir dydžių sporto renginiai taip pat pritraukia turistus, o artėjantiems renginiams pasirošia ir vietos verslininkai – apgyvendinimo, maitinimo įstaigos, programas ir aktyvesnę veiklos viešinimą vykdo muziejai, kultūros įstaigos, vietinių amatų centrai ir kt. Dideli ir masiški sporto renginiai (olimpinės žaidynės, pasaulio taurės čempionatai) gali tapti net turizmo plėtros katalizatoriumi, kai per sportą formuojamas miesto ar šalies įvaizdis, vystoma infrastruktūra, auga ekonomika.

Sportinis turizmas Lietuvoje – viena iš Lietuvoje populiarių ekstremalaus sporto ir ekstremalaus turizmo šakų. Sportinio turizmo pagrindai susiformavo šeštajame dešimtmetyje. Nuo 1958 m. steigiami miestų ir rajonų turistų klubai. Šiems klubams įsikūrus visoje Lietuvoje, pradėta rengti sportinio turizmo pirmenybes pagal atskiras sporto šakas, nuo 1969 m. – kalnų turiadas, nuo 1972 m. – pėsčiųjų, nuo 1982 m. – slidžių ir vandens sportinio turizmo maratonus. XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje populiariausios sportinio turizmo šakos: pėsčiųjų, vandens, dviračių turizmas.

Sportinis turizmas gali būti skirstomas į kelias turizmo šakas, pavyzdžiui, dviračių, pėsčiųjų, slidžių, kalnų, vandens, automobilių, motociklų, žirgų turizmą ir pan. Utenos rajonas – itin palanki vieta vystyti vandens, pėsčiųjų, dviračių turizmą dėl gražaus gamtovaizdžio, daugybės ežerų.

Dviračių turizmui ir aktyviam laisvalaikiui pritaikomi ir kasmet atnaujinami (įrengiami) pėsčiųjų ir dviračių takai. Utenos rajone įrengti ir teniso kortai, kuriuose ne tik galima žaisti tenisą, bet ir vyksta įvairūs turnyrai, pritraukiantys žaidėjus ir svečius iš visos Lietuvos.

Rajone taip pat organizuojami automobilių ir motociklų sporto renginiai, kurie pritraukia dalyvių ir žiūrovų iš kitų Lietuvos savivaldybių. Tai – Lietuvos motokrose čempionato renginiai, žiemos ralis „Winter Rally“ – tai didžiausia automobilių sporto šventė, tarptautinio ralio dalis, organizuojama rajone kasmet (dėl netinkamų oro sąlygų renginys atšauktas 2008, 2016 ir 2020 m., 2021 m. neįvyko dėl pandemijos).

Vis dėlto organizuojami renginiai, žygiai pėsčiomis ar dviračiais, varžybos ir kt. neišnaudojami kaip galimybė sportiniam turizmui plėtoti. Norint išvystyti šią Utenos rajono įvaizdžio, kaip sportiško, aktyvaus laisvalaikio ir patirčių kryptį, reikalinga aktyvi reklaminė kampanija, glaudesnis skirtingų įmonių, įstaigų bendradarbiavimas siūlant turistams kompleksinių paslaugų paketus, pasirengiant priimti miesto svečius didelių renginių, turnyrų, varžybų metu ir pan.

3.5.6. Turizmo rinkodara

Utenos rajono turizmo rinkodaros plėtros strategija 2016–2020 m., patvirtinta Utenos rajono savivaldybės tarybos 2016 m. vasario 18 d. sprendimu Nr. TS-46, buvo pagrindinis dokumentas, apibrėžęs veiksmus Utenos rajono įvaizdžio formavimui, turizmo potencialo didinimui ir lankytinų rajono objektų viešinimui. Strategijos paskirtis – nustatyti turizmo rinkodaros tikslus ir uždavinius, numatyti pagrindines priemones 2016–2020 m. laikotarpiui, siekiant formuoti Utenos rajono, kaip patrauklios vietovės, įvaizdį, skatinti vietinį ir atvykstatamąjį turizmą.

Rinkodaros veiksmų plane numatytos priemonės įgyvendintos atsakingų vykdytojų – Utenos rajono savivaldybės administracijos, savivaldybės įstaigų, Utenos TIC. Numatytos priemonės plane – dalyvavimas įvairiose turizmo išteklius pristatančiose parodose, naujienlaiškių, leidinių, informacinių pranešimų rengimas, leidyba ir viešinimas, parengti ir išleisti žemėlapiai, gidai, ekskursijų, renginių organizavimas, virtualaus gido parengimas (mobilioji programėlė) ir kt. Plane numatyti tikslai pasiekti.

Pagrindinės dvi Utenos rajono ir miesto pozicionavimo kryptys – Utena – laimės miestas ir Ežerų krašto (kartu su regiono savivaldybėmis) šūkiai. Laimės miestą simbolizuoja Utenos TIC logotipe vaizduojama pasaga. Pasak tradicijų, jei pasaga kabinama atviruoju galu žemyn, ji – amuletas. Tokia pasaga kaip magnetas pritraukia ir sulaiko blogą energiją, ir ji nepatenka į namus. Amuletas nuveja bėdas ir nelaimes.

39 pav. Utenos turizmo informacijos centro logotipas su laimės simboliu – pasaga

Šaltinis: Utenos TIC

2013 m. vykdyto socialinio projekto „Laimės barometras“ metu Utena išrinkta laimingiausiu miestu Lietuvoje. Laimės miesto statusas patvirtintas ir tarptautiniame bendruomenių konkurse „The LivCom Awards“ – bendruomenių kategorijoje 20–70 tūkst. gyventojų. 2007 m. ir 2011 m. Utena tapo prizininke, o 2013 – nugalėtoja. Įvaizdį tvirtina su laime siejamo simbolio – pasagos

atvaizdavimas Utenos herbe, Utenos – laimės miesto – L taško logotipas.

Utenos miesto sode pastatyta laimės simboliui skirta skulptūra – Kęstučio Musteikio pasagos formos kūrinys „Atrask savo laimę“. Krašunos upelio pakrantėje įrengti skulptūros darbai „Laimės pėdos“ – akmenyse įspaustos šeimos pėdos: viename akmenyje tėčio pėdos, kitame akmenyje mamos pėdos, trečiame vaiko ir į jį atsirėmusio šunelio pėdos. Krašunos parke įrengtas ir „Laimės šulinys“. Utenio aikštėje įrengta Vytauto Šemelio sukurta „Laimės plytelė“. Joje matoma kalvio nukaldinta pasaga su užrašu „laimės sostinė“. Taip pat sukurtas ir maršrutas „Utenos laimės kelias“, kuriuo keliaujant skirtingais būdais (pėsčiomis, paspirtukais ar dviračiais) po Utenos miestą galima aplankyti 15 objektų – Laimės stotelių.

Reikia pastebėti, kad laimės miesto, bendruomeniškumo jausmo ugdymo per meno raišką, kultūrą ir kitas kūrybines industrijas bei gamtos ypatybių išryškinimo per skirtingas iniciatyvas ir rinkodaros priemones Lietuvoje yra nemažai. Toliau bus trumpai aptariama keleto Lietuvos miestų patirtis formuojant miesto įvaizdį, taigi, ir vykdant turizmo rinkodarą.

Vilniaus miestas. Lietuvos sostinėje Vilniuje (didžiausiame Lietuvos mieste pagal gyventojų skaičių) itin daug iniciatyvų, kultūros ir meno renginių, gyventojų, bendruomenių saviraiškos vietų ir kt. Vienas iš bendruomeniškumo pavyzdžių – „Miesto laboratorija“. Tai tvarus ir aplinkai nekenksmingas edukacinis bendruomenės centras, savyje talpinantis kavinę, atvirą renginių erdvę, ekoinovacijas, hidroponinį daržą, edukacinį sodą, galeriją ir „pasidaryk pats“ lauko žaidimų aikštelę vaikams. Čia turistai gali nusipirkti vietoje kepamų bandelių, duonos, užaugintų daržovių.

Alytus – laimės miestas. Alytus, kaip ir Utena, siekia pozicionuoti save kaip laimės arba laimingų žmonių miestą. Tai daroma per įvairias iniciatyvas, akcijas, laimės dienos minėjimus ir atskiras rinkodaros iniciatyvas. Verta paminėti keletą, sulaukusių daug dėmesio ir pasisekimo:

- Laimės dieną (kovo 20 d.) – Alytaus miesto teatre su nuolaidomis buvo galima įsigyti bilietų į spektaklius, vyksiančius kovo–gegužės mėnesiais, akcija 2019 m. pavadinta „Rožinis trečiadienis Alytaus teatre“.

- Pirmasis Lietuvoje bendruomenės iniciatyva kuriamas sodas. Jis įkūnija Rytų filosofiją ir tapo vieta atsipalaiduoti, gėrėtis gamtos grožiu, pajusti laimę būnant čia ir dabar. Japoniško sodo bendruomenė siekia darnos su gamta, tvarumo ir bendrystės, dėl kurių sodas Alytuje, buvusios Nemuno senvagės vietoje, prie Dailidės ežerėlio, tapo traukos objektu. Kitas sodo analogas Lietuvoje – bendruomenės gėlynai. Kiekviena bendruomenė per akciją DAROM švarina ne tik aplinką, bet ir sodina savo gėlynus (narcizų parkas Gargžduose, Klaipėdos rajone, kasmet papildomas vis naujais sodinukais, aukojant tiek sodinukus, tiek pinigų naujų narcizų sodinimui ir priežiūrai), vyksta žydinčios bendruomenės rinkimai.

- Alytus – pirmasis miestas Lietuvoje, 2018 m. įdiegęs ir išbandęs dalyvaujamojo biudžeto iniciatyvą, kurios metu miestiečiai kvieisti siūlyti savo idėjas dėl dalies biudžeto lėšų panaudojimo. Tarp pasiūlymų – apžvalgos ratas jaunimo parke, nematytų pramogų parkas, išskirtinis paplūdimys, skulptūros ir daugelis kitų.

Reikia pastebėti, kad, nors Alytus skiria daug dėmesio turizmo plėtrai ir informavimui, aiškaus, ryškaus turizmo įvaizdžio nėra sukurta. Miestas pozicionuojamas kaip aktyvus, bendruomeniškas, aktyvūs miestiečiai prisideda savo kūryba prie miesto viešinimo, tačiau daugiau originalesnių iniciatyvų nepastebima.

Kaunas – pilnas kultūros. Visai kita situacija nei Alytuje yra Kaune. Kauno miestas ypač aktyviai ruošėsi Europos kultūros sostinės metams – 2022 m. Ruoštis pradėta beveik prieš 2 metus, kai sudaryta komanda ėmėsi veiksmų inicijuoti įvairius kultūros renginius, neeilinius minėjimus, rinkodaros kampanijas, buvo imtasi įvairių kūrybinių strategijų ir kt. Tai akivaizdu analizuojant pastarųjų metų portaluose, socialiniuose tinkluose publikuotą informaciją. Svarbu tai,

kad, nors ir ypatingas dėmesys skirtas kultūrinių renginių organizavimui, itin svarbi tapo komunikacija – estetika, miesto ambasadoriai, daugybės skirtingų komunikacijos kanalų naudojimas, siekiant pasiekti kuo įvairesnę auditoriją, žymių žmonių (nuomonės formuotojų) įrašai socialiniuose tinkluose.

2018 metais oficialiais Tarptautinės laimės dienos ambasadoriais Lietuvoje tapo projekto „Kaunas ir

Kauno rajonas – Europos kultūros sostinė 2022“ komanda, įsitikinusi, kad Kaunas yra laimingų žmonių miestas.

„Kaunas 2022“ komanda nėra vieninteliai Laimės dienos programos autoriai ir kūrėjai – prie šios dienos kūrimo ir augimo kiekvienais metais kviečiami jungtis visi: muziejai, bibliotekos, mokyklos, darželiai, būreliai, klubai, senelių namai, kavinės ar turgūs, kiemai, laiptinės ar namų bendruomenės ir t. t.

Minint laimės dieną, pasirenkami įvairūs skambūs šūkiai (pavyzdžiui, „Duok laimei kelią“). Tarptautinės laimės dienos 2019 m. metu „Kaunas 2022“ komanda kvietė visus atverti duris ir suteikti daugiau prieinamumo tiems, kuriems mūsų visuomenėje sunkiau pasiekti kultūrinį miesto ir rajono gyvenimą, meno šventoves, viešąsias erdves, transporto priemones, prekybos centrus ir kitas vietas. Į laimės dienos šventę įsitraukė 130 organizacijų, suorganizuota 160 renginių, kuriuose, skaičiuojama, apsilankė 36 500 asmenų. 2020 m. dalis renginių perkelta į virtualią erdvę, skirtas dėmesys sveikatai, tvarumui, gyvenimui sudėtingomis sąlygomis. Pasiekta laimės dienos auditorija – daugiau nei 91 tūkst. žmonių.

Kiti Lietuvos regionai, savivaldybės jų patirtys ir rekomenduojamos įvaizdžio stiprinimo ir turizmo rinkodaros priemonės, kryptys ir (ar) pavyzdžiai:

- Laimės miesto koncepcijos plėtojimas – www.laimesmiestas.lt ar „Facebook“ paskyros sukūrimas, aktyviai vykdant socialinių tinklų ir kitą e. rinkodarą per, pavyzdžiui, laimės ambasadorius, aktyvius socialiniuose tinkluose šeimų, kelionių nuomonės formuotojus (angl. *influencer*), tinklalaides (pavyzdžiui, populiariausio kanalo „Savas miestas“ tinklalaidėje kalbėta apie Utenos miestą, kaip laimės miestą), vaizdo įrašus, televizijos laidas.

- Laimė – grožis, gamta, šeima ir bendruomenė. Laimės miesto koncepciją galima plėtoti per bendruomenės vaismedžių sodą (išvesta uteniško obuolio, kriaušės, slyvos rūšis); uteniškiai gali paaugti pinigų įstaigoms ir pasodinti vaismedį sode savo gimusiam kūdikiui (analogas – Vilniaus sakurų parkas).

- Jauno verslo steigimo skatinimas siekiant pritraukti kuo originalesnių verslo idėjų rajone. Originalios, unikalios idėjos ir jų puoselėtojai patys neretai vykdo aktyvią komunikaciją ir rinkodarą siekdami pritraukti turistų, klientų.

- Laimės festivalis – tradicijų kūrimas per kasmetį 3 dienų renginį ne tik vietiniams gyventojams, bet ir turistams iš visos Lietuvos. Tradicinis conceptualus renginys, viešinantis Utenos rajoną platesniu nei regiono mastu.

IV. UTENOS RAJONO GYVENTOJŲ APKLAUSOS REZULTATAI

Siekiant nustatyti Utenos rajono gyventojų požiūrį į turizmą rajone, populiariausius lankomus objektus, trūkstamas pramogas ar paslaugas, atlikta gyventojų apklausa. Apklausa buvo vykdoma el. būdu, klausimynas pateiktas *Google Forms* platformoje.

40 pav. Kvietimas dalyvauti gyventojų apklausoje ir klausimynas *Google forms* platformoje

- **Gyventojų apklausa** vykdyta 2021 m. liepos 21–rugpjūčio 14 d.
- **Apklausoje dalyvavo** 103 respondentai.
- **Kvietimas dalyvauti** apklausoje viešintas Utenos rajono savivaldybės interneto tinklalapyje www.utena.lt, „Facebook“ paskyroje „Utenos rajono savivaldybė“, Utenos TIC „Facebook paskyroje“ ir įvairiose Utenos rajono gyventojus vienijančiose „Facebook“ grupėse („Uteniškiai“, „Utenos skelbimai“, „Kas vyksta Utenoje“, „Night music Utena“, „Utenos forumas“, „Renginiai Utenoje“, „Utenos turgelis“, „Utenos dviratininkai“ ir kt.).

Apklausos formoje buvo bendrai klausiama: „Ar Utenos rajonas patrauklus turizmui ir laiko leidimui?“ Taip pat pateikta informacija dėl apklausos vykdymo: „Į šį klausimą atsakysime rengdami Utenos rajono turizmo plėtros strategiją iki 2026 m. Strategijoje numatysime veiksmus ir žingsnius, kuriais atversime rajoną turizmui, išryškindami Utenos unikalumą, gamtos grožį, kviesime verslininkus didinti turizmo paslaugų pasiūlą, taip kuriant ir auginant Utenos rajoną,

patrauklų ir turistui, ir gyventojui!“

Klausimyną sudarė 4 klausimai:

1. **Idėjos Utenai:** dažniausiai leidžiamės į tokias keliones, kur galime pamatyti kažką išskirtinio, sudalyvauti neeiliniame renginyje, atrasti tai, ko kitur nėra. Ką išskirtinio Utenos rajone galėtume sukurti ir siūlyti atvykstantiems?

2. **Utena – laimės miestas.** Kaip manote, kas padėtų stiprinti šį miesto įvaizdį?

3. **Turizmo verslas.** Kokių laisvalaikio paslaugų trūksta rajone? Kokių paslaugų ar pramogų norėtumėte jūs?

4. **Turizmas šiandien ir rytoj.** Kaip manote, ką būtų galima padaryti, kad Utenos rajone padaugėtų turistų, jis taptų patrauklesnis laisvalaikį leisti jaunimui, šeimoms? Galbūt organizuoti išskirtinį renginį? Rekonstruoti paveldo objektą? Sutvarkyti privažiavimą, įrengti dviračių taką palei ežerą? Kviečiame siūlyti bet ką, kas, Jūsų nuomone, padėtų kurti patrauklesnį Utenos rajono įvaizdį, akcentuotų rajono išskirtinumą!

Gyventojai pateikė gana detalius atsakymus. Pagrindiniai atsakymų bruožai, kurie buvo akcentuojami daugelio respondentų atsakymuose:

- Utenai trūksta dviračių takų;
- uteniškai itin linkę lyginti Utenos rajoną su kitais rajonais („...o Zarasuose tai taip susitvarkė“, „...Anykščiuose...“, „...Visagine...“);
- trūksta vandens pramogų („kaip Zarasuose“), SPA, neišnaudojami turimi ežerai, upės;
- silpnai išplėtotas paslaugų verslas – nėra daug pasirinkimo, kur apsistoti ir pavalgyti;
- savivaldybės atsakomybės ribose pasiūlymai apsiribojo takų tvarkymu, stendų pastatymu, gėlynų, parkų tvarkymu, tiltų statymu ir apžvalgos bokštų įrengimu;
- siūlyta nemažai išskirtinių idėjų – stikliniai tuneliai po Dauniškio ežerą; apžvalgos ratai (angl. *ferris wheel*) ežere, ant vestuvių kalno, Tauragnuose ar Sudeikiuose; parasparnių ar sklandytuvų varžybos ir t. t.

Toliau bus pateikiami susisteminti respondentų atsakymai į klausimus. Į pirmąjį klausimą „Idėjos Utenai. Ką išskirtinio Utenos rajone galėtume sukurti ir siūlyti atvykstantiems?“ atsakė 79 respondentai. Atsakymai pagal kategorijas pateikti lentelėje.

8 lentelė. Gyventojų, dalyvavusių apklausoje, siūlymai dėl turizmo plėtros Utenos rajone

Kategorija	Siūlymai / atsakymai
Kultūra	• Radvilų kelio atkarpos kūrimas ir kelio viešinimas pritraukiant turistus • Vyžuonėlių dvaro sutvarkymas ir panaudojimas meno ekspozicijoms • Utenos mieste esantį vienuolyną būtina įtraukti į lankytinų objektų sąrašą, pastatyti nuorodas miesto centre • Įrengti menininkų skverą ir atskleisti vietos kūrėjų, amatininkų ir menininkų potencialą • Pritaikyti Narkūnų piliakalnį lankymui ir edukacinėms veikloms (kaip Kernavėje), įrengti apžvalgos aikštes, sūpynes, apšvietimą ar šviesos instaliacijas

Infrastruktūra	• Įrengti dviračių takus aplink Uteną, Antalgės, Tauragnų, Alaušo, Sudeikių ežerus • Išplėsti pasivaikščiojimo takų tinklą (ypač miškuose, palei ežerus, kartu su informaciniais stendais) • Sukurti daugiau vietų fotografavimuisi (ežerų pakrančių atvėrimas, kalvų išnaudojimas panoraminėms nuotraukoms) • Sutvarkyti rajono maudyklas • Esantį parką prie bažnyčios atnaujinti, įrengti šviesos instaliacijas (pavyzdžiui, įrengti šviečiančius tiltus vakaro metu ar interaktyvias, į judesį reaguojančias šviesas) • Tiltu per Alaušo ežerą iki salos įrengimas (saloje sutvarkyti parką, įrengti apžvalgos aikštelę), atnaujinti šalia esančių ežerų paplūdimius • Poilsiaviečių, sūpynių, dviračių takų palei piliakalnius įrengimas • Puoselėti jau įrengtus miesto parkus • Atnaujinti šiukšlinės prie Dauniškio ežero – jos būtinai turi būti su dangčiais, nuolat tvarkyti lankytinų objektų aplinką • Tiltų įrengimas (virš Utenos tvenkinio, Dauniškio, Vyžuonaičio, Alaušo ežerų), originalesnių sprendinių įgyvendinimas (stikliniai tiltai ar apžvalgos vietos, pontoniniai lieptai, lazerių projekcijos ir kt.) • Apžvalgos rato įrengimas, apžvalgos bokštų, aikštelių įrengimas • Koncertinė vietos ar estrados įrengimas prie Utenos tvenkinio
Paslaugos	• Trūksta viešbučio, SPA paslaugų • Reikalingas pirčių ir baseinų kompleksas • Vandens parko įrengimas • Vandenlenčių parko įrengimas • Vandens dviračių nuomos vietos • Slidinėjimo, vasaros rogučių trasos ir sūpynių įrengimas ant Aukštakalnio parko kalno • Drakoninių kanojų sporto populiarinimas • Daugiau apgyvendinimo paslaugų • Įrengti karstyklių parką (pavyzdžiui, tokį, koks yra Dainuvoje) • <i>Minizoo</i> su poilsio zonomis įrengimas (į tai įeina: naminiai gyvūnai, tvenkiniai, kuriuose galima žvejyba už papildomą kainą, katamaranai, žaidimo aikštelė vaikams, orientuojamasi į šeimas su vaikais) • Išnaudoti URPMC aikštelę, paverčiant ją <i>realcity</i> trasa („už prieinamą kainą būtų galima pasivažinėti greituminiam laikui su savo automobiliu“) • Lino kelias: nuo pasėjimo iki nuėmimo ir naudojimo • Edukacijos (pavyzdžiui, senoviniu būdu mušamas sviestas, kurį lankytojai ragauja vietoje ar išsiveža namo, pažintis su žolininkės E. Šimkūnaitės veikla ir specializuotos kavinės įrengimas, kurioje – autentiškas maistas, išskirtinės žolininkės arbatos receptai ir pan.) • Gastronominio turizmo plėtra ir viešinimas (aukštaitiški patiekalai, išskirtinis paveldo maistas)

	– koldūnai, lašiniai, aukštaitiška „naminukė“, Utenos alaus kelias baruose (degustacija su istoriniu pasakojimu), blynai su „dažiniu“)
Renginiai	• Ralio varžybų rengimas ir automobilių sporto populiarinimas • Parasparnių ar sklandytuvų varžybų etapų rengimas Utenos r. • Alaus šventės organizavimas • Rajono ūkininkų organizuojama derliaus šventė (pavyzdžiui, panaši į Oktoberfestą)
Aplinka ir kraštovaizdis	• Dekoratyvinių augalų sodo sukūrimas • Želdynų tvarkymas ir plėtra • Menininkų kūrinių (piešinių ant sienų, skulptūrų) įrengimas • Žolių skulptūros ant piliakalnių, vandens, parkuose, paryškinančios kraštovaizdį • Raganų skulptūros

Šaltinis: sudaryta autorių

Kitas respondentams užduotas klausimas – „Utena – laimės miestas. Kaip manote, kas padėtų stiprinti šį miesto įvaizdį?“ Atsakymus į šį klausimą pateikė 83 respondentai, o jų atsakymai pateikti lentelėje.

9 lentelė. Gyventojų, dalyvavusių apklausoje, siūlymai dėl Utenos miesto įvaizdžio stiprinimo

Kategorija	Siūlymai / atsakymai
Veiklos / renginiai	• Sveikatingumo ir sveikos gyvensenos renginių organizavimas • Bendruomeninių veiklų organizavimas (šeimų piknikai, rogučių varžybos, sniego seniūstatymo varžybos ar kt.) • „Utena – laimės miestas“ akcentavimas per specifinius renginius, originalias veiklas, ne tik miesto gimtadienio organizavimas • Daugiau renginių, skirtų jaunimui
Idėjos	• Interaktyvaus žaidimo sukūrimas (ėjimas mieste, „renkant pasagos formą“) • Vietos legendų kūrimas ar populiarinimas (objektai, kuriuos palietęs, sugalvojęs norą, ar vietas, kurias aplankęs, lankytojas taptų laimingesniu) • Kelioninis žemėlapis turistui Utenoje (ir itin aktyvus viešinimas)
Gyvenamoji aplinka	• Dekoruoti daugiabučių namai • Sutvarkyta aplinka, takai, šaligatviai • Daugiau aktyvių, sportuojančių žmonių • Jaunų specialistų pritraukimas (pavyzdžiui, mokytojų, darželių auklėtojų), kurie aktyviai įsitrauktų į bendruomeninių veiklų organizavimą, aplinkos tvarkymą ir kt. • Didinti vietų, renginių, veiklų prieinamumą visiems (asmenims, turintiems negalią, asmenims iš socialinę riziką patiriančių šeimų ar kt.)

Įvaizdžio formavimas	• Kritiškai vertinamas „Laimės miesto“ įvaizdis, kadangi frazė – reliatyvi, dažnai nekuriama konceptualus šios vizijos įprasminimas • Reikia daugiau reklamos, skirtingų komunikacijos kanalų, naudojamų kanalų vertinimas, originalios idėjos ir jų paieška • Daugiau asociatyvinių simbolių naudojimo rinkodaroje („daugiau laimės simbolių pasagų, pavyzdžiui, kaip Venspilyje karvutės“)
-----------------------------	--

Šaltinis: sudaryta autorių

Į trečiąją klausimą „Turizmo verslas. Kokių laisvalaikio paslaugų trūksta rajone? Kokių paslaugų ar pramogų norėtumėte Jūs?“ daugumos respondentų atsakymai kartojosi. Atsakymus į klausimą pateikė 90 respondentų. Panašūs atsakymai į anksčiau pateiktus dominuoja ir klausime „Turizmas šiandien ir rytoj. Kaip manote, ką būtų galima padaryti, kad Utenos rajone padaugėtų turistų, jis taptų patrauklesnis laisvalaikį leisti jaunimui, šeimoms? Galbūt organizuoti išskirtinį renginį? Rekonstruoti paveldo objektą? Sutvarkyti privažiavimą, įrengti dviračių taką palei ežerą? Kviečiame siūlyti bet ką, kas Jūsų nuomone padėtų kurti patrauklesnį Utenos rajono įvaizdį, akcentuotą rajono išskirtinumą!“

Susisteminta atsakymų į 3 ir 4 klausimus suvestinė pateikta lentelėje.

10 lentelė. Gyventojų, dalyvavusių apklausoje siūlymai dėl turizmo verslo ir paslaugų plėtros

Kategorija	Siūlymai / atsakymai
Vandens pramogos ir sportas	• Vandens parkas, vandenlenčių parkas, batutų parkas ant vandens • Baidarių nuoma • SPA centras, baseinų ir pirčių kompleksas • Sporto infrastruktūros vystymas visame rajone
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos	• Daugiau kokybiškų maitinimo įstaigų • Apgyvendinimo paslaugų plėtra mieste ir už miesto ribų • Paslaugos gamtos vietose – stovyklavietės, stovyklavimo su visais patogumais (angl. <i>glamping</i>) vietos
Pramogos	• Naktinis klubas • Kino teatras • Muzikos renginių organizavimas • Veiklų / erdvių veikloms žiemos metu • Karstyklių trasos • Orientacinių veiklų organizavimas • Ekstremalios pramogos • Edukacinės veiklos • Pabėgimo kambarys, stalo žaidimų kambarys • Paspirtukų, alternatyvių transporto priemonių nuoma • Daugiau skoningų kultūrinių renginių, orientuojantis ne tik į kaimo bendruomenes

Infrastruktūra	• Dviračių takų tinklo plėtra su periferinėmis vietomis • Istorinių pastatų tvarkymas („<i>Utena pramonės miestas ir lyginant nes su panašaus dydžio ar net mažesniais miestais (Ukmerge, Rokiškio, Kėdainiais) nusileidžiame tuo, kad neturime senamiesčio, manau reiktų viską ką turime klasikinio pabandyti kuo labiau išnaudoti turizmui (pvz. Senoji bažnyčia ar planuojamas rekonstruoti Utenos dvaras aka saulės gimnazija) taip pat Utenio aikštę su laiku paversti ne tik administracine aikšte kur yra savivaldybė kolegija ir bakas, o tokia aikšte kur yra lauko kavinės, suvenyrų parduotuvės ir kitokios krautuvėlės (fantazuojant tam reiktų lengvatinių teisių tam tikro verslo įkūrimui būtent Utenio aikštėje ar prie jos</i>“ (kalba netaisyta)
-----------------------	---

Šaltinis: sudaryta autorių

Bendrai apžvelgiant respondentų pateiktus atsakymus į klausimus, reikia pastebėti, kad, Utenos gyventojų nuomone, rajonui reikia:

- daugiau dviračių ir pasivaikščiojimo takų;
- daugiau pramogų, transporto priemonių (paspirtukų, dviračių, riedžių ar pan.) nuomos punktų;
- daugiau į sveikatingumą ir fizinį aktyvumą orientuotų pramogų, paslaugų, infrastruktūros;
- turistinių maršrutų, įtraukiant įdomius, unikalius objektus ir patirtis (jungiant ne tik lankomas vietas, bet ir rajono verslininkus, gidus);
- konceptualesnio „Utena – laimės miestas“ rinkodaros vystymo;
- esamų lankytinų objektų tvarkymo ir pritaikymo lankytojų poreikiams.

Atsižvelgiant į gyventojų aktyvumą teikiant pasiūlymus, vertinant Utenos rajono turizmo situaciją, rekomenduojama ir ateityje vykdyti panašaus pobūdžio apklausas, tyrimus. Taip ne tik gaunamas grįžtamasis ryšys, bet ir gaunamos idėjos bei siūlymai dėl turizmo vystymo, renginių organizavimo ir kt.

V. SSGG ANALIZĖ

Stiprybės	Galimybės
• Patogi geografinė padėtis • Poilsui tinkanti gamtinė aplinka (Ežerų kraštas – 186 ežerai rajone) • Tvarkomi ir prižiūrimi kultūros paveldo objektai • Sukurti rekreacinės infrastruktūros objektai • Sporto bendruomenė ir renginių gausa • Aktyviai veikia Utenos TIC ir VIC • Apgyvendinimo įstaigų, kaimo turizmo sodybų gausa • Didėjanti vidutinė turistų viešnagės trukmė • Etnografiniai kaimai – unikalūs paveldo objektai • Įvaizdžio stiprinimas per „Utena – laimės miestas“ ir „Ežerų kraštas“ komunikaciją • Nuoseklus turistų skaičiaus augimas nuo 2016 m.	• Bendradarbiavimas su Utenos regiono savivaldybėmis pristatant turizmo išteklius, siūlant paslaugų paketus • Aktyvesnis informacijos apie teikiamas turizmo paslaugas viešinimas ir sklaida Lietuvos ir užsienio rinkose • Turizmo infrastruktūros atnaujinimas ir plėtra • Reikšmingi moksliniams tyrimams archeologiniai kultūros paveldo objektai – piliakalniai, akmens amžiaus stovyklos, senoviniai kaimai • Gamtinio, kultūrinio-pažintinio, sporto, gastrominio, lėtojo turizmo plėtra • ES struktūrinių fondų parama darniam gamtos vystymui, biologinės įvairovės išsaugojimui, kultūros paveldo modernizavimui ir apaugai • Įsitraukimas į VŠĮ „Keliau Lietuvoje“ veiklą (turistų, keliautojų gidai, gastrominiai, miško viešbučių žemėlapiai ir kt., kuriuose šiuo metu Utenos rajonas minimas minimaliai arba neminimas)
Silpnybės	Grėsmės
• Sezoniškumas (turizmas, nakvynių skaičius didžiausias vasaros metu) • Mažėjantis nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose • Mažas užsienio turistų susidomėjimas rajonu • Nepakankamai gerai išvystyta privati turizmo infrastruktūra • Nepakankamai išvystytas sveikatingumo (angl. <i>wellness</i>) turizmas, palyginti su apskrities savivaldybėmis	• Populiarėjančios kitos Utenos apskrities savivaldybės • Dėl sezoninių pramogų (paslaugų trūkumo) potencialūs turistai renkasi aplinkines savivaldybes • Pandemijos sukelti iššūkiai – mažėjantis nakvynių, apsilankymų TIC skaičius • Nepakankamas paveldo objektų savininkų ir valdytojų dėmesys paveldo objektų tvarkymui

VI. UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS TURIZMO PLĖTROS STRATEGIJA 2022–2026 M.

6.1. Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros vizija iki 2026 m.

Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros vizija iki 2026 m., siekiant išlaikyti rajono vystymosi nuoseklumą ir tęstinumą, formuluojama atsižvelgiant į:

Utenos rajono plėtros viziją, pateiktą Utenos rajono savivaldybės strateginiame plėtros plane 2018–2024 metams, patvirtintame Utenos rajono savivaldybės tarybos 2018 m. kovo 29 d. sprendimu Nr. TS-64,; Utenos rajonas – regioninis traukos centras, kuriame sudarytos sąlygos tvariai pramonei, smulkiąjam ir vidutiniam verslui bei turizmui plėtoti, bendruomenės gyvenimo kokybei užtikrinti.

Utenos rajono turizmo rinkodaros viziją, pateiktą Utenos rajono turizmo rinkodaros plėtros strategijoje 2016–2020 m., patvirtintoje Utenos rajono savivaldybės tarybos 2016 m. vasario 18 d. sprendimu Nr. TS-46 (atsižvelgiama siekiant tolimesnio strateginės krypties tęstinumo ir plėtros planuojamame laikotarpyje): Utenos rajonas taps atpažįstamas kaip darnaus poilsio traukos centras, plėtojant kultūrinį, pažintinį, gamtai nekenksmingą turizmą.

Atsižvelgiant į pateiktas formuluotes ir siekiant išlaikyti Utenos rajono plėtros tęstinumą ir sąveiką su kitais planavimo dokumentais, suformuluota planuojamo 2022–2026 m. laikotarpio vizija. Ji sudaryta iš 2 dalių – Utenos rajono ir Utenos miesto vizijos, kurios nurodo miesto ir rajono turizmo plėtros siekiamybę.

Utenos rajonas – atviras patyrimui darnaus poilsio kraštas, kuriame tvariai vystoma gamta, puoselėjama kultūra ir skatinamas aktyvus laisvalaikis.

Utenos rajono vizijos dimensijos:

Atviras patyrimui. Įgyvendindami turizmo plėtros planą, sieksime sudaryti sąlygas turistų, rajono svečių ir vietinių gyventojų patyrimui. Būtent per galimybę patirti, išbandyti kažką naujo, neatrasto atskleisime Utenos rajono savastį ir unikalumą.

Darnaus poilsio kraštas. Plėtodami turizmo sektorių, remsimės trimis lygiavertėmis darnaus vystymosi sritimis – aplinkos apsauga, ekonominiu vystymusi ir socialine gerove. Darniai plėtodami šias sritis, kursime aplinkai nekenksmingą, socialine atsakomybe paremtą ir vietos ekonomiką stiprinantį Utenos rajoną, kaip darnaus poilsio centrą.

Tvariai vystoma gamta. Pritaikydami gamtinius išteklius turizmui, sieksime, kad būtų laikomasi aplinkosauginių reikalavimų, išsaugoma biologinė įvairovė, o turizmas neigiamai nepaveiktų Utenos rajono gamtovaizdžio.

Puoselėjama kultūra, istorija ir tradicijos. Utenos rajone gausu istorijos, tradicinių vertybių ir kultūros. Puoselėdami šias sritis, stengsimės atskleisti ir atrasti svarbius, įdomius ir unikalius akcentus, kurie leistų patirti Utenos rajono kultūrinės ypatybės.

Skatinamas aktyvus laisvalaikis. Utenos rajone didelis dėmesys skiriamas sporto plėtrai ir fiziniam aktyvumui. Puoselėdami aktyvų laisvalaikį rajone, kursime sąlygas pažinti Utenos rajoną per sportą, nuotykius ir aktyvias patirtis.

Utenos miestas – laimės miestas, augantis gamtos, kultūros ir industrijos darnoje.

Utenos miesto vizijos dimensijos:

Laimės miestas. Utena – miestas, kviečiantis surasti savo laimę. Tam kuriamos miesto žaliosios erdvės ir patogią aplinką, čia puoselėjamas bendruomeniškumas, socialinė, emocinė ir fizinė gerovė.

Augantis. Miestas – dinamiškas, nuolat besikeičiantis ir gyvas darinys. Siekiama, kad Utenos miesto svečiai turėtų galimybę kokybiškai ilsėtis, džiaugtųsi miesto istorija, kultūra, gamta, dviračių takais, miestas būtų patogus tiek turistui, tiek gyventojui.

Gamtos, kultūros ir industrijos darna. Utena – industrinis, pramonės miestas, augantis darnoje su gamta ir kultūra, sutinkama visose miesto erdvėse.

6.2. Strateginiai prioritetai

Daugiausia dėmesio, vykdant turizmo sektoriaus plėtrą Utenos rajone, bus skiriama darnaus turizmo vystymui ir šioms turizmo kryptims:

- Kultūriniam-pažintiniam turizmui
- Industriniam turizmui
- Gamtiniam turizmui (ekoturizmui)
- Sportiniam turizmui

Igyvendinant Utenos rajono turizmo plėtros strategiją 2022–2026 m., numatomi 3 plėtros prioritetai:

- Turizmo paslaugų įvairovės ir infrastruktūros plėtra
- Turistinio potencialo ir žinomumo didinimas
- Ekonominio konkurencingumo skatinimas

6.3. Prioritetai, tikslai, uždaviniai ir siekiami rodikliai

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Esama reikšmė	Siekiamą reikšmė	Mato vnt.	Duomenų šaltinis
1.	PRIORITETAS. TURIZMO PASLAUGŲ ĮVAIROVĖS IR INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA					
1.1.	TIKSLAS. Vystyti ir modernizuoti turizmo infrastruktūrą	Metinis turizmo informacijos centro interneto puslapio lankytojų skaičius	80 494 (2020 m.)	2026 m. – 96 592 (+20 proc.)	asm. / proc.	TIC
1.1.1.	UŽDAVINYS. Modernizuoti kultūrinius paveldo ir turizmo objektus	Modernizuotų objektų sk.	–	5	vnt.	URSA, NVO
1.1.2.	UŽDAVINYS. Plėsti ir sutvarkyti rekreacinių teritorijų infrastruktūrą	Sukurtos / atnaujintos rekreacinių teritorijų infrastruktūros objektų sk.	–	21	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
1.2.	TIKSLAS. Turizmo paslaugų / produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas	Metinis turizmo informacijos centro lankytojų skaičius	6 557 (2020 m.)	2026 m. – 13 114 (+100 proc.)	asm. / proc.	TIC
1.2.1.	UŽDAVINYS. Gerinti viešųjų turizmo paslaugų kokybę ir stiprinti turizmo srities valdymą Utenos rajone	Suorganizuotų mokymų turizmo srities specialistams skaičius Atliktų tyrimų skaičius	– –	5 4	vnt. vnt.	URSA, TIC Utenos r. švietimo įstaigos, TIC
1.2.2.	UŽDAVINYS. Didinti turizmo paslaugų įvairovę ir prieinamumą	Sukurtų turizmo paslaugų paketų skaičius	–	3	vnt.	Savivaldybės įstaigos, bendruomenės, privatūs asmenys
1.2.3.	UŽDAVINYS. Atskleisti esamą rajono kultūrinio turizmo potencialą	Įgyvendintų iniciatyvų kultūros paveldo objektuose skaičius	–	15	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
2.	PRIORITETAS. TURISTINIO POTENCIALO IR ŽINOMUMO DIDINIMAS					
2.1.	TIKSLAS. Stiprinti Utenos rajono patrauklumą regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu mastu	Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose	6 879 (2020 m.)	2026 m. – 8 942 (+30 proc.)	asm. per metus	Lietuvos statistikos departamentas

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Esama reikšmė	Siekiamą reikšmė	Mato vnt.	Duomenų šaltinis
2.1.1.	UŽDAVINYS. Formuoti ir didinti Utenos rajono žinomumą ir gerinti jo įvaizdį turizmo sektoriuje	Igyvendintų iniciatyvų / sukurtų turizmo produktų / renginių, kurie organizuoti ar juosedalyvauta, skaičius	–	55	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
2.1.2.	UŽDAVINYS. Kurti ir populiarinti turizmo maršrutus, kelius ir (ar) trasas	Sukurtų maršrutų skaičius	–	9	vnt.	TIC
2.1.3.	UŽDAVINYS. Atskleisti Utenos rajono išskirtinumą per originalias turizmo iniciatyvas	Igyvendintų iniciatyvų skaičius	–	16	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
3.	PRIORITETAS. Ekonominio konkurencingumo didinimas					
3.1.	TIKSLAS. Skatinti turizmo verslo plėtrą ir gyventojų verslumą bei didinti investicijas į rajono viešąjį turizmo infrastruktūrą, rekreacijos ir turizmo paslaugas	Apgyvadinimo ir maitinimo paslaugų veiklaužsiimančių veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje	32 (2021 m.)	2026 m. – 48 (+50 proc.)	vnt.	Lietuvos statistikos departamentas
3.1.1.	UŽDAVINYS. Skatinti ir remti Utenos rajono savivaldybės turizmo paslaugų įmonių ir organizacijų infrastruktūros plėtrą ir (ar) atnaujinimą, tokių įmonių ir organizacijų steigimąsi	Metinis apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklaužsiimančių įregistruotų ūkio subjektų skaičius metų pradžioje	–	3	vnt.	Lietuvos statistikos departamentas
3.2.1.	UŽDAVINYS. Sudaryti sąlygas ekonominės veiklos plėtrai ir investicijų pritraukimui	Materialinės investicijos turizmo srityje, tenkančios vienam gyventojui	1 502 (2019 m.)	2026 m. – 1802 (+20 proc.)	tūkst. Eur	Lietuvos statistikos departamentas

6.4. Prioritetų, tikslų, uždavinių ir priemonių suvestinė lentelė

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekiamą reikšmę	Mato vnt.	Vykdytojas
1.	PRIORITETAS. TURIZMO PASLAUGŲ ĮVAIROVĖS IR INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA				
1.1.	TIKSLAS. Vystyti ir modernizuoti turizmo infrastruktūrą	Metinis turizmo informacijos centro interneto puslapio lankytojų skaičius	96 592	asm.	TIC
1.1.1.	UŽDAVINYS. Modernizuoti kultūrinius paveldo ir turizmo objektus	Modernizuotų objektų skaičius	5	vnt.	URSA, NVO
1.1.1.1.	Narkūnų piliakalnio aktualizavimas pritaikant lankymui	Lankymui pritaikytas piliakalnis	1	vnt.	URSA
1.1.1.2.	Utenos dvaro sodybos rūmų modernizavimas	Lankymui pritaikyti dvaro sodybos rūmai	1	vnt.	URSA
1.1.1.3.	Užpalių dvaro sodybos modernizavimas	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	URSA
1.1.1.4.	Vyžuonėlių dvaro sodybos pastatų modernizavimas	Modernizuotas objektas	1	vnt.	NVO
1.1.1.5.	Vestuvių kalnelio prie Utenos tvenkinio teritorijos sutvarkymas ir modernizavimas	Modernizuotas objektas	1	vnt.	URSA
1.1.2.	UŽDAVINYS. Plėsti ir sutvarkyti rekreacinių teritorijų infrastruktūrą	Sukurtos / atnaujintos rekreacinių teritorijų infrastruktūros objektų sk.	21	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
1.1.2.1.	Utenos rajono vandens telkinių ir jų prieigų aktualizavimas laisvalaikio praleidimui	Lankymui pritaikytos laisvalaikio zonos	2	vnt.	URSA, privatūs asmenys
1.1.2.2.	Utenos miesto vandens telkinių ir jų prieigų aktualizavimas laisvalaikio praleidimui	Lankymui pritaikytos laisvalaikio zonos	5	vnt.	URSA, privatūs asmenys
1.1.2.3.	Saugomų gamtos objektų ir teritorijų aktualizavimas, pritaikant lankymui	Lankymui pritaikyti saugomi gamtos objektai (teritorijos)	2	vnt.	URSA
1.1.2.4.	Panoraminio apžvalgos rato įrengimas Utenos m.	Įrengtas panoraminis apžvalgos ratas	1	vnt.	URSA, privatūs asmenys
1.1.2.5.	Baseino modernizavimas ir SPA centro įrengimas Utenos m.	Modernizuotas baseinas ir įrengtas SPA centras	1	vnt.	URSA, privatūs asmenys
1.1.2.6.	Puodžių parko įrengimas V. Valiušio keramikos muziejuje, Leliūnuose	Įrengtas parkas	1	vnt.	URSA

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekiamą reikšmę	Mato vnt.	Vykdytojas
1.1.2.7.	Sąlygų sudarymas skirtingų turizmo tipų vystymui Utenos rajone	Sukurta infrastruktūra ir sudarytos sąlygos vandens pramogoms teikti	1	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos,
		Sukurta infrastruktūra ekoturizmo (ekologinio turizmo) plėtrai	1	vnt.	bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
		Sukurta infrastruktūra kultūrinio turizmo vystymui	1	vnt.	
		Išplėsta aktyvaus turizmo paslaugų ir pramogų infrastruktūra	1	vnt.	
		Išplėsta žiemos sporto paslaugų ir pramogų infrastruktūra	1	vnt.	
1.1.2.8.	Projekto „Informacinės struktūros plėtra Ignalinos, Molėtų ir Utenos rajonuose“ įgyvendinimas	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	URSA
1.1.2.9.	Projekto „Turizmo informacinės infrastruktūros plėtra Utenos, Ignalinos, Zarasų rajonų ir Visagino savivaldybėse“ įgyvendinimas	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	URSA
1.1.2.10.	Utenos tvenkinio prieigų aktualizavimas laisvalaikio praleidimui	Lankymui pritaikytos laisvalaikio zonos	1	vnt.	URSA
1.1.2.11.	Pažintinio gamtos tako įrengimas (modernizavimas)	Įrengtas (modernizuotas) gamtos takas	1	vnt.	URSA
1.2.	TIKSLAS. Turizmo paslaugų / produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas	Metinis turizmo informacijos centro lankytojų skaičius	13 114	asm.	TIC
1.2.1.	UŽDAVINYS. Gerinti viešųjų turizmo paslaugų kokybę ir stiprinti turizmo srities valdymą Utenos rajone	Suorganizuotų mokymų turizmo srities specialistams skaičius	5	vnt.	URSA, TIC
		Atliktų tyrimų skaičius	4	vnt.	Švietimo įstaigos, TIC
1.2.1.1.	Turizmo tarybos steigimas	Įsteigta turizmo taryba	1	vnt.	URSA
1.2.1.2.	Turizmo paslaugų gavėjų viešosios nuomonės tyrimo atlikimas	Atlikti viešosios nuomonės tyrimai (2024 ir 2026 m.)	2	vnt.	TIC
1.2.1.3.	Paslaugų dizaino ir lankytojų srautų pagrindiniuose lankytinuose objektuose tyrimo atlikimas	Atlikti paslaugų dizaino ir lankytojų srautų tyrimai (2024 ir 2026 m.)	2	vnt.	Utenos r. švietimo įstaigos
1.2.1.4.	Turizmo sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos kėlimas	Suorganizuotų mokymų skaičius	5	vnt.	URSA, TIC

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekiamą reikšmę	Mato vnt.	Vykdytojas
1.2.2	UŽDAVINYS. Didinti turizmo paslaugų įvairovę ir prieinamumą	Sukurtų turizmo paslaugų paketų skaičius	3	vnt.	Savivaldybės įstaigos, bendruomenės, privatūs asmenys
1.2.2.1.	Skaitmenizuoti turizmo paslaugas	Aktualia informacija papildoma Utenos turizmo informacijos centro interneto svetainė	nuolat	–	TIC
		Google Maps platformoje atnaujinta turizmo paslaugų teikėjų, turizmo paslaugų ir produktų aprašymų informacinė bazė	nuolat	–	
		Skurta ir įdiegta Utenos rajono savivaldybės turistinių bei rekreacijos objektų ir paslaugų informacinė ir rezervavimo sistema	1	vnt.	
1.2.2.2.	Multisensorinio kambario ir jo sanitarinių patalpų įrengimas	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	Utenos seniūnijos bendruomenė
1.2.2.3.	Lėtojo turizmo paslaugų vystymas	Tradicinių amatininkų, sertifikavusių tautinio paveldo produktus, ir amatų el. gido parengimas ir viešinimas	1	vnt.	
		Gastronominio turizmo paslaugų tiekėjų skaičius	5	vnt.	
		Gastronominio turizmo paslaugų paketo parengimas ir viešinimas	1	vnt.	
		Patirtinio turizmo skatinimas parengiant turisto rekomendacijų el. gidą	5	vnt.	
		Vykdytos reklamos kampanijos: sezoninės reklaminės kampanijos, skaitmeninės rinkodaros kampanijos, tikslinei auditorijai pritaikytos skaitmeninės kampanijos (vnt.)	5	vnt.	
1.2.2.4.	Bendruomenės įtraukimas kuriant turizmo paslaugas, organizuojant renginius ir kitas pramogas	Interaktyvios ekspozicijos įrengimas, skirtos 9–10 deš. laikotarpiui, įtraukiant interaktyvias pramogas	1	vnt.	Utenos rajono bendruomenės, privatūs asmenys
1.2.2.5.	Aktyvaus ir sporto turizmo paslaugų vystymas	Suorganizuotų sporto renginių, varžybų skaičius	150	vnt. renginių	Sporto organizacijos
		Preliminarus sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius renginiuose	25 000	asm. per metus	

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekiamą reikšmę	Mato vnt.	Vykdytojas
1.2.3.	UŽDAVINYS. Atskleisti esamą rajono kultūrinio turizmo potencialą	Igyvendintų iniciatyvų kultūros paveldo objektuose skaičius	15	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
1.2.3.1.	Užpalių dvaro įveiklinimas	Igyvendintų iniciatyvų skaičius	5	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės,
1.2.3.2.	Utenos dvaro sodybos rūmų įveiklinimas	Igyvendintų iniciatyvų skaičius	5	vnt.	

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekiamą reikšmę	Mato vnt.	Vykdytojas
1.2.3.3.	Vyžuonėlių dvaro įveiklinimas	Įgyvendintų iniciatyvų skaičius	5	vnt.	NVO, privatūs asmenys
2.	PRIORITETAS. TURISTINIO POTENCIALO IR ŽINOMUMO DIDINIMAS				
2.1.	TIKSLAS. Stiprinti Utenos rajono patrauklumą regioniniu ir nacionaliniu mastu	Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose	8 942	asm. per metus	TIC, URSA
2.1.1.	UŽDAVINYS. Formuoti ir didinti Utenos rajono žinomumą ir gerinti jo įvaizdį turizmo sektoriuje	Įgyvendintų iniciatyvų / sukurtų turizmo produktų / renginių, kurie organizuoti ar juose dalyvauta, skaičius	55	vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
2.1.1.1.	Utenos rajono turizmo rinkodaros programos	Parengta turizmo rinkodaros programa 2022–2026 m.	1	vnt.	URSA TIC
2.1.1.2.	„Utena – laimės miestas“ įvaizdžio stiprinimas	Įgyvendintos iniciatyvos	nuolat	–	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys
2.1.1.3.	Utenos rajono – turizmo krašto įvaizdžio stiprinimas ir rinkodaros iniciatyvų vykdymas	Publikuota straipsnių vietos, regioninėje ir nacionalinėje spaudoje	25	vnt.	URSA, TIC
		Filmuota medžiaga	25	vnt.	
		Įgyvendintos turizmo rinkodaros priemonės	nuolat	–	
2.1.1.4.	Kompleksinės rinkodaros prioritetinėse atvykstamojo turizmo rinkose vykdymas	Rinkos, kuriose taikomas rinkodaros priemonių kompleksas	3	vnt.	TIC
		Dalyvavimas tarptautinėse turizmo parodose	15	vnt.	TIC
		Dalyvavimas Lietuvos miestų šventėse	15	vnt.	TIC
2.1.1.5.	Utenos m. ir rajoną reprezentuojančių renginių organizavimas	Suorganizuoti kiti renginiai	15	vnt.	TIC
2.1.1.6.	Turizmo produktų kūrimas 1 002 ežerų krašte	Sukurtų turizmo produktų sk.	10	vnt.	TIC
2.1.1.7.	Turizmo informacijos paslaugų teikimas	Utenos turizmo informacijos centro lankytojų skaičiaus augimas	20	proc. per metus	TIC
		Apsilankymų Utenos turizmo informacijos centro interneto svetainėje skaičiaus augimas	5	proc. per metus	TIC

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekiamą reikšmę	Mato vnt.	Vykdytojas
		Utenos turizmo informacijos centro sekėjų soc. tinkluose (FB) skaičiaus augimas	5	proc. per metus	TIC
2.1.1.8.	Projekto „Pažink Lietuvos regionus iš arčiau“ įgyvendinimas	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	TIC
2.1.1.9.	Projektų paraiškų finansavimui iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, kitų fondų ar programų rengimas	Parengta projektų paraiškų Projektų, kuriems skirtas finansavimas, skaičius	15 –	vnt. vnt.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės
2.1.2.	UŽDAVINYS. Kurti ir populiarinti turizmo maršrutus, kelius ir (ar) trasas	Sukurtų maršrutų skaičius	9	vnt.	TIC
2.1.2.1.	Utenos laimės kelio vystymas	Įgyvendintos iniciatyvos	5	vnt.	URSA, TIC, bendruomenės
2.1.2.2.	Utenos žydų kultūros paveldo pažinimui skirtų maršrutų vystymas	Įgyvendintos iniciatyvos	5	vnt.	URSA, TIC, bendruomenės
2.1.2.3.	Iniciatyvos „Radvilų kelias“ vystymas	Įgyvendintos iniciatyvos	1	vnt.	URSA, TIC, bendruomenės
2.1.2.4.	Utenos rajono įžymių žmonių pažinimui skirtų maršrutų sukūrimas	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	TIC
2.1.2.5.	Utenos rajono dvarų, dvarviečių ir kitų istorinių objektų pažinimui skirtų maršrutų sukūrimas	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.6.	Etninio turizmo, pristatančio etninę kultūrą, papročius ir gyvenimo būdą, maršruto sukūrimas	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.7.	Kaimo turizmo maršrutų kūrimas, pristatantis ūkių ir sodybų teikiamas paslaugas	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.8.	Gastronominio maršruto vystymas	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.9.	Nuotykių turizmo maršrutų sukūrimas, įtraukiant žygius, žaidimus, patirtis gamtoje	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.10.	Gamtinio turizmo maršrutų sukūrimas	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.11.	Alternatyvaus turizmo maršrutai specifinėms auditorijoms	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.12.	Industrinio maršruto vystymas	Sukurti turizmo maršrutai (trasos)	1	vnt.	
2.1.2.13.	Pėsčiųjų žygių esamais maršrutais, keliais ir trasomis organizavimas	Suorganizuota renginių	5	vnt.	URSA, TIC, bendruomenės

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekiamą reikšmę	Mato vnt.	Vykdytojas
2.1.2.14.	Informacinės ženklinimo infrastruktūros plėtra sukurtuose turizmo maršrutuose, keliuose ir (ar) trasose	Pagal poreikį	–	vnt.	URSA
2.1.3.	UŽDAVINYS. Atskleisti Utenos rajono išskirtinumą per originalias turizmo iniciatyvas	Įgyvendintų iniciatyvų skaičius	48	48	URSA, TIC, savivaldybės įstaigos, privatūs asmenys, NVO
2.1.3.1.	Teminių turizmo, kultūrinių, pramoginių renginių organizavimas	Japoniško personažo „Utena“ renginio organizavimas –komiksų piešimas, bendruomenės sodo sodinimas, pažintis su japonų kultūra ir kt.	5	vnt.	KC, privatūs asmenys, jaunimo organizacijos
		Laimės dienos (kovo 20 d.) renginių organizavimas įtraukiant vietos verslininkus, amatininkus, paslaugų teikėjus	5	vnt.	TIC, KC, URSA, NVO, privatūs asmenys
2.1.3.2.	Mažosios architektūros ir meno elementų įrengimas Utenos rajone	Įrengta mažosios architektūros objektų skaičius rajone	5	vnt.	Meno kūrėjai, privatūs asmenys, bendruomenės
2.1.3.3.	Projekto „Etno bangos: tarptautinio bendradarbiavimotinklo tarp kultūros ir jaunimo darbuotojų sukūrimas“ įgyvendinimas	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	VŠĮ Euroregiono „Ežerų kraštas“ direktorato biuras
3.	PRIORITETAS. Ekonominio konkurencingumo didinimas				
3.1.	TIKSLAS. Skatinti turizmo verslo plėtrą ir gyventojų verslumą bei didinti investicijas į rajono viešąją turizmo infrastruktūrą, rekreacijos ir turizmo paslaugas	Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla užsiimančių veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje	48	vnt.	URSA
3.1.1.	UŽDAVINYS. Skatinti ir remti Utenos rajono savivaldybės turizmo paslaugų įmonių ir organizacijų infrastruktūros plėtrą ir (ar) atnaujinimą, tokių įmonių ir organizacijų steigimąsi	Metinis apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla užsiimančių įregistruotų ūkio subjektų skaičius metų pradžioje	3	vnt.	URSA
3.1.1.1.	Menų gaudyklė. Kūrybinių rezidencijų tinklo išvystymas Ežerų krašto regione	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	URSA
3.1.1.2.	Nedarbo mažinimas – verslumo skatinimas derinant verslo modelius ir kūrybiškumą ekologiškame, jauname ir perspektyviame versle	Įgyvendintas projektas	1	vnt.	URSA

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Siekama reikšmė	Mato vnt.	Vykdytojas
3.1.1.3.	Gyventojų verslumo turizmo srityje skatinimas	Suorganizuota verslumo skatinimo renginių / mokymų	5	vnt.	URSA
		Renginiuose / mokymuose dalyvavusių asmenų skaičius	50	asm.	URSA
3.1.1.4.	Turizmo dienos renginio organizavimas didinant galimybes susipažinti su vietiniais paslaugų teikėjais, turizmo paslaugomis / produktais ir turizmonaujienomis	Suorganizuotas renginys – Turizmo diena	5	vnt.	URSA
3.1.2.	UŽDAVINYS. Sudaryti sąlygas ekonominės veiklos plėtrai ir investicijų pritraukimui	Materialinės investicijos turizmo srityje, tenkančios vienam gyventojui	1 802	tūkst. Eur	URSA
3.1.2.1.	Teritorijų vystymo plano potencialiems investuotojams ir plano pristatymo parengimas ir investicinių objektų / teritorijų žemėlapių parengimas potencialiems investuotojams	Parengtas planas	1	vnt.	URSA
		Parengtas ir nuolat atnaujinamas bei viešinamas interaktyvus GIS žemėlapis	1	vnt.	URSA
3.1.2.2.	Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų (PPP) plėtra turizmo srityje	Sudaryta sandorių	2	vnt.	URSA
3.1.2.3.	Sukurta infrastruktūra apgyvendinimo paslaugų teikimo plėtrai	Igyvendinta iniciatyvų	1	vnt.	URSA, privatūs asmenys

VII.STEBĖSENOS SISTEMA

7.1. Strategijos įgyvendinimo stebėsenos ir kontrolės sistema

Strategijos įgyvendinimo laikotarpis: 2022–2026 m.

Pradėjus įgyvendinti Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros strategiją 2022–2026 m., numatomi atlikti veiksmai:

1. 2022 m. II ketv. sudaroma Utenos rajono turizmo taryba (toliau – Turizmo taryba). Parengiami Turizmo tarybos veiklos nuostatų ir sudėties projektai, kurie tvirtinami Utenos rajono savivaldybės tarybos sprendimu. Turizmo tarybą sudaro Utenos rajono savivaldybės tarybos nariai (ne mažiau kaip 1), Utenos rajono savivaldybės administracijos, Utenos turizmo informacijos centro, kultūros įstaigų darbuotojai, turizmo srityje dirbantys specialistai ir kt. suinteresuotųjų šalių atstovai. Turizmo tarybos posėdžiai organizuojami periodiškai pagal poreikį, sprendžiant įvairius klausimus, dalyvauti posėdžiuose sprendžiant atskirtus klausimus gali būti kviečiami ir kiti atsakingi asmenys.

2. 2022 m. III ketv. organizuojamas pirmasis Turizmo tarybos posėdis, kurio metu detalčiai peržiūrimas Strategijos įgyvendinimo planas, paskiriamas už Strategijos įgyvendinimo stebėseną atsakingas Utenos rajono savivaldybės administracijos darbuotojas (iš atsakingų įstaigų, skyrių, turizmo informacijos centro ir kt. renka ir sistemina informaciją Strategijos įgyvendinimo plano tarpinei ir galutinei ataskaitoms, rengia informaciją Turizmo tarybos posėdžiams, techniškai juos prižiūri ir vykdo kt. susijusias funkcijas). Nustatomi prioritetiniai turizmo plėtros veiksmai rajono savivaldybėje, suformuojami siūlymai dėl artimiausiu metu reikalingų vykdyti priemonių, aptariamai kt. su turizmo plėtra rajone ir regione susiję klausimai.

Vykdamt Strategijos įgyvendinimo planą, numatomi periodiškai atliekami veiksmai:

1. Organizuojami Turizmo tarybos posėdžiai (ne rečiau kaip kartą per metus).
2. Turizmo taryba posėdžių metu sudaro metinį Strategijos įgyvendinimo planą, kuriame numatomi svarbiausi suplanuotų priemonių vykdymo darbai.
3. Turizmo taryba posėdžių metu priima nutarimus siūlyti savivaldybės administracijos direktoriui pavesti Strategijoje nurodytiems atsakingiems vykdytojams metiniuose veiklos planuose numatyti Strategijoje suplanuotas priemones, jas vykdyti ir pasiekti suplanuotus rodiklius.
4. Svarstomos Strategijos įgyvendinimo plano tarpinė ir galutinė ataskaitos.
5. Svarstomos rekomendacijos dėl Strategijos įgyvendinimo plano tikslinimo.
6. Įgyvendinamas priemonių planas ir sisteminama informacija apie rodiklių pasiekimą.

Atsiskaitymo už Strategijos įgyvendinimo rezultatus (ataskaitų teikimo) tvarka

Strategijos įgyvendinimo stebėsenos struktūrą sudaro: Utenos rajono savivaldybės taryba, Turizmo taryba, Utenos rajono savivaldybės administracijos Strateginio planavimo ir investicijų skyrius, Utenos rajono turizmo informacijos centras, Utenos rajono turizmo verslo atstovai, įstaigos, įmonės.

Už Strategijos įgyvendinimą ir stebėseną atsakingi subjektai

Subjektas	Funkcijos
Utenos rajono savivaldybės taryba ir tarybos nariai	• Tvirtina Strategiją • Svarsto susipažinimui teikiamas (kaip informaciją tarybos posėdžio metu) Strategijos įgyvendinimo ataskaitas • Dalyvauja Turizmo tarybos veikloje
Utenos rajono turizmo taryba	• Koordinuoja Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros planavimą ir įgyvendinimą, svarsto Strategijos įgyvendinimo ir rodiklių pasiekimo ataskaitas, teikia pasiūlymus dėl ataskaitos tikslinimo ir siūlo teikti ataskaitos projektą savivaldybės tarybai • Teikia pasiūlymus Utenos rajono įstaigoms ir turizmo srityje veiklą vykdančioms organizacijoms dėl Strategijos įgyvendinimo, priemonių planavimo įstaigų metiniuose veiklos planuose • Siūlo savivaldybės administracijos direktoriui pavesti atsakingiems skyriams / įstaigoms įgyvendinti numatytas priemones einamaisiais metais
Utenos rajono savivaldybės administracija	• Įgyvendina Strategijos įgyvendinimo plane numatytas priemones ir priemones, siūlomas įgyvendinti Turizmo tarybos • Teikia informaciją apie įgyvendinamas priemones ir pasiektus rodiklius savivaldybės administracijos Strateginio planavimo ir investicijų skyriui
Utenos rajono savivaldybės administracijos Strateginio planavimo ir investicijų skyrius	• Paskirtas už Strategijos įgyvendinimą atsakingas darbuotojas renka ir sistemina informaciją Strategijos įgyvendinimo plano ataskaitoms • Rengia informaciją Turizmo tarybos posėdžiams, techniškai juos prižiūri • Įgyvendina Strategijos įgyvendinimo plane numatytas priemones ir priemones, siūlomas įgyvendinti Turizmo tarybos
Utenos turizmo informacijos centras	• Renka turizmo informaciją ir stebi turizmo rodiklių pasiekimą • Teikia informaciją Strategijos įgyvendinimo plano ataskaitoms • Savo veiklos rėmuose įgyvendina Strategijos priemones
Utenos rajono turizmo verslo atstovai, įstaigos, įmonės	• Įsitraukia į Turizmo tarybos veiklą • Įgyvendina bendradarbiavimo iniciatyvas, skirtas Strategijos priemonių įgyvendinimui • Teikia TIC informaciją apie turizmo rodiklius – statistiką apie lankytojų skaičių ir kt. aktualią informaciją

7.2. Strategijos įgyvendinimo plano priemonių vykdymo ir rodiklių pasiekimo ataskaitų teikimo grafikas

Strategijos įgyvendinimo plano priemonių vykdymo ir rodiklių pasiekimo ataskaitos rengiamos 2 kartus per Strategijos įgyvendinimo laikotarpį. 2024 m. rengiama tarpinė Strategijos įgyvendinimo ataskaita (už 2022–2023 m. laikotarpį), 2027 m. rengiama galutinė Strategijos įgyvendinimo ataskaita (už 2022–2026 m. laikotarpį). Sausio mėn. pradedama rengti metinė ataskaita už praėjusius metus, o liepos mėn. pradedama rengti ataskaita už einamųjų metų I pusmečio rezultatus.

Subjektas	Funkcijos	Terminas	Priimanti institucija
Utenos turizmo informacijos centras, Utenos rajono savivaldybės administracija, Utenos rajono turizmo verslo atstovai, įstaigos, įmonės	Atsakingi priemonių vykdytojai pateikia informaciją apie priemonių vykdymą per ataskaitinį laikotarpį (praėjusius metus).	2024 m. sausio mėn. 2027 m. sausio mėn.	Utenos rajono savivaldybės administracijos Strateginio planavimo ir investicijų skyrius
Utenos rajono savivaldybės administracijos Strateginio planavimo ir investicijų skyrius	Skyrius susistemina gautą informaciją apie priemonių vykdymą ir rodiklių pasiekimą, parengia konsoliduotą Strategijos vykdymo ataskaitą, kurią teikia Turizmo tarybai susipažinimui ir (ar) pastaboms.	2024 m. vasario mėn. 2027 m. vasario mėn.	Utenos rajono turizmo taryba
Utenos rajono turizmotaryba	Turizmo taryba svarsto pateiktus tarpinės ir galutinės ataskaitų projektus bei grąžina ją tikslinti arba teikia savivaldybės tarybai informaciją susipažinti. Įvertinusi tarpinę priemonių įgyvendinimo ir rodiklių pasiekimo ataskaitą, Turizmo taryba suformuoja ateinančio ataskaitinio laikotarpio svarbiausias užduotis ir prioritetus.	2024 m. kovo mėn. 2027 m. kovo mėn.	Utenos rajono savivaldybės taryba
Utenos rajono savivaldybės taryba	Svarsto pateiktus ataskaitų projektus ir juos tvirtina, įvertina atliktus darbus, priemonių įgyvendinamumą, teikia pasiūlymus dėl tolesnio plano įgyvendinimo atsakingoms institucijoms, įstaigoms, skyriams, organizacijoms.	2024 m. balandžio mėn. 2027 m. balandžio mėn.	–

Strategijos įgyvendinimo plano priemonių vykdymo ir rodiklių pasiekimo ataskaitos forma ir plano ataskaitos forma pateikta prieduose

**UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS TURIZMO PLĖTROS STRATEGIJOS 2022–2026 M.
ĮGYVENDINIMO PLANO PRIEMONIŲ VYKDYMO IR RODIKLIŲ PASIEKIMO**

(tarpinės, galutinės)
ATASKAITOS FORMA

20__–20__metai
(ataskaitinis laikotarpis)

(atsakingas vykdytojas)

Priemonės numeris	Priemonės pavadinimas	Planuojama rodiklio reikšmė 2026 m. (siekiamybė)	Pasiekimo indikatorius	Pasiekimo laikas (metai)	Esama situacija (įvykdyta, vykdoma, nepradėta vykdyti)	Atsakinga (-os) institucija (-os)
Tikslas:						
Uždavinys:						

(pareigos, vardas, pavardė)

(data)

(parašas)

Tikslų ir uždavinių rodiklių įgyvendinimo ataskaitos forma

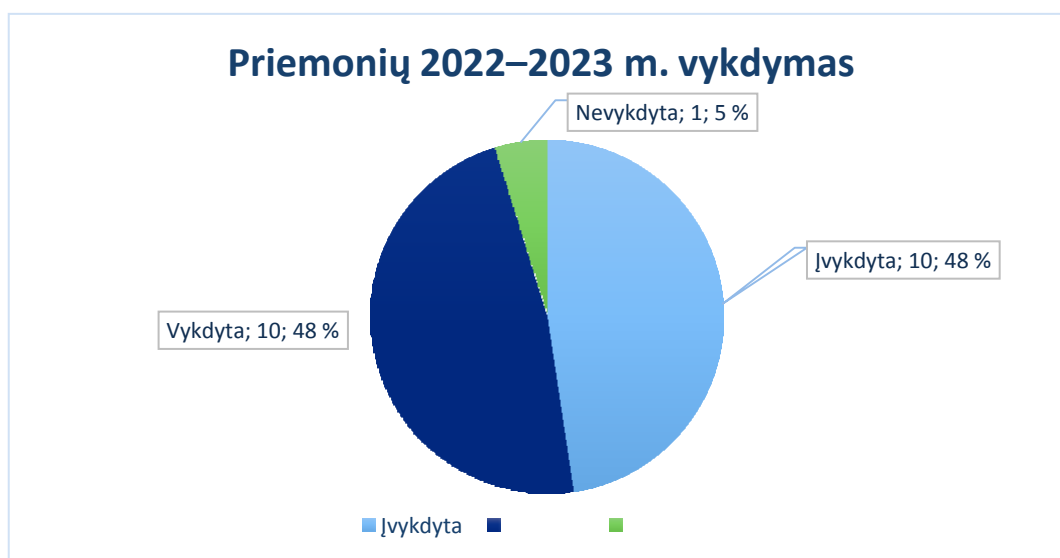
Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Duomenų šaltinis	Atsakingas už duomenų pateikimą	Ataskaitos taškas	Planuojama rodiklio reikšmė 2026 m. (siekiamybė)	Mato vnt.	Pasiekta rodiklio reikšmė(2023 m. / 2027 m.)	Paiškinimai, pastabos
1.	PRIORITETAS. TURIZMO PASLAUGŲ ĮVAIROVĖS IR INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA								
1.1.	TIKSLAS. Vystyti ir modernizuoti viešąją turizmo infrastruktūrą	Metinis turizmo informacijos centro interneto puslapio lankytojų skaičius	TIC	Utenos TIC	80 494 (2020 m.)	96 592 (+20 proc.)	asm. / proc.		
1.1.1.	UŽDAVINYS. Modernizuoti istorinio ir kultūrinio paveldo objektus	Modernizuotų objektų sk.	URSA, NVO	URSA	–	5	vnt.		
1.1.2.	UŽDAVINYS. Plėsti ir sutvarkyti rekreacinių teritorijų viešąją infrastruktūrą	Sukurtos / atnaujintos rekreacinių teritorijų infrastruktūros objektų sk.	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys	URSA	–	21	vnt.		
1.2.	TIKSLAS. Turizmo paslaugų / produktų įvairovės plėtra ir turizmo paslaugų kokybės gerinimas	Metinis turizmo informacijos centro lankytojų skaičius	TIC	Utenos TIC	6 557 (2020 m.)	13 114 (+100 proc.)	asm. / proc.		
1.2.1.	UŽDAVINYS. Gerinti viešųjų turizmo paslaugų kokybę ir stiprinti	Suorganizuotų mokymų turizmo srities specialistams skaičius	URSA, TIC	URSA	–	5	vnt.		

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Duomenų šaltinis	Atsakingas už duomenų pateikimą	Atskaitos taškas	Planuojama rodiklio reikšmė 2026 m. (siekiamybė)	Mato vnt.	Pasiekta rodiklio reikšmė(2023 m. / 2027 m.)	Paiškinimai, pastabos
	turizmo srities valdymą Utenos rajone	Atliktų tyrimų skaičius	Utenos r. švietimo įstaigos, TIC	URSA	–	4	vnt.		
1.2.2.	UŽDAVINYS. Didinti turizmo paslaugų įvairovę ir prieinamumą	Sukurtų turizmo paslaugų paketų skaičius	Savivaldybės įstaigos, bendruomenės, privatus asmenys	URSA	–	3	vnt.		
1.2.3.	UŽDAVINYS. Atskleistiesamą rajono kultūrinio turizmo potencialą	Įgyvendintų iniciatyvų kultūros paveldo objektuose skaičius	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatus asmenys	URSA	–	15	vnt.		
2.	PRIORITETAS. TURISTINIO POTENCIALO IR ŽINOMUMO DIDINIMAS								
2.1.	TIKSLAS. Stiprinti Utenos rajono patrauklumą regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu mastu	Turistų skaičius apgyvendinimo įstaigose	Lietuvos statistikos departamentas	URSA	6 879 (2020 m.)	8 942 (+30 proc.)	asm. per metus		
2.1.1.	UŽDAVINYS. Formuoti ir didinti Utenos rajono žinomumą ir gerinti jo įvaizdį turizmo sektoriuje	Įgyvendintų iniciatyvų / sukurtų turizmo produktų / renginių, kurie organizuoti ar juose dalyvauta, skaičius	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatus asmenys	Utenos TIC	–	55	vnt.		

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Duomenų šaltinis	Atsakingas už duomenų pateikimą	Atskaitos taškas	Planuojama rodiklio reikšmė 2026 m. (siekiamybė)	Mato vnt.	Pasiekta rodiklio reikšmė(2023 m. / 2027 m.)	Paiškinimai, pastabos
2.1.2.	UŽDAVINYS. Kurti ir populiarinti turizmo maršrutus, kelius ir (ar) trasas	Sukurtų maršrutų skaičius	TIC	URSA	–	9	vnt.		
2.1.3.	UŽDAVINYS. Atskleisti Utenos rajono išskirtinumą per originalias turizmo iniciatyvas	Įgyvendintų iniciatyvų skaičius	URSA, savivaldybės įstaigos, bendruomenės, NVO, privatūs asmenys	URSA	–	15	vnt.		
3.	PRIORITETAS. EKONOMINIO KONKURENCINGUMO DIDINIMAS								
3.1.	TIKSLAS. Skatinti turizmo verslo plėtrą ir gyventojų verslumą beididinti investicijas į rajono viešąją turizmo infrastruktūrą, rekreacijos ir turizmo paslaugas	Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla užsiimančių veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje	Lietuvos statistikos departamentas	URSA	32 (2021 m.)	48 (+50 proc.)	vnt.		
3.1.1.	UŽDAVINYS. Skatinti ir remti Utenos rajono savivaldybės turizmo paslaugų įmonių ir organizacijų infrastruktūros plėtrą ir (ar) atnaujinimą, tokių	Metinis apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla užsiimančių įregistruotų ūkio subjektų skaičius metų pradžioje	Lietuvos statistikos departamentas	URSA	–	3	vnt.		

Eil. Nr.	Pavadinimas	Rodikliai / rezultatai	Duomenų šaltinis	Atsakingas už duomenų pateikimą	Atskaitos taškas	Planuojama rodiklio reikšmė 2026 m. (siekiamybė)	Mato vnt.	Pasiekta rodiklio reikšmė(2023 m. / 2027 m.)	Paiškinimai, pastabos
	monių ir organizacijų steigimasi								
3.2.1.	UŽDAVINYS. Sudarytisąlygas ekonominės veiklos plėtrai ir investicijų pritraukimui	Materialinės investicijos turizmo srityje, tenkančios vienam gyventojui	Lietuvos statistikos departamentas	URSA	1 502 (2019 m.)	1 802 (+20 proc.)	tūkst. Eur		

**UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS TURIZMO PLĖTROS STRATEGIJOS 2022–2026 M.
ĮGYVENDINIMO PLANO PRIEMONIŲ VYKDYMO IR RODIKLIŲ PASIEKIMO
TARPINĖ ATASKAITA 2022–2023 M.**

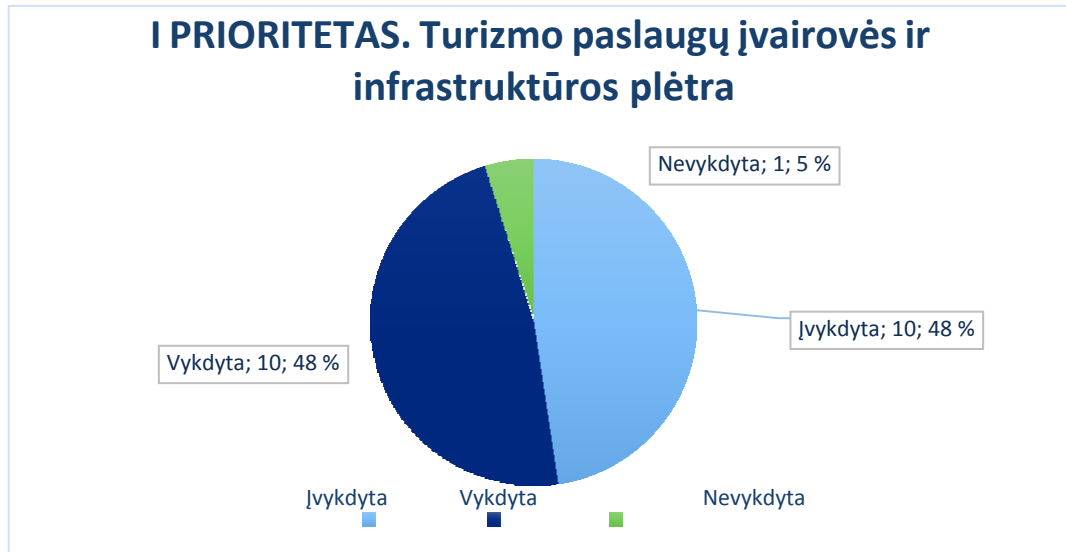
2022–2023 m. buvo numatyta vykdyti x Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros strategijos 2022–2026 m. įgyvendinimo plano priemones, iš kurių:

- x – įvykdytų;
- x – vykdytos;
- x – nevykdytų.

Per ataskaitinį laikotarpį Strategija buvo tikslinta x kartų (x mėn.). Buvo atlikti šie patikslinimai:

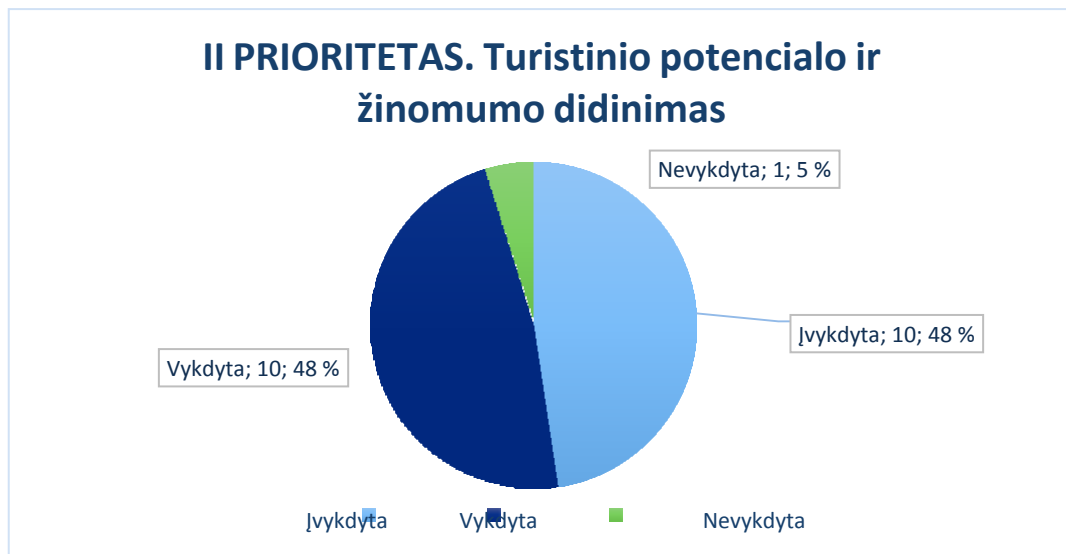
- Patikslintas I prioriteto x.x tikslo x.x.x uždavinio priemonės Nr. x.x.x.x siekiamas rodiklis, vietoj „x“ įrašant „x“.
- ...
- Patikslinimams pritarta xxxx-xx-xx savivaldybės tarybos sprendimu Nr. xx.

Atskirų Strategijos prioritetų priemonių vykdymas ataskaitiniu laikotarpiu pateiktas diagramose.

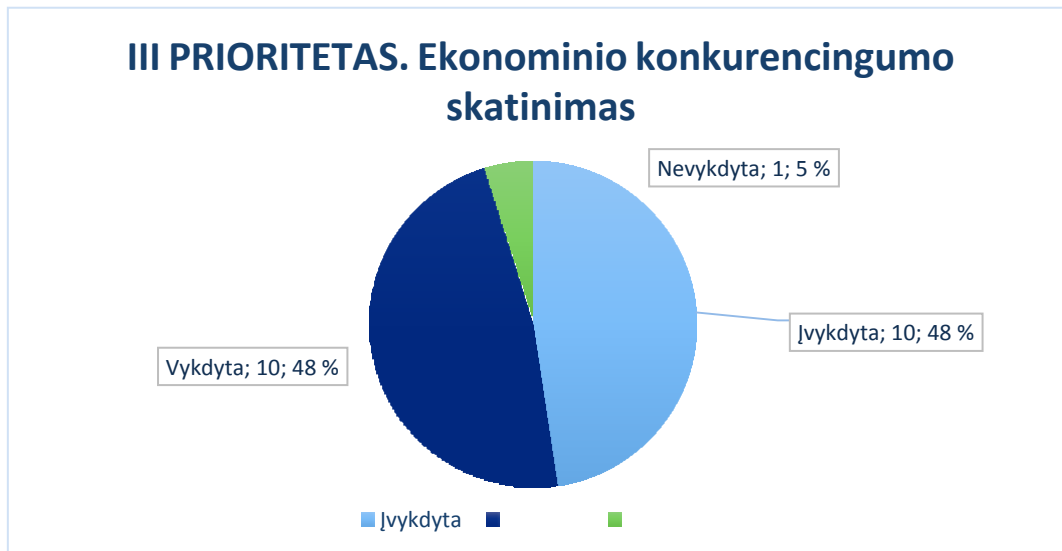
Vykdam I prioriteto „Turizmo paslaugų įvairovės ir infrastruktūros plėtra“ priemones, ataskaitiniu laikotarpiu buvo atlikti šie veiksmai:

- ...
- ...
- ...

Vykdant II prioriteto „Turistinio potencialo ir žinomumo didinimas“ priemones, ataskaitiniu laikotarpiu buvo atlikti šie veiksmai:

- ...
- ...
- ...

Vykdant III prioriteto „Ekonominio konkurencingumo skatinimas“ priemones, ataskaitiniu laikotarpiu buvo atlikti šie veiksmai:

- ...
- ...
- ...

Informacija parengta pagal Strategijos įgyvendinimo plano priemonių vykdytojų pateiktas ir Strateginio planavimo ir investicijų skyriaus konsoliduotas priemonių vykdymo ir rodiklių pasiekimo 2022–2023 m. ataskaitas.

PRIDEDAMA: Suvestinė tarpinė Strategijos įgyvendinimo plano priemonių vykdymo ir rodiklių pasiekimo 2022–2023 m. ataskaita.

DETALŪS METADUOMENYS	
Dokumento sudarytojas (-ai)	Utenos rajono savivaldybės administracija
Dokumento pavadinimas (antraštė)	Dėl Utenos rajono savivaldybės turizmo plėtros strategijos 2022-2026 metams patvirtinimo
Dokumento registracijos data ir numeris	2022-03-24 Nr. TS-54
Dokumento gavimo data ir dokumento gavimo registracijos numeris	-
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Alvydas Katinas Meras
Parašo sukūrimo data ir laikas	2022-03-24 16:00
Parašo formatas	Trumpalaikio galiojimo (XAdES-T)
Laiko žymoje nurodytas laikas	2022-03-24 16:00
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	RCSC IssuingCA
Sertifikato galiojimo laikas	2020-06-25 16:19 - 2022-06-25 16:19
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	-
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	0
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	0
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	Elpako v.20220323.1
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Tikrinant dokumentą nenustatyta jokių klaidų (2022-03-24)
Elektroninio dokumento nuorašo atspausdinimo data ir ją atspausdinęs darbuotojas	2022-03-24 nuorašą suformavo Jūratė Brasiūnienė
Paieškos nuoroda	-
Papildomi metaduomenys	-